

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata
53. (XIV/1.) szám
2018

SZERZŐK

Arany János
Berkesi Sándor
Gróf Lajos
Gyulai Éva
Horváth Attila
Molnár József
Nagy Ákosné Szigethy Piroska
Puskás Péter
Sasvári István
Seregély István
Szalay Péter
Szarka János
Tasi Réka
Tóth Józsefné
Udvardy György
Zsugyel János

Tartalomjegyzék

• ÉVFORDULÓK •

ARANY JÁNOS: Az elveszett alkotmány (3)

• ÜNNEPEK – ALKALMAK •

Tisztújító közgyűlést tartott a KÉSZ miskolci csoportja (5)

GRÓF LAJOS: Építs családot otthon és az egyházban (6)

ZSUGYEL JÁNOS: Szorongattatás és szabadítás (14)

• EGYHÁZAK, TEOLÓGIÁK, HITVALLÁSOK •

SEREGÉLY ISTVÁN: A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előtt az Eucharisziáról (16)

UDVARDY GYÖRGY: Az örök sorsunkról (24)

• EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM •

MOLNÁR JÓZSEF: Fehéren, feketén (32)

TÓTH JÓZSEFNÉ: Szívvel, szeretettel a szegények megsegítéséért (34)
Mindörökké szeretet... (40)

• EGYHÁZ ÉS TÖRTÉNELEM •

SZARKA JÁNOS: Görög rítusú egri püspökség az Árpád-korban (42)

GYULAI ÉVA: A jezsuiták visszatelepődése Sárospatakra 1711-ben (56)

SZALAY PÉTER–HORVÁTH ATTILA: Gondolatok az 1867-es kiegyezésről (63)

• EGYHÁZAK ÉS KULTÚRA •

NAGY ÁKOSNÉ SZIGETHY PIROSKA: Mária, az Úrnak anyja (79)

BERKESI SÁNDOR: Kodály és a református egyházzene (81)

TASI RÉKA: „soha annyi könyv nem lehet, hogy többet ne írhasanak a hívek tanítására” (87)

PUSKÁS PÉTER: A miskolci Kós-ház,
a B.-A.-Z. Megyei Építész Kamara székháza (91)

• KÖNYVISMERTETÉS •

Kamarás István OJD: Ferencpálista egyházreform Cserháton (95)

• ÉVFORDULÓK •

ARANY JÁNOS

Az elveszett alkotmány

(RÉSZLET)

Két tündéri alak berepül s helyt fog az oltár
Gazdag emelvényén: daliás ifjú, csodaszép hölgy
Ekkor az orgona elnémül és ünnepi csönd lesz,
Melynek az aethernél tisztább hullámiban ekkép
Lejt a leventének hajlékony, ezüst nemü hangja:
„Férfiak!

A haza szent ügye gyűjtött volna rakásra
Benneteket: komolyan vítatni, mi eszközök által
Lenne a kedves hon boldoggá, lenne dicsővé.
Tí pedig oktalanul mellőzve, feledve a közjót,
Képzelt érdekekért civakodtok s aljas önösség-
Táplált szenvedelem tépé pártokra megýtétek.
Ti *szabadelműek*, kik nyelveteken ama legszebb
Szót, a „szabadságot” szólásban, gondolatokban,
Téstben, lélekben meritek hordozni naponként:
Névvel vagytok azok. Vallástok képmutatóság;
Bennetek a türelem, más értelműek iránt, nincs;
Bennetek a kitűrés, tartós láng, semmi nagyért, nincs;
Bennetek elszántság nincs áldozatokra: ezért már
Olcsók elveitek; szavatok nyíla mind eltompult,
Semmi hatás nélkül pattan le az érc kebelekről.
Isteni törvények nagyon emberi hírnöki vagytok,
Tin tanítástoknak legcsúfosb nem-követői;
Drága damaszkusi kard töredékeny rozsdahüvellyei;
Nagybecsű gyémántot rejtő szemetek. Divat az csak,
Semmi egyéb, mellyért szabad elvek apostoli-képen
Hirdetitek magatok, s mint a divat, úgy e *szeszély* is
Változik a korrall; mesterkélt lángotok elhűl
És pusztán, ridegen marad a szív kebleitekben.
Önzetek. - És ti, kemény nyaku Izraél, *ügymaradásnak*
Emberi, kik, hazugúl, fontolt haladásnak eszélyes
Pártja gyanánt vetitek magatok' fel, nyíltan előttem
Titkaitok. Ti hazát háznéppel, multat a mosttal,

Összecsérelgettek. Filozófok vagytok; az ember
Bennetek él csak s ott *minden*, de *kivületek* ami
Látszik, mind tünemény, üres álom, anyagtalan ábránd.
Elvetek ez. Maradást kívántok, nem, mivel az jó
Ami marad, de mivel nem pénzetek', és nem erőtök',
Véretek' inkább nem (mint ösötök, akire büszkén
Puffad májatok) és eszetek' sem, csak neki tespedt
Lágy kényelmeteket sem vagytok erős kebelűek
Áldozatul odavetni a szent haza oltárára.
Végre ti *semlegesek*, ti a status hittagadói,
Bennetek a másik két párt *minden* büne megvan,
Ingadozóságnak még megszorítva bűnével.
Halljátok szavamat mindnyájan: ERÉLY nevem és e
Hölgyé LELKESEDÉS. Mi az éter tiszta patakját
Isszuk, a hajnalnak fürödünk bíbor mederében:
Földi salak nincsen szellemlényünkre tapadva.
Ám önösök legyetek, nem tiltalak. Ember, önösség
Nélkül, nem lehet el. De ne légyen szűkkebelű és
Aljas ez önszeretet; ne kicsínyes, mint a mesének
Majmaié, mellyek, történetből, fagyos éjen
Emberrakta tüzet lelvén egy rengeteg erdön,
Nála pirítkoztak kényökre; de majd, hogy elégett,
Nem vala köztök, mely kényelmét új fahozással
Volna elég elszánt megbontani, s így a *közös* tűz
Hamvaiból kialudt. Önzéstek *nagyszerű* légyen:
Ti legyetek gazdag polgárai gazdag e honnak;
Tí legyetek boldog polgárai boldog e honnak;
Légyetek értelmes polgári művelt e hazának,
És legyetek büszkék, mint gyermeki büszke hazának;
Ez legyen önzéstek, meg ama benső jutalomra
Vágyakozás, amelly olly édes az emberi szívnek.
Tetteket a honnak! hiszen, oh, mi ez a haza? nemde
Tinmagatok, nőtok s az olajvesszőre hasonló
Gyermekitek? Nosza hát tegyetek fogadást a hazának
Oltárán, miszerint ha erő kell, adtok erőt, ha
Pénz kell, adtok pénzt, ha kitől telik ész, az adand ész,
S adtok vért - ha kíván a közös haza - életet adtok.”

(Bár Arany János születésének 200. évfordulóját 2017-ben ünnepeltük, a fenti versrészletben megfogalmazott gondolatok semmit sem veszítettek aktualitásukból)

Tisztújító közgyűlést tartott a KÉSZ miskolci csoportja

Öt év elteltével tartott december 14-én tisztújító közgyűlést a Keresztény Értelmisségiek Szövetségének miskolci csoportja. Minden év utolsó rendezvénye az adventi teadélután, ahol kötetlen, baráti beszélgetés keretében értékelik az év eseményeit, és javaslatokat tesznek a következő év programjára. Idén ezt a két programot egyesítették, s mert ilyenkor egy rövid műsort is beiktatnak a programba, először a miskolci Vörösmarty Katolikus Általános Iskola alsó tagozatos diákjainak adventi műsorát nézték–hallgatták meg a résztvevők.

A közgyűlés résztvevői

Alakszainé dr. Oláh Annamária, a miskolci csoport elnöke szolt az öt éves munkáról, majd *Dudás Lászlóné* pénztáros a gazdasági eredményekről adott számot. A beszámoló elfogadása után került sor a választásra. A csoport újabb öt évre szavazott bizalmat számára, így továbbra is a KÉSZ miskolci elnökeként folytatja tevékenységét. Új titkárt választottak *Holndonner Ferenc* személyében, míg a gazdasági vezető *Dudás Lászlóné* maradt. A KÉSZ-kongresszusokon az elnök mellett *Mednyánszky Miklós* képviseli majd a miskolci tagságot.

Holndonner Ferenc titkár és Tóth István egyházi elnök

Az adventi teadélután velejárója évek óta, hogy a csoport egyházi elnöke adventi elmélkedését is meghallgatják a jelenlévők. *Mikolai Vince* főesperes, diósgyőri plébános ezen az estén leköszönt elnöki tisztéről, helyette *Tóth István* pápai káplánt, miskolc–martin–kertvárosi plébánost kérték fel az egyházi elnök szerepére. A felkérését elvállalta, és ezen az estén már az ő bemutatkozó elmélkedését hallgathatta meg a tagság.

A hivatalos aktus, a közgyűlés lezárása után az együttlét a teadélután szokásos beszélgetős-tervezgetős programjával folytatódott.

Mikolai Vince, a leköszönő egyházi elnök G. L.

Építs családot otthon és az egyházban

AZ ÖKUMENIKUS IMAHÉT ISTENTISZTELETE A MISKOLCI EGYETEMEN

Charpentier Te Deumának rézfúvós-együttes intonálta hangjaira vonultak be január 27-én, szombaton a lelkészek a Miskolci Egyetem aulájába, ahol immár több éve megrendezik az ökumenikus imahét kiemelt összejövetelét, amelyen a négy történelmi egyház püspökei hirdetik az ígét. Csomós József, a Tiszáninneneni Református Egyházkerület püspöke, Fabiny Tamás evangélikus püspök, dr. Orosz Atanáz, a Miskolci Görögkatolikus Egyházmegye püspöke és dr. Ternyák Csaba egri érsek vállalta, hogy együtt imádkozik a miskolci és környékbeli papsággal és a nagy számban megjelent hívekkel. Az idei találkozó szervezői az egyetemi lelkeszség római katolikus vezetői voltak. Skublics Máté atya köszöntőjében arról is szót ejtett, hogy a karibi térség keresztényei által összeállított program alapján a nap témája: A család Isten ajándéka.

Csomós József püspök

A Szentlélek segítségül hívása után először **Csomós József** református püspök 2Móz 2,1–10 versei alapján szólt az egybegyűltekhöz:

Az eddig elhangzottak alapján bizonyára mindnyájan gondoljátok – és így is van –, hogy ez az igeszakasz azért került ide ma este elénk, mert Mózes a rabszolgaság idején született Egyiptomban. Nem embert próbáló idők, hanem nemzetgyilkos idők voltak. Nemzetgyilkos volt már a gondolat, hogy dolgoztassuk addig, amíg belerokkannak. Amikor ez se segít, akkor jön a gonosz zsenialitásával az ötlet, hogy a fiúkat meg kell ölni. Ebben a történetben azt halljuk, hogy születik egy gyermek és arra jár a fáraó leánya. Milyen szerencse, észre is veszi a sás között azt a kosarat, melyet első haszn-

nálójáról ma is mózeskosárnak nevezünk. Csak ha az ember megérzi, hogyan is íratta meg az Isten a történetet a Bibliában, akkor rájövünk, hogy semmi köze a szerencséhez.

Két szó van, ami kulcsa ennek a történetnek, az egyik az, hogy *loment*, a másik az, hogy *meglátta*. Én magam is meglepődtem, hogy ez a két szó ebben a formájában mindig ott fordul elő a Bibliában, ahol valami Isten által elkészített és jóváhagyott fordulat következik. Olyan súllyal, hogy rögtön a Biblia első oldalain olvassuk, amikor Isten azt mondja az őstörténet utolsó szakaszában a bábéli toronyépítése kapcsán, hogy *menjünk csak le* és zavarjuk össze a nyelvüket, hogy ne értsék egymás nyelvét. Hiszen mi tudjuk előzményét, következményét, azt hogy olyanok akartak lenni, mint az Isten.

Van számtalan más hely, amikor valaki elindul és megy. Az egyik ilyen egy szép történet, – mindnyájan ismeritek – amikor Ruthnak anyósa azt mondja, hogy *menj le* a szérűre rokonunkhoz, Boázhoz, és ő lemegy. És ennek a döntések köszönhetően ott találjuk Ruthot Jézus Krisztus nemzetségtáblázatában.

A másik, amit úgy olvastunk, hogy a fáraó lánya észrevette. Sokkal több annál, mint egyszerűen nézte és meglátta. Tudatosult benne valami. Valami, ami több mint az, hogy látunk. Ugyanezzel a szóval, ugyanebben a szakaszban azt olvassuk, hogy amikor megszületik a gyermek, akkor az édesanya *meglátta*, milyen szép és rejtegette három hónapig. Ez a meglátás szerepel nagyon sok helyen. Jól ismert történet Sába királynőjének látogatása Salamonnál. Sába királynője *meglátta*, tudatosult benne, amikor végignézte mindazt a rendet, amit Salamon udvartartásában tartott. Végighallgatta mindazt, ahogy Salamon a bölcsességével kérdéseire megadta a választ és akkor Sába királynője meglátta, hogy ez nem egy királyi udvar, hanem ez az Isten emberének a rendtartása.

Igen, Mózes megszületik a rabszolgaság idején. A Biblia kétséget nem hagy a felől, hogy ez nem véletlenül történik. A gondviselés nem szerencse. A gondviselés nem véletlenek sorozata, a gondviselés az Isten műve.

Ezt azért merem a leghatározottabban kijelenteni, mert lehet, hogy első hallásra a karibi keresztények is megbotránkoznának, de a rabszolgaság benne volt Isten tervében. Nem véletlenül született. Nem az egyiptomiak gonosz ötlete volt.

Ezt azért merem mondani, mert – emlékeztek rá –, amikor még Ábrahámnak semmije és senkije nem volt, azt olvassuk, idézem:

„Azután kivezette az ÚR, és azt mondta: Tekints föl az égre, és számold meg a csillagokat, ha meg tudod számolni! Azt mondta neki: Ennyi utódod lesz! Ábrám hitt az ÚRnak, aki ezért igaznak fogadta el őt. Azután ezt mondta neki: Én az ÚR vagyok, aki kihoztalak Úr-Kaszdimból, és neked adom ezt a földet örökségül. Ekkor az ÚR azt mondta Ábrámnak: Tudd meg, hogy a te utódaid jövevények lesznek egy olyan országban, amely nem az övék: rabszolgákká teszik, és nyomorgatják őket négyszáz évig. De ítéletet tartok azon a népen is, amelyet szolgálnak, és azután nagy vagyonnal jönnek ki. Te pedig békességgel térsz őseidhez, és késő vénségedben temetnek el.” (1Móz. 15,5.kk.)

A gondviselés mindig Isten tetteiről árulkodik. Az ő jelenlétének a bizonyítéka. Mózes megszületett a rabszolgaság idején. Az Ábrahámnak adott ígéret, s majd a beteljesülés között Ő munkálkodott! Ezért hiszem, hogy Isten lelke adta azt a biztató gondolatot, hogy feltegyem a kérdést: akkor hogyan gondolkodom én a saját életemről? Megvallom őszintén, tudom, hogy rám – és hiszem, remélem, te is tudod – érvényes a próféta szava. *„Mielőtt az anyaméhben megformáltalak, ismertelek” (Jer. 1,5).* Azt is hiszem – és remélem te is hiszed –, hogy az ígéret, hogy *„ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám is” (Ján. 12,26)*, az örökkévalóság, ahol nincs már múlandó, könny, fájdalom és kiáltás, az az életemnek része. S ezért tudom, hogy a halál nem az élet vége, hanem az élet része.

Igen, Isten ígérete a két vég. Akkor jött a gondolat, ha a két végében biztos vagyok, akkor hogyan fordulhat elő, hogy közben kétségem van afelől, hogy Isten cselekvő

Isten. Nemcsak az ígéletben, nemcsak a beteljesülésben, nemcsak a kiindulásban és megérkezésben, hanem cselekszik az úton végig. Mózes születése kapcsán a zsidó bölcsék azt írják, hogy jámbor nők érdeme volt, hogy Izrael elérte a megváltást Egyiptomban. A jámbor nők érdeme az volt, hogy eszközei lettek a cselekvő Istennek. Mert Ő volt a mögött, hogy a fáraó lánya így menjen le fürödni, hogy így vegye észre a mózeskosarat, hogy a nővére ott legyen, hogy az édesanyja szoptathassa, hogy családi légkörben nőjön fel és magába szívja az anyatejvel meg a környezettel együtt mindazt, amire egy embernek az indulásnál szüksége van. S aztán a fáraó lánya a fiává fogadja, hogy birtokosa legyen mindannak, minek ember birtokosa lehet. El is jut odáig, hogy azt olvassuk, Isten őt találja alkalmasnak arra, hogy kihozza népét a szolgaság házából, és nagyobbá teszi a fáraónál. Az indulás és az érkezés között, ne feledd, Isten cselekszik. Kellenek hozzá jámbor nők, akiket eszközéül választ.

Ma is kellesz hozzá te, hogy cselekedhessen a házasságodban, a családotban. Kellesz hozzá te, hogy cselekedhessen egyházad és nemzedet életében. Mert ő cselekedni akar. Nem akarlak megijeszteni, de nélküled is fog cselekedni és ígéreteit veled vagy nélküled beteljesíti. Nagy boldogság, ha az ember azt tudja mondani: ne nélkülem, hanem velem Uram! Amen.

Fabiny Tamás püspök

Fabiny Tamás evangélikus püspök a 127. (126.) zsolttár alapján mondta el gondolatait:

Hallgassatok az Úr szavára, és szabaddá lesztek! Ennek a mottónak a jegyében szól hozzánk a zsolttár. Nem kell felolvasnom az egész zsolttárt, hiszen ennek az első felét a kórus előadásában művészi megformálásban hallhattuk. Ha az Úr nem építi a házat, hiába, hasztalan fáradoznak az építők. Ha az Úr nem őrzi a várost, hiába, vagy hasztalan fáradoznak az örök.

Az emberi életben oly sokszor átéljük ezt a hiábavalóságot, ezt a hasztalanságot. Érdemes a különböző fordításokat egybevetni. Egy ökumenikus imahét erre is jó alkalmat teremt, hogy ne csak imádkozunk közösen, hanem tanulmányozzuk a Szentírást is közösen, hiszen adott esetben az eredeti görög, vagy az Ótestamentum esetében a héber szövegnek más és más fordítását, jelentését, árnyalatát kaphatjuk meg egyik vagy másik Biblia-fordításból. Evangélikusként is érdemes a katolikus fordítást megnézni, katolikusként és reformátusként is érdemes más fordításokat megismerni.

Hiába fáradoznak, vagy hasztalan fáradoznak. Látszólag ugyanaz a tartalom, de van köztük árnyalat. A hasztalanságban benne van az, hogy az ember fáradozik, de nincs annak semmi haszna. Eszünkbe juthat erről Jézus szava, aki azt mondja: Mít ér az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall. Mi haszna van ebből az embernek? És valóban, ez a földi világ, amint a földi javakat próbálja felhalmozni, mindent a haszon, a haszonelvűség szerint közelít meg.

Az Isten világa azonban a mennyei értékekre irányítja a figyelmünket és itt sok minden haszталannak kell, hogy bizonyuljon. Sokszor éljük át ezt a hiábavalóságot, ezt a haszталanságot. Hadd mondjak néhány példát. Amikor a műtőben lekapcsolják a gépeket. Az orvos és az asszisztencia kimerülten veszi le magáról a maszkot. Lopva egymásra néznek, valamennyi szemből kihunyt a remény. Hiába, haszталan fáradoztak, tettek meg mindent a maguk részéről a beteg életéért, őt nem tudták megmenteni.

Vagy a pályaudvaron hömpölyög a vonatról lekaszálódó tömeg. Aki ott áll a peron végében, előbb csak az arctalan masszát látja, aztán az egyre inkább ritkuló sokaságot szemléli figyelmesen, egyre kétségbeesettebben, rájön, hiába, haszталan reménykedett, nem érkezett meg az, akit annyira várt. Csak a vasutasok, a kalapácsos emberek végzik rutinszerűen munkájukat.

Vagy önéletrajzot körmöl az ember, pályázatokat ír, állásinterjúra készül, időpontot egyeztet, várja a visszajelzést. Ha van egyáltalán visszajelzés, az legtöbbször így kezdődik: sajnálattal értesítjük... Hiába keresett munkát. Haszталan reménykedett. Vagy a diák egész éjjel tanult. A végén már összefolytak a betűk a szemé előtt, ám a délelőtti vizsgán a professzor rezzenéstelen arccal írja be az elégtelent az indexbe. Hiába volt az erőfeszítés, haszталan próbálkozott a diák.

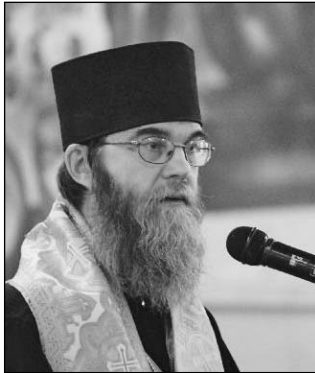
Vagy a gazda egy éven át mindent megtesz a jó termésért. Lelkiismeretesen gondozza a gyümölcsfáit, ám előbb a korai fagy, majd az áprilisi fagy, vagy a májusi jégverés mindent elpusztít a kertjében. Néhány hajnali és korai délutáni óra hónapok munkáját tette hiábavalóvá, vagy haszталanná.

Végül vessünk egy pillantást a lelkipásztorra. Kedves lelkésztestvérek, talán reagáltak erre. Fakó arccal térünk vissza a szolgálatból. Lassan le vesszük magunkról a palástot, a reverendát, a Luther-kabátot. A szék hátára terítjük, közben arra gondolunk, hogy megint hiába mentünk valahova. Későn érkezünk, nem tudunk segíteni. Haszталan próbálkozunk, újra és újra elutasítanak minket. Sok ilyen kudarc éri a lelkipásztort, sok ilyen kudarc éri a gazdát, a diákot, sok ilyen kudarc éri az orvost a felsorolt példák alapján.

És mégsem itt ér véget ez az ige. A kórus éneklését lehetett volna folytatni az ige alapján, mert itt egyszer csak nagy levegőt kell venni és a hiábavalóság gondolatai után egyszer csak megszólal a remény a zsoltárban, amikor elhangzik az a gyönyörű szép szó, gyönyörű szép mondat, hogy az Úr ajándéka a gyermek, az anyaméh gyümölcse a juttalom, mint a hősnek kezében a nyilak, olyanok a serdülő fiak.

S ha a mai ökumenikus alkalmunk középpontjában a család áll, akkor milyen jó erre gondolni, hogy vannak, újra és újra adódnak gyermekek, akik az anyaméh gyümölcseként születnek a világra, és Istennek adhatunk hálát arra, hogy a mi országunkban is újra ébredt, egy kicsit talán többen házasodnak, többen vállalnak gyermeket, nem tehernek és nem büntetésnek tekintik, hanem jó reménységnek és ajándéknak. Milyen fontos, hogy az egyházban és a nemzet közösségében építhetünk ezekre a gyermekekre, a fiatalokra, hogy mindaz, ami a mi életünkben van, az ne haszталan fáradozás, az ne hiábavalóság legyen. Gondoljunk ezért a fiatalokra, a gyermekekre és imádkozzunk értük, adjunk nekik bizvást feladatot, tekintsük őket munkatársá-

inknak. Itt az egyetemi közegben mondom, hogy milyen jó, hogy vannak egyetemisták, elkötelezett keresztény egyetemisták. Építsünk az ő szolgálatukra, figyeljünk az ő szavukra, legyünk rájuk büszkék, és akkor Isten megáldja mindannyiunk munkáját, hogy az ne legyen hasztalan, ne legyen hiábavaló. Amen.

Orosz Atanáz püspök

Orosz Atanáz, a Miskolci Egyházmegye püspöke Szent Pál apostolnak a Zsidókhöz írt levele 11,23–24 verse alapján mondta el szentbeszédét:

Hallgassatok az Úr szavára, és szabaddá lesztek. Megismételhetném, amit első ígihirdetésünkben hallottunk, hiszen az újszövetségi olvasmány ugyanarról a történetről, ugyanarról az esetről szólt. Mégis, a Krisztus-hit fényében hittek azok a szülők, akik három hónapon át rejtegették a kicsiny Mózeszt.

Ezen a héten a szabaddá tevő Isten jobbán elmélkedünk, és a mai napon tudatosítjuk, hogy mielőtt Isten jobbjára felhasználta a szabadulás eszközeként Mózeszt, embereket vett igénybe, hogy az ő életét megmentse.

A szabadság megszerzése, visszaszerzése előtt alapvető az élet védelme. Évezredekkel ezelőtt és ma. Az ősegyház hitvallásában több szerző is határozottan tanúsítja, hogy a Krisztus-hívők sem tekinthetnek másként környezetük rendelkezéseire és az eseményekre, mint annakidején a választott nép kiemelkedő tagjai, akik félték az Istent és szembeszegültek a fáraó parancsával. Akik Krisztusban hisznek, azok nem engedik megölni a csecsemőket. Szögezzük le, az ősegyház tanúi, s ők hozzáteszik, hogy születésük előtt sem engedik abortusz áldozatává tenni a magzatukat. A Krisztus-hívők ma is egyetértenek ezzel. Pedig széllel szemben, árral szemben kell képviselniük Isten igazságát. Hiszen ha körülnézünk, azt tapasztaljuk, hogy e világ új fáraói, spekulánsai, milliárdosai mindent megtesznek azért, hogy az abortusz-törvényeket liberalizálják, hogy újra fajnemesítő, vagy egyéb egészségügyi ideológiák alapján ölhessenek meg magzatokat és megszületett csecsemőket.

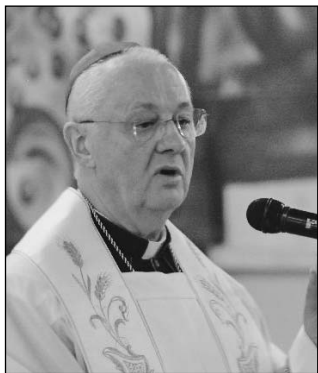
Az egyház ezt soha nem engedte, Isten népe ezt soha nem engedheti, és nem tűrheti. Még akkor sem, ha egyfajta világméretű összeesküvés alakul ki, ahol a szavak csengése is mássá változik, egyfajta teher megszakításának, egyfajta teherből való megszabadításnak nevezik azt a szörnyű gyilkosságot, amelyet egyébként minden jó érzésű ember elutasítana. Még akkor sem, ha tudományra, és annak legújabb vívmányaira hivatkoznak e világ fáraói, akik összejtekkel való kísérletezés ürügyén szeretnék ipari célokra felhasználni az anyaméhből kiemelt és más célra felhasználható magzatokat. Isten választott népe a szabadság kútjaként az élet megőrzését választotta. Isten rendelkezése alapján a mai napig kitartunk az emberi élet feltétlen tisztelete mellett, fogantatásának pillanatától egészen a természetes haláláig.

Itt, ezen a helyen különösen is segítségül hívjuk a tudományt, a közös tisztázáshoz. Ragaszkodunk az Istentől kapott határozott rendelkezésekhez, amelyek ma is köte-

leznek bennünket. Ezen a mai estén a jelenlevőket arra kérem, mi is fogjunk össze. Ahogy e világ fáraói, e világ milliárdosai összeesküdtek az élet ellen, úgy mi is fogjunk össze, bármelyik templomba, bármelyik gyülekezetbe is járunk. Fogjunk össze az emberi élet védelmében, tegyünk meg minden tőlünk telhetőt. Két hónappal ezelőtt érsek úrral együtt fültanúi lehettünk annak, ahogyan Ferenc pápa tudomásunkra hozta, hogyan is íratják alá manapság az országok vezetőivel a hitel kiosztásakor azokat a kötelezvényeket, amelyek az abortusz legalizálását, liberalizálását és a gender-törvények bevezetését eredményezi az országokban. Szembeszegülünk minden ilyen zsarnoksággal, és azzal a Mózással együtt, aki megkapta ugyan korának legmagasabb szintű neveltetését és kultúráját, továbbra is ragaszkodunk gyökereinkhez, ragaszkodunk ahhoz, amit az anyatejfel szívtunk magunkba, és együtt is kötelezzük magunkat az élet tiszteletére.

Van egy személyes kérésem is. Imádkozzunk ezen az estén azért a kisfiúért, aki leányanyától ma született városunkban. Imádkozzunk azokért az újszülöttekért, akik emberi szempontból esélytelenül és mégis a gondviselő Isten kezéből születtek és jöttek e világra. Tegyünk meg minden tőlünk telhetőt azért, hogy az ő életük emberhez méltó, a mi legszebb elképzelésünknek is megfelelő lehessen.

Fogjunk össze és Mózással együtt vállaljuk inkább a göröngyös, nehéz utat, ahogyan a Szentírás is folytatja a rövid kis szakaszt: „Mert ő inkább azt választotta, hogy gyötrelmet szenvedjen Isten népével, mint hogy az ideig-óráig tartó bűn gyönyörűségét élvezze.” Megváltónknak, Jézus Krisztusnak lett ő előképe ezzel, aki ugyanígy az előtte lévő öröm helyett keresztet szenvedett, nem törődve a gyalázzal és így Isten trónján ül. Amen.

Ternyák Csaba püspök

Ternyák Csaba egi érsek Mt 2,13–15 alapján elmélkedett a karibi testvérek által erre a napra kiválasztott evangéliumi szakasz kapcsán:

A 2018-as imahét a Krisztus-hívók egységéért egy újabb nagyszerű alkalom arra, hogy szerte a világban és szűkebb hazánkban, Miskolc városában is közösen tegyünk tanúságot Jézus Krisztusba vetett hitünkéről, a fel-támadásba vetett reményünkéről, egymás iránti szeretetünkéről, és az emberi élet feltétlen tiszteletéről. Miként ma este itt, a Miskolci Egyetem aulájában, úgy e hét során több alkalommal is a legkülönbözőbb templomokban találkoztunk, együtt, közösen imádkoztunk Jézus utolsó vacsorán elmondott szavai szellemében, hogy tanúságot tegyünk az egység keresése iránti elkötelezettségünkéről.

Krisztus hűséges követőiként mindannyian nyitottak vagyunk az ő szándékának megértésére. Mégis, vannak közöttünk, itt az aulában is, olyan testvérek, akik sajátos életkörülményeik és élethelyzetük miatt valószínűleg fokozottabban érzékenyek az ökumené kérdései iránt, mint általában a keresztények. Azokra a házaspárookra és azok-

ra a családokra gondolok, amelyek otthonaikban napról napra gyakorolják a másik felekezet tisztelétét, megbecsülését és szeretetét, hiszen sok olyan család van, amelyekben a férj és a feleség, az egyik gyermek, a másik gyermek, a nagypapa vagy nagymama egy tőlük különböző felekezethez tartozik, egy másik közösségbe jár, egy másik gyülekezethez tartozik. Ha most az kérném, emeljék fel kezüket azok, akiknek családjában van más felekezetű keresztény testvér, azt hiszem, nagyon sok kéz emelkedne magasba. Tegyük meg... Azt hiszem, többen vagyunk, akik felemeltük kezünket, mint azok, akik nem. Ez egy újabb lendületet, egy belső személyes elköteleződést is ad mindnyájunknak ahhoz, hogy Jézusnak az utolsó vacsorán elmondott szavát, vágyát, fohászatát, kérését az Atyához mi is komolyan vegyük, és hogy a mindennapok gyakorlataiba is próbáljuk átültetni.

Ebben az összefüggésben különös jelentősége van annak, hogy ökumenikus imahetünk kiemelkedő miskolci összejövetelén, ahogy ma már többször elhangzott, éppen a család témája áll elmélgedéseink középpontjában. A Karib-térségben élő testvéreink, akik az idei hét imafüzetét előkészítették, a mai napnak ezt a címet adták: Építs családod, otthon és az egyházban. Mert mi, mint egyház is, egy család vagyunk. Jó azt is tudatosítanunk, amire Közép-Amerikai testvéreink az imahét mottójával emlékeztetnek bennünket, hogy ebben az építésben nem vagyunk egyedül. Nemcsak egymásra számíthatunk, hanem Isten hatalmas jobbjára is segít bennünket. Örömmel üdvözljük azokat a világi kezdeményezéseket, amelyek az idei esztendőt a család évének nyilvánították.

Egyházaink mindegyike, ki-ki a maga rítusában és stílusában, szívesen karolja fel ezt a kezdeményezést. Az Egri Főegyházmegyében plébániai és esperes kerületi szinten családalkalmazásokat tartunk az idei év során, azért, hogy megerősítsük a családközösségeket. Az a cél, hogy a találkozásokon családjaink egymást jobban megismerjék, megosszák közösségi, gyermeknevelési és a hétköznapi élet számos területét érintő tapasztalataikat. Ezáltal közös élményekkel gazdagodjanak, új barátságok szülessenek, és hogy családjaink mindenben képesek legyenek segíteni egymásnak.

Az evangéliumi szakasz, amelyet az imént felolvastam, a Szent Családra irányítja figyelmünket. Mégpedig egy olyan kiszolgáltatott helyzetben, amikor életveszély leselkedett rájuk és menekülniük kellett. Jézus, Mária és József is menekülteként érkeztek Egyiptomba, ahol befogadták őket. Így beteljesedett, amit a próféta szavával mondott az Úr: Egyiptomból hívtam ki az én Fiamat. A veszély valójában a gyermekekre és anyjára leselkedett, akiket az Úr Józsefekre bízott. A családnak és különösen az édesapának ma is központi, semmi mással nem helyettesíthető szerepe van a gyermekek és a család védelmében. Tudjuk, hogy nem csak a Karib-térségben, hanem az egész világon milyen sok veszély leselkedik a gyermekekre, a rabszolgaságtól a különféle visszaéléseken át egészen a szervkereskedelemig. Sőt, ahogy hallottuk, ide tartozik mindaz, amiről Atanáz püspök atya beszélt. Úgy általában, az emberi élet védelme. Különösen annak a legveszélyeztetettebb szakaszában, amikor az édesanyja méhében fejlődik és készül arra, hogy megszülessék erre a világra.

Szent József védelmező, előrelátó szeretete lehet a példa mindannyiunk számára, akikre a gyermekek és az ifjúság nevelését bízta. Bizalommal helyezzük magunkat, családjainkat és különösen a gyermekeket Isten hatalmas jobbjának oltalmába, hogy védelmezze a leginkább kiszolgáltatottakat. Amikor ma keresztény egyházaink egységéért imádkozunk, hiszen mai összeövetelünknek ez a fő célja, akkor felelősnek érezzük magunkat, hogy mindig meg tudjuk mutatni a világnak azt a gyermeket, a kis Jézust, akit minden karácsonykor hódolattal és imádsággal veszünk körül, és aki továbbra is itt él köztünk és bennünk, szétszakított egyházában. Ez botrány a világ számára. Ez egyik oka a hitetlenség terjedésének.

Annak, hogy elhiggyék az emberek, Jézus az Atya küldötte. Ezért, miként az utolsó vacsorán apostolaiért imádkozott, ma úgy kéri az Atyát értünk is, hogy mindnyájan egy legyenek, ahogyan te, Atyám bennem vagy és én tebenned, úgy ők is egy legyenek mibennünk és elhiggye a világ, hogy te küldtél engem. Amen.

Ezután a miskolci Hassler Énekegyüttes *dr. Sándor Zoltán* vezetésével előadta azt a gitáros éneket, amelyet szintén a karibi keresztények küldtek az imahétre. A közös Hitvallás, majd a Miatyánk elimádkozása után a négy püspök áldásával zárult az imahét miskolci egyetemi istentisztelete.

A Hassler Énekegyüttes

Szorongattatás és szabadítás

Jobbod, Uram, dicső az erőtől, jobbod, Uram szétzúzza az elenséget. (2 Mózés 15,6. Magyar Bibliatársulat)

Uram, a jobbod kitűnik erejével, Uram, a jobbod leveri az elenséget. (Kivonulás Könyve 15,16. Szent István Társulat)

A Krisztusban hívők különböző felekezetei közötti közelségnek több évtizedes hagyománya van. A keresztények egységéért évente tartott imahetet 1968 óta közösen készíti elő az Egyházak Világtanácsa és a Keresztény Egységet Előmozdító Pápai Tanács, így az idei alkalom egyben fél évszázados jubileum is.

Az imahét alkalmat ad arra, hogy egy-egy ország, illetve térség gondjaira felhívja a világ kereszténységének figyelmét. Ezúttal a 33 közép-amerikai országot tömörítő ökumenikus

szervezet, a Karibi Egyházak Konferenciája állította össze az imahét anyagát. A karibi térség történetileg erősen kötődik Európához. Itt kötöttek ki Kolumbusz felfedezésre induló hajói, innen indult Amerika gyarmatosítása. Több hullámban érkeztek a portugál, spanyol, holland, francia és brit hódítók, részben megsemmisítve az őslakosok hagyományait, kultúráját, s az európai gyarmatosítók nyelveinek, társadalmi berendezkedésének, vallási hagyományainak átvételét kényszerítették ki. Az így létrejött több nemzetiségű, többnyelvű, többfelekezeti népesség máig alárendelt gazdasági helyzetben él. Bár a formális gyarmati függést felszámolták, a tehetősebb anyanemzetek máig kihasználják gazdasági, társadalmi és kulturális fölényüket. Az imahét alkalmain az oltárokon megjelenítendő három lánc, illetve a nyitott Biblia ezt az örökséget jelképezi. A három lánc a

megaláztatás – kirekesztettség – reménytelenség

jelzésére szolgál, míg a nyitott Biblia Isten igéjének megszabadító erejére hívja fel a figyelmet, melyet a mottóul választott mózesi ige foglal össze.

Az ökumenikus imahét alkalmain avatott teológusok sok szemszögből elemzik majd az igei üzenet sokrétűségét. A laikus hívőnek is meghökkenítő a Mózes üldözésére induló egyiptomi csapatok elveszejtésének kegyetlensége a Vörös-tenger áradatában. A Mózes hálaénekében megjelenített diadalittas, bosszúálló ószövetségi istenkép igencsak messze áll az evangéliumok szelíd, önfeláldozó Krisztus-képétől.

Az ige teológiai tartalmának elemzése mellett azonban keresztény értelmiségiként figyelniünk kell ennek társadalmi üzenetére is. Ez még annak tudatában is érvényes, ha nem is tekintjük a kereszténységet politikai mozgalomnak, s az evangéliumot sem a világ jobbítását célzó receptek gyűjteményének. A karibi keresztények problémái

Zsugyel János

látszólag távol állnak tőlünk, hiszen a gyarmatosítást a magyar nemzet sem aktív, de szenvedő félként sem élte át. De napjainkban nem nézhetjük közönyösen a távoli népek szenvedéseit. Ezek ma már nemcsak a tömegkommunikációs médiumokon keresztül érnek el bennünket, hanem közvetlen közelünkben is érzékelhetjük a jobb élet reményében útnak induló, majd a realitások miatt kiábrándult menekültek jóléti társadalmak elleni lázadását.

Az importált gondok mellett nem szabad megfedelkeznünk „bennszülött” nehézségeinkről sem. A fokozódó jövedelmi különbségek, a helytelen életstílusunk miatti környezeti károk és betegségek, a bűnözés, prostitúció és drogok fogságától szenvedő embertársaink mind szabadítás után kiáltanak. A jelenlegi áldatlan helyzetet úgy tudjuk meghaladni, ha a változást magunkon kezdjük. A perifériára került embertársaink elfogadását az eltérő nézetek, felfogások megismerésével és megértésével kell kezdenünk. Az ökumenikus imahét alkalmat nyújt a különböző felekezetek lelkiségének harmonizálására, a keresztények egységén való munkálkodásra. A Biblia üzenete arról biztosít bennünket, hogy Isten gondviselő és szabadító kegyelme eközben is mellettünk lesz.

Az imahét előkészítő anyaga elérhető a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa honlapjáról az alábbi linken:

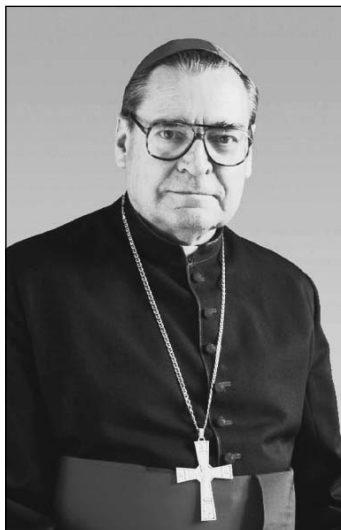
http://meot.hu/dokumentumok/2017kereszteny/Imahet_2018.pdf

(A JEL újság honlapján a 2018. évi ökumenikus imahétre megjelent írás szerkesztett változata)

SEREGÉLY ISTVÁN

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előtt az Eucharisziáról

Eljöttem, hogy a magyar egyházat és a magyar hívő embereket különösen érdeklő, a 2020-ban Budapesten tartandó Eucharisztikus Kongresszus előkészületéről beszéljek, miután a Fülöp-szigeteken 2016-ban bejelentették, hogy Ferenc pápa Budapestet jelölte ki a következő, 52. kongresszus színhelyéül. Amikor ezt először meghallottam, azt mondtam, nem veszik észre, hogy ez valószínűleg az erőnket meghaladó kihívást jelent a magyar egyház számára, amely 45 éven át egy Isten és vallás ellen küzdő hatalom kezében volt? Úgy, hogy – és ezt ne tagadjuk le –, megroppant a hitünk. Ezt érezzük mi, papok, és érzik a világi hívek is. Érzik a családok, ahol az új nemzedék nő fel, és gondot okoz, vajon miképp tudunk helyt állni, ebben a csak templomból, csak családból ismert keresztény feladatban.

Seregély István

A váratlan, a rendszerváltás után sok jót váró életünkben nem sok jót kaptunk. Szemben találtuk magunkat egy nyugati jóléti társadalom lappangó, ugyancsak Isten nélkül élni akaró törekvésével. Az egyházat és a vallást minden korszellem alakítja magához. A mai világ szekularizálja a vallást, hogy ez magánügy, mindenki azt hisz, amit akar, függetlenül attól, hogy igaz-e, amit akar, vagy nem. A laicitásnak nevezett mai szellemiség a közélet minden területén kifejti hatását. Nincs olyan tömegtájékoztató fórum, amely ne azok kezében lenne, akik elhatározták egy bizonyos, szabadkőművesek által már kétszáz éve képviselt célt, hogy Európát keresztényteleníteni kell. Arról nem beszélnek, hogy az egész világról is kiszorítanák Jézus Krisztus evangéliumát. De a Krisztushoz tartozó emberek száma eléri a 2,5 milliárdot. Ebben benne van az összes keresztény felekezet. A katolikusok a pápa vezetésével 1,3 milliárdan vallják magukat Isten országa építőinek az örök üdvösség reményében.

Mi az alapja, hogy ez a laicitás hatást tud elérni? Azzal, hogy az embert isteníti. Szóban nem mondják ki, mert önmagukkal kerülnének ellentmondásba, mint Nietzsche

is, aki azt mondta, ha mégis lenne Isten, akkor az az egyetlen gondom, hogy miért nem én vagyok. Ez az oka, hogy az emberek ma nem akarnak senkire se hallgatni. Nem vagyunk egyformák, és ezért majdnem annyi világnézeti vélemény van, ahány európai ember él a környezetünkben.

Magyarországon mindenki tudja, nem lesz probléma a szervezéssel. Reméljük, hogy a kormányzat minden segítséget megad. Az Eucharisztia hit nélkül semmi. Tehát az Eucharisztikus Kongresszus csak akkor számíthat hiteles résztvevőkre és belőle egy megújuló lelki étellel rendelkező társadalomra, ha megfelelő lelki előkészítést próbálunk megvalósítani. Ennek a keretében áll ez az előadás is.

Ma érkezett meg Rómából a jóváhagyás az előkészület terveiről, amely 55 oldal terjedelmű. Az Eucharisztia évében, az ezredfordulón II. János Pál pápa egy enciklikát adott ki, ami szerint az egyház az Eucharisziából él. Nemzetközi szinten megannyi dokumentáció, teológiai, lelkeségi írás jelent meg erről, úgyhogy abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy az elején el tudom mondani, amit tudok. Fontos, hogy válaszolni tudjunk a hívő keresztény ember kérdéseire, hogy mi által áll a keresztény élet középpontjában az Eucharisztia. Ha igaz a pápa megállapítása, hogy az egyház az Eucharisziából él, akkor mindenkit meg lehetne kérdezni, hogy az ő életében milyen szerepet tölt be az Eucharisztia?

Jól tudom, hogy a hívő emberek legnagyobb részénél egy tízperces tájékoztatásnál többet erről ma nem lehet várni. Ez nem baj, mert azt jelenti, hogy tiszta lappal indulunk, és nem egy történelmi örökséget, hanem az egyház jövőjét jelentő titkot, igazságot, valóságot próbálunk a magunk élete középpontjába állítani.

Néhány alapelv még hozzátartozik a bevezetéshez, hogy Isten nélkül nincs világ. Miért? Mert ő a lét alapja. Akinek nincs léte, az független lehet az Istentől, de ilyen ember nem létezik. Az az alapelv, hogy Istent tagadni lehet, de megszüntetni nem, mert azzal a világ szűnne meg, ami abszurdum. Tudomásul kell vennünk, ha az ember ebbe a világba született, innen kivándorolni nem lehet, s akkor ennek a világnak a rendjéhez kell igazodnunk. Ez történik? Igen, az egész kozmosz, az élettelen anyag, amely a legrégebb jelenvaló az ősröbbanás óta (amiről nem tudjuk, hogy a teremtéssel egybeesett-e, vagy előtte valami más is volt, de a tudósok azt se tudják, mi robbant fel), és azóta van anyag. Ez az anyagi világ valamennyi csillagával, csillagrendszerével kimozdíthatatlanul egyenes úton jár a maga kijelölt törvénye szerint. De ebben az önmagában mindenki által fejlettnek tartott világrendben az élő világ is ragaszkodik a lehetőséget adó körülményekhez, az élethez. Eddig még nyomát sem találták annak, hogy elérhető távolságon belül élet lenne a Földön kívül. Nemhogy ember, de élőlény sem.

Mi a különbség az ember és az élőlény között? Az, hogy az ember tudja, hogy ő van. Azt is tudja, úgy élhet, ahogy akar. Ez az Isten-hasonlóságunk lényege. Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette meg az embert, de csak akkor leszünk Istenhez hasonlóak, ha hozzá hasonlóan élünk. Az örökké élő Isten, és a néhány évet a földön töltő ember miképpen tud eleget tenni ennek a követelménynek? A mi keresztény életünk és szemléletünk lényege, hogy megmutatta, hogyan kell az embernek Istenhez hasonlóan élni. Amikor a názareti Jézus Szűz Máriától erre a világra született, a máso-

dik isteni személy felvette az ember természetét és egy emberéleten keresztül, emberi szóval megfogalmazva, és feltámadásával megmutatva, hogy a fejlődésnek nem a sír az utolsó állomása, hanem akkor kezdődik – idézem Szent XXIII. János pápát – „most kezdődik az igazi élet, amikor ennek a fejlődésnek minden elért eredménye megvalósul az új ég és új föld birodalmában. Az, hogy ezt meglepetéssel lehet hallgatni, az elmúlt negyven esztendő következménye. Ezeket a dolgokat igyekeztek kihagyni minden tájékoztatási anyagból, de a mai világ sem dicsekedhet, hogy nem ugyanazt teszi. Tényleg így lett, hogy a mindenható Isten ember lett és emberként megmutatta, hogyan lehetünk Istenhez, az Isten Fiához hasonlóak, az Isten gyermekei.

Ez az egyetlen értelme az életnek. Miben áll ez? Vegyük tudomásul, hogy elmúlik a földi élet, semmi sem marad meg belőle, csak maga az ember, úgy formálva, ahogy az életét eltöltötte. Ez milyen feladat? Krisztus követése. Ez a keresztény vallás. Ezért nem aggodalmaskodom, hogy a mi papi létszámunk csökkenésével majd meg fog szűnni ezen a világon a keresztény információ, mert az emberiség tekintélyes része eddig is utána nézett annak, amit a papoktól hallott. Ezért maradunk továbbra is Jézus iránt érdeklődő emberek. Gondoljuk meg, hogy száz évvel Krisztus születése után, amikor a negyedik evangélium készült, már szisztematikus képet adott az egész világmindenségről: hogy kezdetben volt az Isten, az ő kimondott Igéje által létre jött a világ, s ez az Ige, ami a világ rendjét megszabja, emberré lett, hogy mi Isten gyermekei, az Ő testvérei és az Isten örök életének részesei lehessünk. Ezt kétezer év óta hirdeti Jézus Krisztus egyháza. Ezt mindenki elolvashatja, ha az Isten írott szavát kezébe veszi, elsősorban az evangéliumokat, amelyek annak a keresztény igehirdetésnek az írott emlékei, amit annak idején az apostolok, kezdetben a pogányoknak és a zsidó műveltséggel rendelkező első keresztényeknek elmondtak. Mind a négy evangélium elmondja mi történt, és a történetből mi az, amit meg kell tanulnunk, hogy úgy történjen az életünkben.

Mit lehet ajánlani első helyen a keresztény megújulás első lépéseként? Az a feladatunk, hogy megteremtsük az életünkben azt a megvalósítható időt, amikor kezünkbe vesszük az evangéliumot, vagy annak az alapján készült katekizmust. Az evangéliumok elolvasása kötelessége annak, aki keresztény akar lenni. A négy evangélium kétszáz oldalnál nem több. Ha mindenki csak egy fejezetet olvas naponta, akkor is hamar végez, mert Máténak van 28, Márknak 16 fejezete, 24 Lukácsnak, és 21 János evangéliumának, ami egy idős ember gondolatainak összefoglalása. A János evangéliuma alapján nehéz Jézus Krisztus életét rekonstruálni, szerencse, hogy nem ő egyedül írt evangéliumot, hanem volt egy Lukács nevezetű orvos, festőnek is mondták, megírta, hogy mindennek utána néz, hogy Jézus Krisztus egész követendő életének minden lényeges vonását el tudja mondani az embereknek. Semmi erő nem állt az apostolok rendelkezésére, csak saját emberi szavuk, annak a Jézus Krisztusnak bátorítására, aki saját maga semmit sem írt, legalábbis számunkra nem. Írni tudott, annak van nyoma, amikor a házasságtörő asszonyt odavitték hozzá a farizeusok, s ő lehajolt és a porba írt, s közben mindenki eloldalgott. A bibliaismerők feltevése, hogy amit írt, abban – aki odanézett – mind a maga bűneit vette észre.

Jézus az asszonnyal egyedül maradt, és ez, amit a keresztény embernek újra meg kell tanulnia: mit mondott ennek az asszonynak? Senki se ítélte el téged? Senki Uram. Én sem ítéllek el, menj és többé ne vétkezzél. Mi ez? A mindenható Isten megbocsátó szeretete, aki az első bűn után az e világ rendjével szembe került emberiséget mégis üdvözíteni akarja. Nem azért, hogy tökéletesen Krisztus képmásaivá válunk, hanem hogy nem szakadunk el tőle. Igyekszem megismerni, igyekszem utánozni, és ha nem sikerül, akkor vissza kell hozzá térni. Jézus Keresztelő János elfogása után visszavonult Galileába és hirdette a zsinagógákban az evangéliumot és a megtérést. Ezért aki ma meg akarja újítani keresztény életét, ne teológiai tanfolyamra iratkozzon be, hanem mondja meg az Úristennek, hogy Uram, én szeretnék Krisztus követője lenni igazán. Nem szalon-kereszténynek lenni. Az a feladatunk, hogy állandóan megfogalmazzuk imádságunkban, hogy én ennek a názáreti Jézusnak a követője akarok lenni, és ezért próbálom egyre jobban megismerni és hozzá minden esendőségem ellenére visszatérni.

Jézus Krisztusban az Isten lett emberré. Mi pedig emberek vagyunk. Lehetséges-e egy fejlődő világban, hogy egy alacsonyabb rendű lét felemelkedjék a maga erejéből egy magasabbra? Nem. De Jézus megmondta, hogy ennek az életnek van folytatása, és ennek az a feltétele, hogy Krisztus követői legyünk. Mi ezt már többször próbáltuk, de újra és újra letértünk Isten útjáról. Akkor mi a keresztény élet? Esve-elve el nem hagyni a célt! Megmondom napi imámban Istennek, hogy az Ő népéhez akarok tartozni, ezért ma is úgy akarom végezni a munkámat, hogy Jézus Krisztus is elfogadjon tőlem, és olyan munkát, amit az emberek is elfogadnak tőlem.

Most rá kell térnünk arra a sajátos keresztény vonásra, hogy az Isten ehhez eszközöket adott. Olyan erőforrásokat, amelyek lehetővé teszik azt, hogy az ember egy magasabb rendű élet követelményeihez igazodjék. Ezek között az eszközök között jól ismerjük a hét szentséget. Ez nem titok, és két dologból áll. Egy földiből, amit az ember csinál, és egy nem földiből, amit az Isten csinál. Ez a régi skolasztikus teológiában a szentségek anyaga és formája. Ez világos volt addig, amíg meg nem bukott a skolasztika, mert a természettudományos gondolkodó embernek szubsztanciáról, járulékról és lényegről hiába beszéltek, nem érdekli őket.

Kíváncsi vagyok arra, mit jelentenek ezek a jelek, amelyeknek egyik része rám, másik része pedig az Istenre tartozik. Ezek közül most a harmadik szentségre irányul a figyelem, a bevezető szentségek befejezőjére. Jézus Krisztus maga vállalkozik arra, hogy az emberben belülről kialakítsa a saját életútját. Emberhez méltó arányban, de el nem hagyva az eszményt és az útmutatót. Ez a szentség az Oltáriszentség, ez az Eucharisztia, ez az első keresztényeknek kenyértörésként számon tartott ünnepe, amelyet már nem lehetett a zsidó templomban végezni.

Amióta a kereszténység megszilárdult és az emberek igyekeztek magukat keresztényként formálni, külön ünnepelték ezt a Jézus Krisztus által adott titkot: Ezt tegyétek az én emlékezetemre! Mit jelent ezek után az Oltáriszentség? A definíció nagyon fontos, még akkor is, ha tudományosnak látszik. Az Eucharisztia maga Jézus Krisztus. Teste és vére. Ő az, akiben valóra válik az izajási ígélet: Emmánuel – velünk az Isten.

Az ószövetségi pusztai vándorlás során a választott nép útján éjjel, amikor a vadállatok üvöltése is behallatszott a táborba, felriadtak, hogy mi lesz? Amikor kinéztek a sátorból, látták a tűzoszlopot, ami követte a népet, és vezette őket. Nyugodtan lefeküdtek, mert velünk az Isten. És ahol Eucharisztia van, ott velünk az Isten!

A mi Urunk, Jézus Krisztus legnagyobb ajándéka, hogy velünk marad a világ végéig. Az Isten mindenhol jelen van. Ahol nincs Isten, ott nincs semmi. Az Istenben élünk, mozgunk és vagyunk. Ha Ő kijelöl egy pontot, hogy én ebben az emberben elérhető vagyok, tudok hova fordulni. Van-e valami hasonlat erre? A mai ember elgondolkodhat azon, hogy ha valahol a világban egy esemény történik, azt felveszik, és minden lakásban meg lehet nézni. Nem jön oda az esemény, de megismerem az eseményt. Ez egy hasonlat. Amikor a keresztények elhatározzák, hogy megünneplik Krisztus ajándékát, akkor kenyeret és bort szereznek. A kenyér az akkori idők törvényei szerint búzakenyér volt, a bor pedig szőlőbor. Tehát kenyér és bor nélkül nincs Eucharisztia. Nincs megmutathatóan, hogy itt az Isten.

Ha van kenyér és bor, mi kell még hozzá? Egy apostol. Nem mindenkire bízta rá, hanem a tizenkettőre, akikkel az asztalhoz ült és azt mondta: vegyétek és egyétek, ez az én testem, igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, ezt tegyétek az én emlékezetemre. Ez az az esemény, amikor mi Jézus Krisztussal együtt lehetünk Isten színe előtt. Együtt lehetünk vele. Ezért kialakult körülötte magának az Eucharisziának a kultusza. Ehhez három irány a döntő. Az első az, hogy miből lesz az Eucharisztia? Ennivalóból és innivalóból. Megmutatja saját magát, hogy mire való a kenyér és a bor.

Belenyugszunk abba, hogy amit Jézus Krisztus a kafarnaumi zsinagógában mondott, hogy aki az Emberfia testét eszi, és a vérért issza, az örökké él, és aki nem eszi az Emberfia testét, abban nem lesz örök élet. Jézusnál az élet egy egész, véget nem érő emberi életet jelent. Ezért az Oltáriszentség a keresztény élet tápláléka. Aki nem eszik, nem tud dolgozni, éhen hal. Meghal benne a krisztusi élet. Nem valami ünnepségen kell nekünk részt venni, hanem hozzá kell jutnunk ehhez a táplálékhoz, és meg akarjuk különböztetni az egyéb ételtől. Ezért természetes, hogy megfelelő helyen, megfelelő módon fogjuk ezt a vele való találkozást ünnepelni és megszerezni őt, a bennünk önmagát magához hasonlónak tevő Krisztust.

Aki templomba jár és néha a Jézus Szíve-litánián is részt vesz, tudja, annak a fohászában meg van fogalmazva: alakítsd a mi szívünket a te szíved szerint. Szívünk: az egész emberi egyéniségünket jelenti. Különben nem mondhatnánk, hogy szívtelen ember, hanem hogy embertelen. Az Eucharisztia elsőként ételként és italként maradhat velünk. Ide tartozik a szentségkitételnél mondott imádság: teljes szívemből hálát adok neked, hogy te, mennyei fölség, lelkünk eledelére önmagadat adtad az Oltáriszentségben.

Felmerülhet a kérdés: étel és ital, de miért kell mind a kettő? Nem elég a kenyér? Dehogynem. A teljes Krisztus benne van az eucharisztikus kenyérben és az eucharisztikus borban is. Azt az időpontot rövidítette az Eucharisziában, amikor külön volt a teste és a vére. Hol? A Kálvárián. Egyetlen egy esetben, amikor a katona lándzsával átszúrta oldalát, hogy kifolyjon belőle az utolsó csepp életadó vér. Ezért az Eucharisz-

tia nem más, mint Krisztus keresztdozatának a jelenvalóvá tétele. Amikor elindulok a templomba, tudom, hogy háromezer kilométer távolságban ugyan, kétezer esztendő után, ma ott leszek a Kálvárián, ahol az Isten értem adta az életét. Végtelen értékű adomány szerezte vissza minden ember számára kimeríthetetlenül az örök üdvösség lehetőségét. Nem vette el a szabadságunkat, ma is van bűn bőven, de mindent helyre lehet hozni, hivatkozva Krisztus keresztségének végtelen értékére. Erről többször esett szó az irgalmasság évében, nem részletezem tovább.

Ezen a világon semmi nem marad meg. Akkor az Eucharisztia hogy marad meg? Sehogy. Mindig újat kell készíteni, mert amíg a kenyér kenyérvoltát megőrzi, ahogy a bor is és nem lesz belőle ecet, addig Jézus Krisztus vállalja, hogy bennünk marad, és ott marad, ahová letesszük. Hova tesszük le? Az oltárszekrénybe, a tabernákulumba. Ezt jelezni is kell, ha bejön a templomunkba valaki, akkor tudja, hol van az Isten. Ott, ahol a piros lámpa jelzi, amit a középkorban pasztofóriumnak neveztek, manapság pedig az egész világon megszokott eucharisztikus lámpa, az örökmécs segítségével. Ezért ha bemegyek egy külföldi templomba, és nem látom az örökmécset, nem biztos, hogy keresztény templomba, vagy legalábbis katolikusba mentem.

Püspökkari szolgálatom idején, amikor részt vettem a CCEE és a KEK találkozóin, egy alkalommal egy olyan városba mentünk, ahol nem élnek katolikusok, csak evangélikusok. A templom egy középkori katedrális, amit átvettek a hitújítók. A templomban megkérdeztük, hol misézhetünk? Itt, a templomban, mondták, s így történt az, hogy az egyházi, amikor elmondtunk egy koncelebrációs szentmisét, azt mondta, kérem, a hitújítás óta itt nem volt mise. Igen sok evangélikus ember nagyon szívesen imádkozik az Oltárszentség előtt, sőt, aki bátor, meg is áldozik.

Nem ajánlom senkinek, mert nem tudja igazolni, hogy büntelen, mert nincs gyónás, aminek az az előnye, hogy megmondhatom neki, a gyónás imádság, és ha megbánó lélekkel megy oda, én nem válaszolhatok neki mást: Ego te absolvo, én téged feloldozlak bűneidtől az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Azzal a tudattal léphet ki a gyóntatószékből, hogy neki most nyitva van a mennyország. Mivel ember marad, újra összemaszatolja magát, ezért rendszeressé teszi gyónását, és akkor nincs semmi akadálya annak, hogy az eucharisztiai asztal vendége legyen.

Az Eucharishtiában velünk maradt a názareti Jézus. A mi eszményünk: úgy akarunk élni, ahogyan ő élt ezen a világon emberként, mintaként, mint Isten Fia, hogy akik hasonlítanak hozzá, joggal Isten gyermekeinek hívják saját magukat.

Az Eucharisztia görög szó. Hálaadást jelent. Honnan tudjuk, hogy az Eucharisztia Jézus Krisztust jelzi a kenyérben és borban. A keresztény gyakorlatból. Nemzedékről nemzedékre továbbadott gyakorlatból. De honnan vették az elsők? Jézus Krisztus szavaiból. Vacsora közben felállt, kezébe vette a kenyeret, hálát adott, és odaadta tanítványainak. Mi is ezt a hálaadást kezdjük minden Úrfelmutatásban, illetve előtte, az átváltozás szavaival. Bárcsak tudnánk arra koncentrálni, hogy három fontos esemény megújulásáról van szó. Minden szentmise karácsony! Mert az Isten Fia eljön a templomunkba. Az Eucharisztia áldott nagypéntek! Mert Krisztus az áldozat állapotában maradt közöttünk. Akit pedig magunkkal vihetünk, hogy formáljon minket, az az élő

Krisztus, nem a földön élő, hanem a feltámadt Krisztus. Így lesz a szentmise minden esetben karácsony, nagypéntek és húsvét. Én magam is, amíg kiérek az oltárhoz, el merem mondani, hogy szent karácsonyt, áldott nagypénteket és dicsőséges húsvétot szeretnék ünnepelni. Ezeket az eseményeket örökítette meg Jézus Krisztus az Eucharisztia alapításában.

Régen kenyértörés volt a neve, Krisztustól. Ő felkelt, kezébe vette a kenyeret, megtörte, tanítványainak adta. Milyen kenyeret? Ma is lehet ilyen kenyeret kapni Közel-Keleten, Jeruzsálemben is, Betlehemben is. Ez az arab kenyér, a pita. Nem volt mindenhol kemence, ezért összekeverték a lisztet vízzel, és befűtötték egy kőlap alá, s amikor felizzott, ráöntötték a tésztát és ezt, mint egy lepényt árulják ma is.

A kenyértörés lassan átalakult Eucharisztivá, mert a zsidóságtól elszakadtunk. Már nem az utolsó vacsora egészét ünnepelték együtt, mert ez már Szent Pál idejében botrányt okozott, voltak ugyanis előkelő emberek, akik magukkal hozták a vacsorájukat és voltak szegények, akik várták, hogy kapnak valamit. Ez nem istentisztelet. Isten előtt nincs emberek között különbség, mindnyájan egyek vagyunk, egyformák és Krisztus testvérei. Ő így néz ránk, mint az irgalmas szamaritánus az út mentén fekvő félholt emberre, és segít rajtunk.

Milyen eredmények várhatók az Eucharisztivától a keresztény életben? Elsősorban az, amit Krisztus mondott: aki ezt a kenyeret eszi, az örökké él! A szentáldozásnak az életünk rendszeres részévé tétele nem túl régi. Ahogy a kereszténység növekedett, a szentáldozás megszokottá és ellaposodottá vált. Ezért szabályokat hoztak, hogy legalább évente, húsvétkor vedd magadhoz az Oltáriszentséget.

Ha szeretném tudni, lesz-e örök életem, abból tudhatom, hogy hiányzik-e, vagy megvan az életemben az eucharisztikus magatartás. Szeretnénk, ha ez megvalósulna, ha ez a Jézus Krisztus-i ígélet, ami megosztotta hallgatóit Kafarnaumban, életünkben szerves részhez jutna. Tudjuk, hogy Lisieux-i Szent Teréz idejében külön engedélyt kértek, hogy naponta áldozhassék, különben hetenként egyszer lehetett áldozni egy szerzetesnek. De aztán X. Piusz azt mondta: mindent megújítani Krisztusban, és elrendelte, hogy amikor a gyerek meg tudja különböztetni az Oltáriszentséget a kenyértől, az lehet elsőáldozó és mindenki áldozhat minden nap. Tudjuk, ma már kétszer is. Ez nem szaporítja a bölcsességünket és kereszténységünket, de formál bennünket. Alakít, mert rászánom azt a félórát a szentmisére és magammal vihetem a názáreti Jézus, értünk emberré lett Isten Fia erőforrását.

A második eredménye, hogy kezdettől fogva hozzá kapcsolódott az úgynevezett igeliturgia. Az emberek összejöttek, imádkoztak és utána meghallgatták az igehirdetést, amely valamilyen Krisztusra visszavezető írásból olvasott anyagra épült. Amikor a megújulásra törekvő II. Vatikáni zsinat hangsúlyozta, hogy Jézus Krisztus szavait szó szerint kell venni, s ő azt mondta, hogy ezt az ételt enni kell, akkor a rendszeres táplálkozáshoz kell igazodni. Aki misére jár és rendszeresen gyónik és tisztességesen él, az minden nap megáldozhat.

Az Eucharisztia harmadik jelentős értéke, a szentségimádás. Amikor Krisztussal együtt imádkozunk. Együtt, mert ott van ő is az Oltáriszentségben. Nem jó az, ha

kiteszem az Oltáriszentséget egy sötét templomban, és az ember bemegy, és nem látja. Jól meg kell világítani. Az igeliturgiának van sajátos tulajdonsága, hogy évente átismétli Jézus Krisztust. Kezdve az őt váró adventen, földre jötteknek áldott ünnepével, a nyilvános működésének évközi vasárnapjaival, a nagyböjt és húsvét, a megváltásunk titkát ünneplő 13 héttel. Hat hét a nagyböjt, hét hét a húsvéti idő.

Ha elmegyek a templom előtt, keresztet vetek, de legalább gondolatban azt mondom, jöjj el, Uram Jézus. Ez a lelki áldozás. Ha pedig misére megyek, mondhatom, jöjj el hozzám, éltesz engem és vezess azon az úton, ami az égbe vezet. Ő maga mondta, aki keres kap, aki kér, annak adnak, s aki kopogtat, annak előbb-utóbb ajtót nyitnak.

Az eucharisztikus élet gyakorlata bőséges anyag, most csak arra gondoljunk, hogy megjelent a művészetben. Milyen ragyogó kelyheket készítenek, nemcsak aranyból, láttam a világban fajanszból, porcelánból is eucharisztikus edényeket, de az őserdőben lehet fakupával is misézni. A művészet ábrázolja az Eucharisziát, szimbólumokkal, szőlővel, búzakalással. Ahol nem akarják elfelejteni az Eucharisziát, ott gondoskodnak ilyen jelekről, például az ambóra helyezett terítővel, amely karácsonykor a betlehemet ábrázolja, oltáriszentséges kerítésben: „az Ige megtestesült Názáretben, kit Mária szűzen szült Betlehemben, itt vagyon *elrejtve kenyérszínben*, imádjuk mindnyájan, egyetemben”.

Még egy nagyon fontos tudnivaló. Miért jött el Jézus a világba? Emlékszünk, Nikodémus, amikor éjjel elment Jézus Krisztushoz, hogy megkérdezze, amit te csinálsz, azt nem lehet Isten nélkül csinálni, akkor Jézus Krisztus így válaszolt: Isten elküldte Fiát, nem azért, hogy elítélje a világot, hanem azért, hogy a világot minden veszedelemtől megmentse. Megmentse azt, ami veszendőnek indult. Mi következik ebből? Ha Jézus Krisztus az Eucharisziában vállalta, hogy „vándorlásunk társa lesz”, akkor nem a szentek kitüntetését akarta itt hagyni, hanem minket, veszendőbe indult embereket kíván helyreállítani. Nemcsak magunkat, hanem a szomszédokat, az egész világot. Neki mindegyikünk egyformán kedves gyermeke, Jézus Krisztus testvére, akinek kijelölt helye van az örökkévalóságban. Ezért nyugodtak lehetünk felőle, hogy az örökméccsessel jelzett oltárszekrényben Jézus Krisztus minket vár, bűnös embereket, akik türelmetlenek, izgágák, veszekedők, rondán beszélő, egymást bántó, bűnös emberek. Tudja, hogy ezek a bajok vannak, azt mondja, tudom fiam, ismerlek, semmi baj, örülök, hogy eljöttél, mert máris javítod magadat, és ennél fontosabb nincs.

Szeretném, ha az Eucharisziának az életben meghatározó szerepe lenne. Megmondom imáimban, segíts gyakran áldozó emberré válni. A gyakorlat szerint a heti 168 órából egy óra a vasárnapi mise, megtart bennünket Krisztus közelében. Nem biztos, hogy ettől szentté leszek, de hogy üdvözülni fogok, az valószínű. Ameddig tudom, addig viszem magamban, hogy együtt végezzük a munkánkat és teljesítsük hivatásunkat. Vagyis mindig mondhatom neki: alakíts engem magadhoz hasonlóvá, Isten gyermekévé.

(A Szent Anna Kolping-házban január 8-án tartott előadás szerkesztett változata)

Az örök sorsunkról

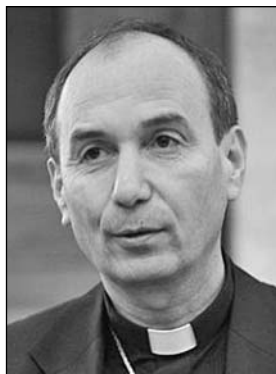
– Az idei sorozatnak az alaptémája az, hogy mit hisznek a katolikusok, mit is hiszünk mi? Azokból a közkeletű tévedésekből, vagy hamis állításokból indulunk ki, amelyek sokszor érintenek bennünket is, sokszor úgy gondoljuk, hogy mások állítják rólunk. Nagyon nehéz ezek között eligazodni, de egészen bizonyos, hogy jó tisztázni egy-egy állítással, egy-egy sematikus gondolkodással kapcsolatban, hogy tényleg mit is hiszünk. Amikor szembe mernek nézni egy állítással, amivel első hallásra vitatkozom, az mindig segíthet abban, hogy mélyebbre jussak a saját hitismeretemben, hitemben.

A mai estére az örök sorsunkkal kapcsolatos állításokat veszem sorra, vagy ezek közül néhányat. Azokat az állításokat, amelyek elég felszínesek, de elterjedt állítások.

Bevezető gondolatokként néhány dolgot jó tisztázni, legfőképpen az örök sorsunkkal kapcsolatos kérdéseket, hogy kik vagyunk, mi a halál és meddig tart, van-e utána valami? Az örök sorsunkkal kapcsolatos kérdések a leglényegesebb kérdések. Alapvetően összefügg azzal, hogy mit gondolok az örök sorsomról, a sorsom végkimeneteléről, és ez összefügg azzal, hogy hogyan élek. Mindkét irányból. Ahogyan élek, ez hatással van a sorsom alakulására, de fordítva még inkább, amit gondolok a végső dolgokról, a halálról, az örök életéről, annak a milyenségéről, az lényegileg és alapvetően meghatározza, hogy mit gondolok a cselekedeteimről. Mi az értékrendem? Mit gondolok a kapcsolatokról? Mit gondolok az emberről, a szenvedésről, a küzdelemről? Tehát nem arról van szó, hogy a végső dolgokkal való foglalkozás akkor időszertű, amikor az ember beteg lesz, amikor idős, mert ez az életünket átjáró kérdés.

Mit gondolok a halálról, a halál utáni életéről, mit gondolok az Istennel való lényegi kapcsolatokról? Ezek nem periférikus kérdések. Nem az élet utáni kérdések, az élet lényegéhez tartozó kérdések. Talán ismerős a szentek életrajzából Néri Szent Fülöppel kapcsolatban, hogy a maga szórakoztató módján rábök egy emberre a hallgatóság közül, hogy mondd meg, miért élsz? Azt mondja azért, hogy boldog legyek, hogy legyenek gyermekeim. És aztán? És aztán? Egyre kínosabbá válik a helyzet és aztán azt mondja... és aztán meghalok...

Mert mindig ez a kérdés..., hogy és aztán mi van? Az is nagyon érdekes, hogy nagyon sok olyan felmérés, hiteles felmérés áll rendelkezésre, akár Magyarországon is, nyugati országokban is, ahol a végső dolgokkal kapcsolatban a hívők és nem hívők állításai döbbenetes képet mutatnak. Az önmagukat hívőknek tartók közül is – felekezeti hovatartozás nélkül – nagyon sokan a végső dolgokkal kapcsolatban, tehát örök

Udvardy György püspök

élet, halál utáni élet, ítélet, tisztítóút: ezekkel kapcsolatos tanításokat nem hiszik, vagy nem gondolkoznak róla, vagy nagyon sok kutatás szerint ezt nem tartják fontosnak.

Nemrégiben az ifjúsági szinódusra készülvén a magyar fiatalokkal is készült ezer fővel egy felmérés, és ott is a kérdőívben szerepelt, illetve a kérdezők kíváncsiak voltak, mit gondolnak a fiatalok az egyházi tanításról ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban. A fiatalok körében is nagyon nagy bizonytalanság mutatkozik arra vonatkozóan, van-e a halál után valami, van-e örök élet és az milyen? Az ő részükről talán még sokkal inkább elfogadhatóbb, hogy nincs átgondolt elgondolásuk, de a kérdés nem az volt, van-e ezzel kapcsolatban kiforrott álláspontjuk, hanem az, ismerik-e az egyház tanítását és azt elfogadják-e? Nagyon sokszor nem ismerik, vagy ha ismerik, akkor abban kétségeik vannak.

Ugyanakkor az is tény, hogy alapélményünk az, amikor rádöbbenünk, ráeszmélünk az életünkre, arra, hogy vagyok. Alapélményem az, hogy örökké élek, nem akarok erről lemondani. Ezért küzdünk. Ebből az örökkévaló létből van értelme az erkölcsnek. Ebből az örökkévaló létből van értelme, hogy van múlt, van jövő, hogy van jócselekedet, van rossz cselekedet. Ki nem mondottan ugyan, de alapvetően ezt éljük át, hogy örökké élek. De nemcsak örökké, hanem az is alapélménye mindenkinek, hogy mindig és teljesen. Tehát nem megfogyatkozottan, nemcsak részben, nem az életemnek valamilyen leszűkített funkciójában, nem csak – ez nagyon fontos – valamiféle lelki, spirituális valóságban, hanem az az alapélményünk, hogy ez az élet, amit megtapasztalunk emberi létünkben, valahogyan a maga teljességében folytatódik, az válik teljessé.

Természetesen vannak olyan vallási alapon lévő megfontolások, ahol például az emberi testnek bármilyen formában való továbblétezését tagadják, sőt rossznak gondolják. Csak valami szellemi létezés, szellemi továbbélés az, ami részükről elfogadható. Ezért van olyan nagy jelentősége például a Hitvallásban, amikor imádkozzuk, hogy hiszem a *test* feltámadását... Tehát nemcsak valami belőlem, nemcsak a szellem, nemcsak a jó, nemcsak valami lelki valóság, hanem a test. Az egész ember. Ez ezt fejezi ki. Nem a testet hangsúlyozza túl, hanem ezt az életet.

Ugyanakkor az is alapélményünk, hogy örökké élünk, teljesen, mégis teljesen másként. Ez mit jelent? Úgy, ahogyan szeretnénk, épen, korlátok nélkül, sérülések nélkül, veszteségek nélkül. Tehát amikor a boldogságra gondolunk, hogy milyen, akkor általában ezek a kategóriák jönnek elő. Hogy időtlenül, épségben, sérelem nélkül, és veszteségek nélkül. Meg hát azért az örök sorsunkkal kapcsolatban óhatatlanul felmerülnek azok a kérdések, hogy hol vannak a cselekedeteim? Hová lesznek a jó és rossz cselekedeteim? Hol vannak a kimondott szavaim? Hová nemesedik, vagy hová tűnik az a jó, vagy rossz, amit másnak tettem, okoztam?

Alapvetően ott van a vágy bennünk, hogy szeretnénk teljesen élni, de másként. Mindig jól, mindig épen, mindig a maga teljességében. Nincs ami elmúlt, nincs ami elveszett, vagy ha el is vett valami, mert azért ha reálisan nézzük az életünket, sok-sok veszteségünk van, akár az időben, akár a vágyainkban, akár a törekvésünkben. Ami elveszett, ami kicsorbult, vagy megsérült, az megkerül, éppé válik. Vagyis amikor

az örök sorsunkra gondolunk, ott van mindnyájunkban az az elgondolás, hogy látom a saját életem törekenységét, de valahogy hiszem, hogy ez teljessé válik, hogy meggyógyul, valahogyan újjászületik, valahogyan jó lesz.

Ugyanez az elgondolás, hogy az életet a maga teljességében, épségében akarom élni, valójában azt is hordozza, hogy ezek a vágyaim magáról az Isten-kapcsolatról is beszélnek. Vagyis ha azt mondom, hogy milyen az Isten, azt is mondhatom, hogy ilyen az Isten, amilyenek a vágyaim. Ezzel nem szeretném az Istent csak egy ilyen emberi kategóriába beszorítani, főleg nem lekorlátozni, de egészen bizonyos, hogy vágyaink megfelelnek az Isten megtapasztalásának. Azt is látjuk, hogy Isten gondját viseli a teremtményeinek. Belép a mi időnkbe, s az időben szólít meg bennünket, és éppen a halállal kiemel bennünket az időbeliségből. Beemel bennünket az ő világába, az örökkévalóságba.

Az az embernek az örök élete, hogy örökké él, mégpedig az Istennel kapcsolatban. Nagyon sokszor, ha nem is elméleti szinten, de az élet megtapasztalásának szintjén, egzisztenciális szinten rengeteg meggyőződést alakít ki bennünk, hogy ez nincs így. Látva az ember gyengeségét, látva a bűn elhatalmasodását, látva azt, hogy a bűn struktúrába szerveződik, látva saját veszteségeimet, bűneimet, gyengeségeimet, szinte azt kellene mondanom, hogy ez nincs így. Sőt, nagyon sokszor az ember könnyebben mondaná azt, hogy de jó lenne, ha egyébként ennek így nem lenne folytatása. Annyira uralkodik rajtam a seb, a sérülés, vagy a gyengeség, a kudarc, és mégis, másnapra felülkerekedik rajtam az, hogy de, akarom. Akarom, hogy legyen folytatása.

A hit oldaláról természetesen egy pozitív válasz emelkedik ki. János evangéliumából két idézetet veszek: „Aki hisz, annak örök élete van”. „Aki eszi az Emberfia testét, annak örök élete van. Aki mindent elhagyva követ engem, annak örök élete van.” Tehát mi egy konkrét személy tanításának hiszünk, egy konkrét személy valóságának, akiről egyébként elemi erővel azt állítjuk, hogy élte a mi életünket, meghalt, de feltámadott. Ezért ezeknek a vágyainknak és ezeknek az állításoknak ebben a tényben, a feltámadás tényében van igazán erejük.

Az örökkévalóságot állítjuk az Istenről és arról, ami hozzá tartozik. Vagyis ha én az Istennel kapcsolatban vagyok, vele kapcsolatban élem meg az életemet, ismerem rá önmagamra, akkor belépek az öröklétbe, az Isten mindent átölelő és felülmúló valóságába. Azt lehet mondani, hogy az idő nem a lét kategóriája, hanem csak az időbeliségnek kategóriája. Az öröklét pedig az Istennek a kategóriája. Ezután vágyakozunk. Erről hisszük, hogy ez valóságos, hogy ezt elérhetjük. Ennek az örök életnek a lényege az, hogy minden jó, kiteljesedik, nincs benne rossz, nincs benne elmúlás, s ilyen szempontból azt is mondhatjuk, hogy az örök élet utáni vágyunknak, az örök étellel kapcsolatos meggyőződésünknek erkölcsi vonatkozása is van. Vagyis megjelenik ezzel kapcsolatban az, hogy mit állítok jónak a földi életemben, mit állítok rossznak. Amit az örök sorsomról állítok, úgy fogok élni. Az fogja meghatározni a gondolataimat, cselekedeteimet.

Ezzel kapcsolatosan van nagyon sok felszínes megközelítés, például az első az, hogy minden ember alapvetően jó, tehát mindenki ezt az isteni örök életet tudja élni, szín-

te automatikusan ez lesz az ő sorsa. Abból indulunk ki, hogy Isten megajándékoz bennünket lelkiismerettel. Megajándékoz bennünket azzal az alapvető kapcsolattal, vágygal, ami rá irányul, hogy van, hogy a lelkiismeretem képes felismerni az igazságot, hogy Istenre irányul, és a lelkiismeretem nevelhető. Márpedig ha nevelhető, akkor szükséges nevelni. Miért fontos ez? Mert igaz ugyan, hogy rengeteg jó vágy van bennünk, rengeteg jó vágy irányul az Istenre, de mennyi rossz, helytelen vágy, bűnös vágy is ott van. Akkor az ember jó, vagy rossz? Amikor teszem a jót, hányszor kiderül, hogy teszem ugyan a jót, de nagyon sokszor az önzés van mögötte. Teszem a jót és a gőg van mögötte, vagy a büszkeség benne, vagy a vetélkedés.

Egyszer már említettem egy városmisszió kapcsán, ami 2007-ben volt Budapesten és egy esti beszélgetésre hívtak a televízióba. A munkatársak próbálták mondogatni, hogy szerintük készüljek rá, mert provokatív lesz az egész beszélgetés. Én azt gondoltam, hogy nem, de azzal indult. Az első kérdés az volt, hogy maguk itt most városmissziót tartanak, de egyébként, ha mindenki a lelkiismerete alapján üdvözülhet, akkor minek a misszió? Ez ugyanaz a kérdés. Ha minden ember jó, akkor mit győzködöm a másikat, hogy térjen meg? Ha mindenki a lelkiismerete alapján üdvözülhet, akkor hagyjuk békén egymást. Akkor mindenki jó, mindenki jó úton jár, mindenki úgy él, ahogy a lelkiismerete diktálja, és akkor nincs jogunk egymást se segíteni, se bátorítani, legfőképpen nincs jogunk megtéríteni. Miért? Mert jól él, nem?

Ez egy szimpatikus állítás, hogy mindenki a lelkiismerete alapján üdvözülhet – egyébként ezt mi valljuk –, igen ám, de még mit is? Azt is, hogy a lelkiismeretet jól informálttá kell tenni. Nevelni kell, és legfőképpen a lelkiismeret nem az érzéseknek az együttese, hanem éppen az egész ember, az intellektusával, az akaratával, az érzelmeivel, a múltjával, időbeliségével, vagyis lehetséges, hogy az én lelkiismeretem vezérel engem, de lehet, hogy rosszul vagyok informálva. Nem vagyok felkészült, nem tanultam eleget, nem gondozom a lelkiismeretemet, például a bűneim elfojtják az érzékenységet. Akkor máris az a kérdés, hogy jó ember vagyok, vagy rossz ember vagyok, hiszen a lelkiismeretem alapján fogok cselekedni?

Hányszor rádöbbenünk arra is, amikor egy-egy kérdést megnézek az életemben, hogy akkor úgy gondoltam, hogy a lelkiismeretem alapján döntök, de hányszor benne van a döntésben a félelem, a szűkösség, az önzés. Akkor most én a lelkiismeretem alapján döntöttem, vagy nem? Tehát kétségtelen tény, hogy hisszük, hogy minden ember a jó és jól informált lelkiismeret alapján üdvözülhet Krisztus érdeméből, de felelős vagyok a felismert igazság mentén cselekedni. Felelős vagyok azért, hogy a lelkiismeretemet tudjam nevelni.

Hiszük azt, hogy az ember alapvetően jó, törekenységével, sebeivel együtt is, de azt is valljuk, hogy az áteredő bűn következményeként vannak sebeink. Például, maradva a mai olvasmány gondolatánál: nem látok jól, elhomályosodik a látásom. Dühöm miatt, bűneim miatt, kialakult szokásom miatt. És akkor hová tűnik az én jószágom? Természetes az, hogy az Isten, és ezt valljuk, jóra hívott meg bennünket és valójában a döntéseink és a cselekedeteink bizonyítják – a hitből, az értékrend alapján hozott döntéseink –, hogy mit hiszek önmagamról, a lelkiismeretemről, a jó Istenről. Termé-

szetesen ebben az alapélményünkben benne van az ítélet élménye és tanítása is. Vagy az utolsó ítélet tanítása. Mikor az Emberfia eljön, akkor jobbára-baljára állítja a juhokat, a kosokat, elválasztja őket egymástól. Az ítélet gondolata ott van az emberben. Egyébként amikor felfedezi az ember, hogy a cselekedeteinek erkölcsi vonatkozása van, akkor abban a pillanatban megjelenik az ítélet gondolata is, hiszen az erkölcsi jót vagy rosszat ki fogja megmondani? Megjelenik az ítélet gondolata is, egyfajta objektív ítéletnek a gondolata.

Az is tény, hogy a mi cselekedeteink, amiket megteszünk, befolyásolják a mi örök sorsunkat. Éppen ez az, ami az örök sors kérdésével kapcsolatban nagyon sok gondolkodásra ad alkalmat mindnyájunknak. Például, amikor egy életszakaszt áttekintek az életemben, kiderül, hogy mennyi jó volt benne, és mennyi rossz, mennyi hiba. Ezek nem elméleti megfontolások csupán, nagyon sokszor, amikor beteget látunk el, haldoklóhoz megyünk, életének olyan eseményei jönnek elő a gyónásban, vagy egyáltalán a gondolataiban, amelyekről nem könnyű szabadulni. A nagy szembesülés előtt az ember számára nagyon világossá válik, hogy a gonoszság az gonoszság, a jócselekedet pedig jócselekedet. Az ítélet élménye is ott van mindnyájunkban, és az az élmény is, hogy sok-sok jót tettem, de az is, hogy sok-sok rosszat tettem.

Egy kis történet. Egy nyilvánvalóan gonosz ember, akit elítéltek és haldoklik, és egy pap próbál vele beszélni, bűnbocsánatra elsegíteni, azt mondja, én nem tudom a bűneimet se felismerni, se belátni. Ez eléggé nehéz szituáció. Akkor a pap azt mondja, nyilván a Szentlélek segítségével, hogy rendben van, nem tudod bánni a bűneidet, de azt bánod-e, hogy nem tudod bánni? Azt nagyon... Ez az, amikor akarok szembesülni azzal, aki vagyok, vállalva annak minden következményét. Itt van a tanításban az az eléggé sok bizonytalanságot hordozó rész, amikor na, most mi is van az örök sorsunk után? Katolikus Egyházunk tanítása azt mondja, hogy a haláluk után személyes ítéletre sor kerül, amikor az Úristen elé állok és ennek az ítéletnek alapvetően három iránya lehetséges. Az egyik az, amikor azt mondja, hogy gyertek Atyám áldottai, mert éhes voltam, mert szomjas voltam... és meglátogattatok, befogadtatok, vegyétek az országot, tehát az örök boldogság.

A másik, amikor éhes voltam, szomjas voltam..., nem látogattatok és nem tettétek... Ez az ítélet a kárhozat. Mind a kettő végérvényes. Nem lehet átjárni. Erről szól a szegény Lázár története..., hogy legalább akkor küldd el a prófétát, hogy figyelmeztesse a testvéreimet... Nem lehet átjárni a kettő között. A harmadik állapot a tisztító-tűz – így mondjuk – állapota. Amit az az állapot ír le, hogy én alapvetően, lényegileg az Isten jóságába kapaszkodom, ennek megfelelően igyekeztem élni az életemet, de vannak gyengeségeim, vannak bűneim. Éppen azért, mert a szeretettel találkozom, a szeretet nem teszi lehetővé, hogy én azon nyomban egyesülni tudjak vele. Szükség van arra, hogy tisztuljak meg. De én nem tudom önmagamot megtisztítani. Csak az tisztíthat meg, akit én megbántottam, és akinek erre hatalma van. Ki tud nekem megbocsátást adni? Ha megbántottam mondjuk Józsit, akkor nem kérhetek bocsánatot Bélától, mert a kapcsolat nem ezt kívánja. Az tud nekem megbocsátani, akit megbántottam. Ezért a tisztító-tűz állapotát, helyzetét írja le, hogy én tisztulni akarok, mert

bocsánatot akarok kérni. Jóvá akarom tenni, amit elkövettem. Amikor a szeretetre rádöbbenünk, rögtön az mutatkozik meg, hogy akkor ezt nekem jóvá kell tennem. Akarom helyrehozni, akarom, hogy ez jó legyen. Én ezzel tudnám leírni a tisztítótűz állapotát, amikor tisztulni akarok.

A tisztítótűz, mint fogalom arra irányul, hogy ez bizony gyötrellemmel jár, ki kell égetni belőlem, ami rossz, ami salak. Akár az újjászületés gyötrelmével is jár, de mi ennek az iránya? Hogy oda fogok jutni, hogy a kapcsolatom teljessé válik, meggyógyít, hogy felemel. Valahogy olyan, mint amikor az édesanya a kisgyereket, aki elesett, véres, poros, koszos, könnyei, vére, minden egybefolyik, magához öleli. Kell az az idő, amikor megtisztítja, gyógyítja a sebeit és helyreáll minden kapcsolat.

Az Isten tisztít meg bennünket. Ez nagyon fontos, hogy az Isten tisztít meg, nem pedig a gonosz, nem pedig a pokol szenvedése. Az nem tud megtisztítani, hanem a szeretet tisztít meg bennünket. Erről biztos tanítása van egyházunknak. Szokták a tisztítótűzet, tisztítóhelyet purgatóriumként is emlegetni, a purgálás tisztítást, megtisztítást, kitisztulást jelent. Egy természetes vágy, hogy szeretnék tisztává lenni annak számára, akit szeretek. Ennek a vágnak vannak az egyház hagyományában nagyon pontosan megragadható tanításformái, mint ahogyan látjuk, hogy a mindennapi életünkben például az engesztelésnek, a tisztulásnak a gondolata gyengül. Például a szentmise felajánlása elhunytakért, élőkért, holtakért, a tisztítótűzben szenvedő lelkekért. Látjuk, gyengül a vallási életünkben.

Az imádság gondolata. Imádkozom a tisztítótűzben szenvedőkért. Egyszer már említettem: egy időse atyánál voltunk egy ifjúsági csoporttal, és nagyon szép katekézist tartott este. Aztán azt mondta, most elmegyünk hullarablásra. Mindenki ijedezett, hogy ez most micsoda? Átvitt bennünket a templomba és azt mondta, most azért az elhunytért imádkozunk, akinek erre az imára van szüksége ahhoz, hogy az Isten országába kerüljön. Imádkozom szeretteimért, azokért, akikért senki nem imádkozik. A háború áldozataiért. Micsoda iszonyatos szenvedéssel halhatnak meg nagyon sokan azok közül, akik belekerülnek egy iszonyatos pusztításba. Vagy a természeti csapások áldozatai. Ideje nincs, esélye sincs, hogy átgondolja az életét. Imádkozni érte. Ez az irgalmasság cselekedetei közé tartozik, mert hisszük, hogy az Isten az ő szeretetével megtisztítja, s hogy imádkozunk érte, ez pedig az egyháznak egy másik tanítását is erősíti, a szentek közösségét. Hogy mi együvé tartozunk és a cselekedeteink befolyásolják a másikat az életét. Hatással tudunk lenni egymásra. A tisztítóhely tanításának gondolata nem gyengült, csak a mindennapi életben, csak a vallási életben, de a tanításban semmiképpen sem.

Itt van egy másik nagy kérdéskör, a pokol örökkévaló volta. Hogy van, vagy nincs, vagy megszűnik, és hogy ott mi van? Egészen világos a tanítás, hogy létezik, Jézusnál számtalanszor előfordul ez a tanítás. Van, abba teljesen fölösleges belemenni, hogy az emberiség többsége, vagy kisebb volta kerül oda, vagy hogy van ugyan pokol, de nincs ott senki, mert Isten irgalma ezt nem tenné lehetővé. Igen ám, de az Isten szabadságot is ad. Ránk bízta az életünket. Tehát egészen biztos, hogy a tanítás a pokol létező voltával és örök voltával kapcsolatban ép és sértetlen, és nem megyünk abba bele, hogy

ki van ott, és ki nincs. Lehetne itt a történelmi figurákat venni, hogy ő biztosan ott van, mert neki ott kell lenni, de ezt mi nagy diszkrécióval nem akarjuk megmondani. Az egyház csak a szentekről nyilatkozik végérvényesen, nyilván ott az örök életre vonatkozóan. Másról nem nyilatkozik.

Az is fel szokott merülni kérdésként, hogy a szenteknek szükségük van-e tisztulásra? Ha egy vértanú odaadja az életét, szüksége van-e tisztulásra, vagy sem? Azt kell feltételeznünk, hogy a tisztulásnak az esélyét, szükségességét velük kapcsolatban is fenn kell tartani, mert az életükben nagyon sok minden, akár a fejlődést illetően is, lehetett rossz. Gondoljunk egy Loyolai Szent Ignácra. A megtérése előtt a katonai életnek a borzadalmait élte. Vagy gondoljunk Szent Ágostonra. Az utolsó éveiben mozogni is alig-alig bírt és az 50. zsolnárt tétette maga elé és állandóan ezt imádkozta. De nem azt állítjuk a szentekkel kapcsolatban, hogy ők soha semmikor, semmilyen hibát, vagy bűnt nem követtek el. Azt állítjuk, hogy biztos, hogy valamilyen lényegi erényt hősiességek tudtak gyakorolni. Ezért egészen biztos, hogy az ő Istenhez való ragaszkodásuk sértetlen, de az élet többi területén gyengeséget is tudtak mutatni.

Talán egy éve Ferenc pápa a szentté avatási szertartás eddig megszokott három területéhez egy negyediket is hozzákapcsolt, azt, hogy a mindennapi életnek az áldozatos szolgálata is az ételszentség útja, amit persze a lelkiéletből is igazolni tudunk, de itt a szentté avatási eljárás részeként is kiemeli ezt az utat. Ez egy tágítása annak, amit az ételszentségről vallunk. A válasz az, hogy a szentként tisztelt emberekkel kapcsolatban is szükséges lehet a tisztulás ideje.

Van még az örök sorsunkkal kapcsolatban egy másik nagy vád, miszerint a keresztény emberek béres lelkiülettel és béres erkölccsel rendelkeznek. Csak azért teszik a jót, mert a fizetséget akarják megszerezni. Mi a fizetség? Az örök élet. Béres. Tegye szabadon. De nem szabadon teszi, mert a jó Isten beígéri az örök életet, ő meg teszi a jó cselekedetet. Hol van ebben a szabadság? Nagyon sokszor nem is tud mást tenni. Ezek a vádak nagyon sokszor elhangzanak velünk kapcsolatban, s mi azt mondjuk, hogy természetesen a cselekedetek fontosak, de nem a cselekedetekkel váltjuk meg önmagunkat, meg sem váltjuk önmagunkat, hanem hogyan leszünk készen az üdvösségre? Úgy, hogy hasonló cselekedeteket akarunk végrehajtani, mint amiket Jézus tett. Azt akarjuk, hogy ő cselekedjék bennünk. Vagyis a hit cselekedeteit, a hit döntéseit tesszük, ez pedig nem azt jelenti, hogy én a cselekedeteim által akarok üdvözülni, mert ez képtelenség, hanem Krisztushoz akarok hasonlítani. Azt akarom, hogy ő cselekedjék bennem. Ez az azonosulás, ez a hasonulás, ami bennünket az üdvösségre elvezethet. Nem mehetek oda a jó Istenhez egy listával, hogy igen, Uram, már készültem erre a találkozásra, itt van az életem rossz oldala, felírtam, mondjunk tíz oldal, itt van az életem jó oldala, ez tizenegy! Tehát üdvözülök, mert legalább egygyel jobb vagyok. Nyilvánvalóan nem így van, hanem azt tudom mondani, Uram, én mindig benned bíztam, mindig azt akartam tenni, ami a te számodra fontos. Tehát nem a cselekedeteink fontosak abból a szempontból, hogy „megvásárolom” az üdvösséget. Nem azok fognak üdvözíteni, hanem a hitből hozott döntéseim, amelyek Krisztushoz tesznek hasonlónak.

Szeretnék még egy kérdésre utalni, a lélekvándorlás kérdésére. Ez is egy divatos elgondolás, amit én logikailag nem értek, de ezzel senkit nem szeretnék megbántani, mert a hitünk azt fogadtatja el velünk, hogy meghalunk, feltámadunk, örökké élünk, csak Krisztus szerint kell élnünk. Ez elfogadhatatlan, ez hihetetlen? Na de azt, hogy több életet tudok élni, hol jobbat, hol rosszabbat, mintha könnyebb lenne elfogadni. Szerintem logikailag sem könnyebb, de ráadásul még az eredményt illetően sem. Féltetve a viccelődést, az egyházunk azért ragaszkodik ahhoz, hogy ez nem elfogadható, mert az emberi személyt védi, az emberi személy méltóságát. Az nem lehet, hogy egyszer ilyen emberként élek, egyszer olyan emberként, egyszer a teremtményi rendben magasabb, vagy alacsonyabb szinten, a személyes kapcsolat, a személytől személyig való kapcsolat nem teszi lehetővé, hogy váltogassuk személyiségünket. Isten a teremtésben az egyént teremti meg, aki őt képes felismerni. Nem azt a valamit, ami psziché, vagy megfoghatatlan valami, ami egyszer képes felismerni az Istent, mondjuk emberi létmódban, egyszer pedig nem képes, mert annyira rossz voltam emberként, hogy most már csak kőnek vagyok alkalmas... Mert akkor a kő hogyan tud úgy élni, hogy javulni tudjon? Nem, és nem is szeretnék a példákba belemenni, mert nincs értelme. Sokkal inkább a személyes kapcsolatot szeretném ezzel kapcsolatban hangsúlyozni.

Néhány állítás az örök sorsunkkal kapcsolatban. Valójában mi a kérdés? Az, hogy amit én az örök életről hiszek, az hogyan jelenik meg a döntéseimben, a mindennapi életemben. Amit én az örök életről hiszek, ez a hitem hogyan kell, hogy változtassa mostani életvitelemet? Adja Isten, hogy épp Pál apostol megtérésének az ünnepén legyen bátorságunk arra, hogy abban a cselekedetben, gondolatban, azon a területen, ahol kell változnom, meg kell ténnem, azt bátran tegyem meg. Engedjem el, gondoljam át, akarjak fejlődni az örök élet fénye miatt. Erről az életről mi, keresztények tudunk tanúságot tenni. Hiszem a test feltámadását, ez azt jelenti, hogy hiszem azt a csodálatos valóságot, ami az emberi létnek a beteljesedése.

(A január 25-én tartott előadás szerkesztett változata)

MOLNÁR JÓZSEF

Fehéren, feketén

Amikor 1995-ben lelkésszé avattak, megannyi kérdés és határtalan tenni akarás munkálkodott bennem. A kérdésekre lassan válaszok érkeztek „odafentről”, a tenni akarás pedig különböző hullámokban a mai napig élér. Lelkészként meg kellett tanulnom azt, hogy mit jelent titkot tartani, mit jelent mások életéből ízelítőt kapni egy-egy lelki beszélgetés alatt, mit jelent gyermekekkel, fiatalokkal és idősekkel foglalkozni. Az elmúlt másfél évtizedben pedig egy egészen új területen próbálja meg Isten az életemet és a hitemet.

Beteg emberek között szolgálok. Nem úgy, ahogyan minden lelkész teszi, amikor alkalomszerűen kórházi látogatásra megy egy-egy buzgó testvér mellé, hanem „hivatalból” vagyok a betegágyak között. Oroszlányi szolgálatom utolsó évében a helyi Ápolási Intézet mentálhigiénés munkatársa voltam.

Találkoztam olyan beteg idősekkel, akik csupán ápolást igényeltek (gyógyszerezés, kezelés, gyógytorna); mentálisan sérültekkel, akikkel nem volt olyan, hogy „elég”, ami a beszélgetések hosszát illette. S a halál révén állókkal, akik várták a buzdítást: lépj tovább a „fény” felé... Megtapasztaltam, mit jelent csupán vegetálni, „csont-bőr életet” élni, de élni. Mit jelent várni valakinek a gyógyulására, s mit jelent a szerető családdal azért imádkozni, hogy „legyen meg a te akaratom”.

Csodálatos érzés lehet egy-egy élet indulásánál jelen lenni. Ezt tapasztalják meg a nővérek és az orvosok a szüléseteken, de ugyanilyen misztikus és felemelő – még ha ez furcsának tűnik is – valakinek az elmenetelénél jelen lenni, kezét fogni, segíteni az utolsó szinuszritmusig.

2005-ben az életem és a szolgálatom Miskolcon – Diósgyőrött – folytatódott. S jött a felkérés: vállaljam el a kórházlelkészi szolgálatot. Megalakult ugyanis az akkori Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház és Egyetemi Oktatókórház területén az Intézményi Lelkészi szolgálat, s 2005 karácsonyán átadták az Isteni Irgalmasság ökumenikus kápolnát is. A szolgálat négytagú; egy római katolikus atya (Tóth Béla), egy görög katolikus parókus (Mosolygó Tibor), egy református lelkész-pszichológus (Gecse Attila) és e sorok írója, evangélikus lelkész alkotta. A görög katolikus parókus ma már Tótszegi István barátom.

Valahányunknak volt ápolásban eltöltött „előéletünk”, de egy ma már több ezer főt foglalkoztató kórházban – amely gyermek és felnőtt-kórházakat is magába foglal, és az iparáról híres megye legnagyobb munkaadója –, ahol ugyancsak több ezer beteg fekszik, minden tapasztalat kevésnek bizonyult. Amikor dr. Csiba Gábor akkori főigazgató főorvos először beszélt velünk, felhívta a figyelmünket a dolgozók lelki gondozására is, amelyet eddigi főigazgató főorvosunk dr. Tiba Sándor is szorgalmazott. Így indult

hát és így működik most már 12 éve a szolgálat a betegek, orvosok, ápolók, látogatók, hozzátartozók végeláthatatlan tengerében.

Beosztás alapján mindennap van istentisztelet – kedden evangélikus –, s minden hónap második vasárnapján evangélikus istentisztelet a kápolnában. Állandó ügyeletet tartunk az irodában, ahol személyesen vagy üzenetrögzítőkön fogadjuk az osztályokról érkező hívásokat. Felosztottuk a kórházat, az épületeket, az osztályokat egymás között. Áramoltatjuk a híreket, címet-nevet egyeztetünk, ha véletlenül ráakadunk egy más felekezeti betegre. Hadd gondoljon mindenkit a maga papja! Éjszakánként egy-egy sürgős hívás után autóra pattanunk, hogy el ne késsünk „valamiről”; megyünk, mert valaki éppen akkor fogja megvallani bűneit az Úrnak a nagy találkozás előtt...

Küldött élelem Isten fiatal tumoros anyukát, aki négy gyermekét hagyta odahaza; bal- esetes fiatalembert, akit a kórteremben hagytott el a menyasszonya; kopaszra nyírt kisfiút, aki mindenkitől fél; rossz házasságban élő ápolónőt, aki keresi az Urat; egykori beteget, aki ma beteghordóként vezekel – szavai szerint – „korábbi bűnei miatt”.

Hogy milyen felkészítést kaptunk mindehhez a munkához? Emberi válaszok helyett az Ige felel. „Egymás terhére hordozzatok...” (Gal 6,2a) Nincs több kérdés, nincs elmélkedés a felkészítés-felkészülés hatékonyságáról; menni kell, mert a fehér köpeny zsebében ott lapul a cédula a beteg nevével s a kórházi osztály rövidítésével. Én így hordozom nap, mint nap.

A feleségem esténként megkérdezi: „Mi volt a kórházban?” S én sokszor nem tudom, mit feleljek. Születtek, meghaltak, jobban lettek, vigasztalást nyertek, vagy még jobban elkeseredtek. Ez történik mindennap. Van, hogy sikerül segíteni, útra indítani, erőt adni, Jézust jól hirdetni, s van, hogy a lelki gondozó csendben marad, Isten csendje beszél helyettünk.

Sokan kérdezik, hogy milyen ez a szolgálat. A válasz, mint mindig, ez esetben is összetett, mert ugyanolyan, mint minden más szolgálat: segíteni kell. Isten Szentlelke által, a feltámadás hitével. S közben összehasonlíthatatlanul mások a külső feltételek. Nálunk nem mindig szól a harang, az orgona, helyette a nővérhívó sípol kíméletlenül. A hívek nem jól öltözöttek, hanem pizsamában vannak. Nem térdelnek az úrvacsoránál, és nem állnak fel az ige hallgatására, mert legtöbbször feküdni tudnak csupán, s van, hogy lábuk sincsen, amivel térdelhetnének, csak nézni tudnak. „Úgy.” Olykor gumikesztyű, maszk van rajtunk meg lábszák, s a folyosón velünk szembejövő nem is tudja, hogy pappal találkozott, ezért nem köszön: „Erős vár a mi Istenünk!”

Itt nincs egyházadó, adomány, nincs hivatalos idő. Van azonban helyette más, ami hiányzik mindenhol: van idő mindenre. Itt senki nem siet, nem nézi az óráját, nem zavar a mobil. Itt nemcsak a hívó beteg, hanem az ateista is legtöbbször az Istent keresi. Itt nincs társadalmi rang, beosztás, mert a kórházi textil egyformává tesz. Emberré. Aki vágyik az Úristen erejére, olyan életre, amelyben mindent új alapokra helyezve fel lehet építeni.

Most már tudom, hogy élet-halál mezsgyéjén szolgálni a legtöbb, amit a mennyei Atya nekem ajándékol adhatott. Hát így élek, szolgálok én, néha „fehéren”, s van, hogy „feketén”.

*(II. János Pál pápa rendelete alapján 1992 óta
a Betegek Világnapja minden év február 11-re esik)*

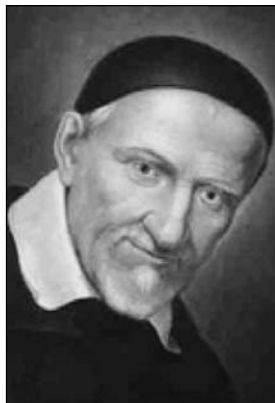
TÓTH JÓZSEFNÉ

Szívvvel, szeretettel a szegények megsegítéséért

PÁLI SZENT VINCE ÉLETÚTJA

De Paul Vincent 1581-ben született Dél-Franciaország egy kis falujában, Pouyban. Szülei szegény földművesek voltak, nehezen nevelték hat gyermeküket. Ebből a szerény környezetből indult történelmi hivatásának útjára a 17. század nagy szelleme. A tehetséges pásztorgyerek 15 éves korában Daxba, a ferencendi atyák kollégiumába került. Itt jótevője, egy gazdag ügyvéd segítette, vállalta taníttatásának költségeit.

Leleményessége, szervezőképessége már korán megmutatkozott. Intézetet hozott létre gyerekek számára, akik szeretettel és ragaszkodással vették körül. 1600-ban pappá szentelték. Fialapap korában távol állt tőle a szentség, eleinte csak egy jól jövedelmező egyházi állásra vágyott, hogy gondtalanul élhessen. A jó Isten szándéka más volt! Nagyon sok megpróbáltatás után adta föl föl-

Páli Szent Vince

dies céljait és fogadta el a küldetést, melyre Isten rendelte. Élete kész kalandregény. Volt rabszolga Tuniszban, ahonnan sokévi szenvedés után, viszontagságos úton szökött haza, majd ártatlanul lopással vádolták és börtönbe került. Ez adta az utolsó lökést megtéréséhez. Rádöbbsent arra, hogy Isten a szegények szolgálatára és evangelizálásra küldi őt. Vince tisztelendő úr megszervezte, hogy a jómódú polgárok adakozzanak a szegényeknek. Jelentős mennyiségű alamizsnát gyűjtöttek, szeretetraktárakat állítottak föl, s onnan történt az elosztás. Íme, a mai karitás gyűjtésmódját megtaláljuk háromszáz évvel ezelőtt a szeretet apostolánál. Szegényházakat alapított, hogy megszüntesse a koldulást. Felvállalta az elmebetegek és gályarabok lelki gondozását. Kiváló szervezőképességével, karizmatikus személyiségével több pénzt gyűjtött össze a háborútól sújtott vidékek számára, mint amennyi pénz Franciaország összes bankjaiban volt. Hatalmas szeretetével megnyitotta az emberek szívét. Gabonát, vetőmagot küldött, ekéket, szerszámokat szerzett be az elpusztult gazdaságok számára. Egész karavánokat indított útnak étellel és ruhával a nélkülözőknek. Párizsban megszervezte a menekültek ellátását, népkonyhákat állított föl, felügyelt, irányított. Jelszava volt: „Szeressük Istent, de a két kezünk munkája és arcunk verítéke árán”. Szent Vince a szegények, betegek, foglyok, rabszolgák, öregek, koldusok, árvák, elmebetegek segítője, szerzetesrendek (lazarista, irgalmas nővérek), szemináriumok

alapítója, misszionárius, a francia papság megújítója, a prédikáció mestere, a háború, nyomorúság és az éhség leküzdője, 1660-ban adta vissza lelkét Teremtőjének. A szegények és gazdagok egyformán szerették, már életében szentként tisztelték. 1729-ben boldoggá, 1737-ben szentté avatták.

PÁLI SZENT VINCE TÁRSASÁG MAGYARORSZÁGI SZERETETSZOLGÁLAT

Magyarországon önkéntes keresztény laikusokból 1864-ben, Sopronban alakult meg az első Konferencia. A II. világháborúig több száz vincés intenzíven tevékenykedett. A történelem vihara azonban elsodorta az egyházhoz kötődő szervezeteket is. A rendszerváltás után nyílt lehetőség újra a karitatív munka folytatására. 1990-ben egy miskolci édesanya elindult beteg gyermekével Lourdes-ba, hogy a Szűzanya segítségét kérje súlyos beteg, mozgásképtelen fia gyógyulásához. Ott ismerkedett meg a francia Páli Szent Vince Szeretetszolgálat önkénteseivel, akik nagy szeretettel segítettek, támogatták őket. Sajnos fia nem gyógyult meg. 1991-ben bekövetkezett halála után az édesanya – Házi Józsefné – elhatározta, hogy teljesíti fia kívánságát, aki azt szeretete volna, hogy Magyarországon is legyenek olyan önkéntesek, akik szeretettel és segítőkészséggel fordulnak a betegek, rászorulóknak felé, s az itteni emberek is részesei lehessenek a szeretetnek, törődésnek, amit Lourdesban tapasztalt. Gondozója, Pascal Pesneau bemutatta az édesanyát a világszervezet akkori főtitkárának, aki megbízta Házi Józsefnét a társaság magyarországi újjászervezésével. Ismerősökből, barátokból alakult meg az első Konferencia Miskolcon. 1992 decemberében az Árpád-házi Szent Erzsébet nevét viselő 16 fős csoportot, majd 1993 májusában a budapesti Szent Imre ifjúsági csoportot vették föl a Nemzetközi Főtanácsba Párizsban. Ezzel Magyarország újra tagja lett a szervezetnek. Házi Józsefné irányításával, Kovács László diósgyőri plébános úr lelki vezetésével elkezdődött a vincés munka.

A diósgyőri római katolikus plébánia használatba adta a Puskás Tivadar u. 4. szám alatti lepusztult, régi épületét, melyet belgiumi anyagi segítséggel, Házi Józsefné rendkívüli szervezőképességével és áldozatos munkájával, a vincés testvérek közreműködésével újjá varázsoltak. Találni kellett olyan szellemiségű embereket, akik nem csak segíteni, hanem szolgálni is tudnak. Egy vincés nem csak a testi szükségletekkel foglalkozik, nem csak segít, hanem a szelet kenyér odanyújtása mellett azon is fáradozik, hogy megnyerje a rászoruló Krisztusnak, és így az eljusson az örök üdvösségre. A hitből fakadó szolgálatot egyszerűen, alázatosan kell végezni, hogy azok, akiket szolgálnak, ne érezzék magukat megalázva vagy lebecsülve. A Szent Vince lelkisége szerint élő ember számára ez az út a tevékeny felebaráti szeretet útja. Az évek során egyre többen vettek részt az önkéntes karitatív munkában.

A vincések elsőként vittek segítséget az árvíz sújtotta területekre, akár a Tiszán, akár Kárpátalján várták a kétségbeesett emberek az élelmiszert, tisztítószereket, meleg ruhát. Házi Józsefné nemcsak a gyűjtést és szállítást szervezte, hanem néhány önkén-

tessel együtt személyesen kísérte a kamiont a hideg, téli időben a katasztrófa sújtotta, veszélyes területekre. A Miskolci kórházaknak műszereket, takarókat, az ellátás megkönnyítéséhez szükséges eszközöket adományozott a szeretetszolgálat. A Hospice Házba, kórházakba is bejárt néhány tag a betegekkel beszélgetni, imádkozni. A kórházi szolgálat a mai napig is működik.

Házi Józsefné szívügye volt a mozgássérült gyermekek támogatása. Hangszereket vásárolt, zenetanulásukat elősegítette, tudta, milyen fontos szerepe van a zenének lelki fejlődésükben. Minden évben fia emlékére, jótékonyági hangversenyt szervezett, ahol a súlyosan sérült gyerekek is bemutathatták tudásukat. A bevételből a kórházban ápolott mozgássérült gyerekek kaptak életüket megkönnyítő műszereket, hangszereket, tanuláshoz szükséges eszközöket, játékokat, vagy a speciális nyaralásukat, kirándulásukat segítették. Ez a szép esemény hagyománnyá vált, azóta is minden évben megtartják a hangversenyt, akárcsak a gyermeknapi szeretetvendégséget, melyen szintén a mozgássérült gyerekek vesznek részt.

Házi Józsefné tragikus halála után 2001-ben kritikus helyzetbe került a szeretetszolgálat, úgy látszott, meg kell szüntetni. A sok imádság azonban meghallgatásra talált, egy nagyobb összegű adomány lehetővé tette a folytatást. Bár kedves személye, szeretete, kiváló szervező képessége azóta is hiányzik, a víncések töretlen hittel végzik tovább sokrétű munkájukat. Ma már 12 konferencia (csoport) működik az ország területén. Alsózsoltán, Budapesten, Körmenten, Mályiban, Miskolcon (5), Szendrőn, Szigetszentmiklóson, Szirmabesenyőn, összesen kétszáztíz taggal. Mindenütt a helyi adottságoknak megfelelően a csoportok döntenek el, milyen segítségre van szükség. Körmenten kifizetik a szegény gyerekek étkeztetését, közüzemi díjakat, másutt árvaházat látogatnak, részt vesznek hajléktalan gondozásban. Van ahol a Karitással működnek együtt, vagy élelmiszerutalványt osztanak ki a rászorulóknak között. Közös jellemzője minden csoportnak, hogy betegeket látogatnak kórházban és otthon, lelki és testi segítséget nyújtanak időseknek, magányosoknak. Legtöbb helyen együttműködnek a plébániákkal, kölcsönösen segítik egymást és a Nemzeti Tanács munkáját is, valamint lelkigyakorlatokon, zárándoklatokon vesznek részt. A szolgálat megkezdése előtt együtt imádkoznak a betérőkkel.

A PÁLI SZENT VINCE SZERETETSZOLGÁLAT MISKOLCI CSOPORTJAINAK TEVÉKENYSÉGE

Civil szervezetként rendkívül sokféle feladatkört látnak el a miskolci csoportok. A lakosság köréből ruhaneműt, cipőt, háztartásban szükséges eszközöket, gépeket, bútorokat gyűjtenek, majd osztanak ki a rászorulóknak között. Élelmiszerrel, gyógyszer-kiváltással, buszjeggyel is segítik őket. Minden kedden és szerdán fogadják a betérőket, teával, zsíros- és vajas kenyérral kínálják őket, melyet csalamádéval, nyáron zöldséppaprikával tesznek ízletesebbé, néha szalámira is telik. Egy-egy ügyeleti napon 10–12 kg kenyeret kennek meg, 25 liter teát főznek. Ezeken a napokon osztják szét a ruhaneműt és a rendelkezésre álló készletből mindent, amire szüksége van a

rászorulóknak. Ilyenkor rendszerint 30–40 ember keresi föl a szeretetszolgálatot. A konkrét segítségen kívül elbeszélgetnek velük, meghallgatják örömeiket, bánatukat, problémáikat. Néhányan az imádság, éneklés miatt jönnek, egyesek könnyes szemmel hallgatják az evangéliumot és a hozzáfűzött elmélkedést. A szeretetszolgálat, anyagi lehetőségétől függően, élelmiszert, főznievalót is ad a nehezen élő családoknak, kiváltják gyógyszerüket. Az élelmiszer és gyógyszer a legfontosabb számukra, no meg a villamos-, buszjegy. Sajnos sokkal több a rászoruló, mint ahány embernek segíteni tudnak. Az anyagi forrást egyéni és vállalkozói adományokból biztosítják, figyelik a pályázati lehetőségeket, esetenként a külföldi testvércsoportok is pénzzel támogatják munkájukat.

A Szeretetszolgálat tagjai karácsonykor a templomokban tartós élelmiszert kérnek a hívektől, akiknek adományából több száz élelmiszercsomagot tudnak összeállítani és kiosztani a rászorulók között. A gyerekeknek játék, könyv, édesség is jut a karácsonyfa alá. Katolikus, református, evangélikus óvodák és iskolák is gyűjtenek játékot, könyveket, ruhát a szegény gyerekek részére. Köszönet illeti azokat a plébános atyákat, akik megengedik, sőt elősegítik templomukban a karácsonyi gyűjtést.

A fentiekén kívül a Szeretetszolgálat támogatja az időseket, betegeket. Egy-egy tag meglátogatja a magányos idős beteg embert, beszélget vele, elkíséri orvoshoz, kisebb dolgokat bevásárol neki, gyógyszerét kiváltja. Mások az idősek otthonában látogatják az ott lakókat, felolvasnak nekik, elbeszélgetnek velük. Ezeknek a magányos embereknek létszükséglet a beszélgetés, szívből jövő együttérzés. A vincések teljes szívvel, odaadással, szeretettel végzik ezt a szolgálatot is, mely elengedhetetlen minden munkánál.

Fontos szolgáltatás az ingyenes tanácsadás, melyet a jogvégezett elnök tart a rászorulóknak. Megkönnyíti a hivatalos ügyeik intézését, kérelmeket, leveleket fogalmaz meg, segít értelmezni a nem könnyű hivatalos szövegeket, eligazodni a jogi útvesztőkben. Ez is rendkívül nagy segítség a kiszolgáltatott embereknek.

A hajléktalanoknak, a társadalom perifériáján élőknek is nagy szüksége van a segítségre. Mindegy, miért jutott kilátástalan helyzetbe, sokszor tragikus sorsok bújnak meg a pizkos, ápolatlan külső mögött. Többször láttuk az elmúlt évtizedekben, hogyan jut a valamikor rendes családi életet élő ember végül a gödör aljára, vagy vannak, akiket már gyerekkorukban kitalítottak a családból, mások otthon is ezt a példát látták. A Szeretetszolgálat felkarolja őket is. Zuhanyozási, mosási lehetőséget biztosít a számukra egy héten kétszer, szükség esetén többször is. Borotválkozhatnak, körmüket, hajukat levághatják, tiszta váltó ruhát, kabátot kapnak, a pizkosat kimossa egyik önkéntes, legközelebb azt kapják vissza tisztán. Nagyon nehéz szolgálat, nem mindig jár érte köszönet. A rászorulók a hét négy napján melegedhetnek a váróhelyiségben, konzervet kapnak, kenyeret, esetenként meleg levest főznek nekik.

A Diósgyőr, Árpád u. 2. szám alatti központban működik a Diósgyőri Római Katolikus Karitás is. Hétfőn és csütörtökön élelmiszert adnak a diósgyőri rászorulóknak, valamint szombaton reggel kenyeret osztanak.

A legszegényebb borsodi falvakból jönnek ruháért és egyéb adományokért a polgármesterek, vagy a kisebbségi önkormányzat vezetői a miskolci központba. Gyakran szereznek nekik bútort is, mert van olyan család a faluban, ahol földön alszanak, nincs szekrényük, asztaluk, edényük. Ez a kapcsolat is nagyon fontos, mert rajtuk keresztül a legszegényebb embereknek, családoknak segít a szeretetszolgálat. Csepp a tengerben, de sokat jelent.

Hála Istennek, nem csak nehéz és szomorú feladatok vannak, örömteli programokat is szerveznek a vincések. Ilyen a már említett jótékony célú hangverseny, a Gyermek a gyermekekért, melyet minden májusban tartanak meg a Szent Anna-templomban a súlyosan beteg és mozgássérült gyerekek javára. Közreműködnek az Egressy Béni–Erkel Ferenc Zeneiskola növendékei és tanárai, valamint a mozgássérült gyerekek is. Nagyon megható, felemelő élmény. A gyermeknapi szeretetvendégség is a legkedvesebb események közé tartozik, melyen a gyerekek műsorral köszöntik a vendéglátókat, akik ezt személyre szóló ajándékokkal és finom süteményekkel köszönik meg. Mindkettő szeretetünnepp, hosszú időre feltölti a vincéseket a szeretet erejével.

A Szeretetszolgálat tavaly másodszor szervezte meg a nyári gyermektábort a vincés központban. Az öt napig tartó táborba jelentkezés alapján jöhettek a szegény sorsú gyerekek. Reggel nyolctól délután négyig játékokkal, kreatív foglalkozásokkal, társasjátékkal, asztalitenisszel, ugrókötelezéssel stb. tölthették az időt szakértő pedagógusok felügyelete mellett. A vincések főztek, bevonták a gyerekeket a terítésbe, palacsintatöltésbe, amit nagyon élveztek. Még egy kis játékos korrepetálás, olvasásgyakorlás is belefért a programba.

A másik várva várt esemény a Mikulásvonat. Évek óta tíz gyerek és két kísérő ingyen vehetett részt a Mikulásvonat programon. A karácsonyi díszben és fényben pompázó kisvonaton, krampusz kíséretében utazhattak a kicsik Lillafüredre a Mesebirodalomba. Ott találkoztak a Mesebirodalom jelmezbe öltözött lakóival, s maga a Mikulás várta őket. Műsorral, interaktív játékokkal szórakoztatták a kicsiket, végül ajándékot is kaptak.

Év közben is vannak kézműves foglalkozások gyerekeknek. Általában karácsony és húsvét előtt készítenek az alkalomnak megfelelő ajándékokat ügyes kezű vincés asszonyok segítségével. A kezűgyességgel megáldott önkéntesek nemcsak a gyerekekkel foglalkoznak, hanem saját munkáikból is rendeznek kiállítást és vásárt a Kolpingházban, az önkormányzat aulájában vagy a Közösségi Napokon. Nagyon hangulatosak, vidámak a teadélutánok a szeretetszolgálatban, ahova egy-egy ismerős papot, plébánost hívnak meg, aki életéről, hivatásáról mesél.

A felsorolt tevékenységek állandó feladatot, szolgálatot jelentenek, de sok-sok alkalmi segítséget is nyújt a Páli Szent Vince Szeretetszolgálat a betérőknek. A teljesség igénye nélkül: főzőtanfolyam, ismeretterjesztő előadás tisztálkodásról, takarításról, mosásról, pénzbeosztásról, gyermekek higiénia-és ellátásáról, elsősegélynyújtásról. Karácsonykor, húsvétkor Mikolai Vince diósgyőri plébános beszél az adott ünnepről a betérőknek, bevonja őket a témába, az ünnephez kapcsolódó énekeket éneklük.

A mindennapi szolgálatban időnként tapasztalják a kezdeti lelkesedés hanyatlását, az elfáradást, fásultságot, ezért szükség van lelki feltöltődésre. A vincések nagy része rendszeresen jár lelkigyakorlatra, karizmatikus találkozókra, zárándokutakra, szentégimádásra, különböző imacsoportokba. Itt újra feltöltődhetnek, de segít a közösség ereje is. Ezért a miskolci vincések is minden hónapban imaórát tartanak Vince atyával, együtt imádkoznak, énekelnek. Időnként fehér asztal mellett is összejönnek, nyugodt körülmények között elbeszélgetnek egymással, amire munka közben nincs lehetőség. Máskor együtt ünnepelnek, a karácsonyi összejövetel és ajándékozás elmaradhatatlan. Ilyenkor erősödik a közösségi szellem, erőre kap a csüggedő és megújult szeretettel tudnak a rászorulóknak felé fordulni.

2014-ben Miskolc Megyei Jogú Város Közgyűlése a Páli Szent Vince Szeretetszolgálat Miskolci Csoportjának az Év Civil Szervezete díjat adományozta. Ezzel Miskolc városa elismerte a több, mint két évtizedes karitatív szolgálatot, melyet Házi Józsefné kezdett el tizenhat emberrel, majd lassan gyarapodva, ma már ötven önkéntes végzi Miskolcon a megsokszorozódott feladatokat. Erre a díjra büszkék a vincések, de tudják, hogy ez kötelezettséget is jelent. Páli Szent Vince gondolata kíséri őket: „Én soha nem gondoltam, hogy nagy dolgokat viszek végbe, hanem egyszerűen tettem, amit tennem kellett”.

Isten áldása kísérije továbbra is a Páli Szent Vince Szeretetszolgálat munkáját!

Mindörökké szeretet...

(A SZERETETRŐL SOKADSZORRA)

Szép karácsonyi ajándékot adott kezünkbe a SZÍV magazin 2017. decemberi száma, Szabó Borbála „Válás” című különös novellájának közlésével. Ez a kis írásmű egyszersemind az elmúlt év egyik irodalmi revelációjának is nevezhető, mivel kétségkívül sokan megrendültek, és talán fel is háborodtak rajta a keresztény olvasók körében. Volt is róla vitadélután, vitaest az elmúlt évben mindenfelé, mert remélhetőleg igencsak „betalált” e kis mű sokak lelkébe. Úgy gondolom, utalnom kell arra, hogy a fiatal, ’30-as éveit megélt író tanár végzettségű két gyermekes családanya, valamint a *Nők Lapja* külső munkatársa. Már ennek okán is benne él a mai élet fő áramában, igencsak tudatában annak, mi hiányzik mai emberéletünk központjából ahhoz, hogy teljesnek és értelmesen megélhetőnek érezzük. Persze ama Pál apostol által hirdetett szeretet, amely nélkül csak „zengő érc vagyunk, vagy pengő cimbalom”. A fő kérdés nyilván ma is az – ami mindig – hogy az Isten felé forduló, de mégis a „mainstream” alapján élő ember – nő, férfi, gyermek – hogyan teremtheti meg ezt a *szeretetet* a mindennapok lélekölő szürkességében, taposómalmában, a ma gyakorlatában?

Mutatis mutandis: a mai harmincasok nyelvén beszél–ír Szabó Borbála, és „érti a csziót” abban a tekintetben is, hogy – kirásván zsebéből a tartalmi lényegét – anyanyelvi szinten idézi: mik a kifogásai, védekező érvei és önfelmentő közhelyei generációja férjjeinek és nőinek; szóval tudja a gondolkodásleckét mai módon. Élni kell, embernek lenni is kell, és ... nos, itt jön a nóvum: Istennek tetsző módon kell élni: állhatatosan, kitartóan, egymást és gyerekeinket be nem csapva. Ezt a feltétel-együttest persze bele kell préselni egy igazi irodalmi műalkotásba – novellába – mert különben didaktikussá, kisiskolássá válik a nemes mondandó, a magasrendűen tanító szándék. Hogyan teszi ezt Szabó Borbála, hogyan oldja meg a maga elé kitűzött nehéz feladatot? Lássuk!

Ír egy novellát, mely metafora- és parabolaszzerű és semmiképpen sem reális. Persze halálosan komoly pofával meséli el az író a válás történetét. Olyannyira, hogy sok szegény olvasó szinte zavarba jön, belerokkan, mikor leesik neki a húszfilléres: „ki válik el itt kitől?” Merthogy „Válás” a novella címe. Adott a nő (anya), a férfi (apa) és a gyerek, polgári jólétben és kiegyensúlyozottságban élő normális(nak vélelmezett – sejtett – gondolt) családban. És elővételik, raportra állítatják az ötéves óvodás. És mondatik néki az apa és az anya által egybehangzóan, ellentmondást nem tűrően, komolyan: „Mi eddig szerettünk, de mostantól kezdve már Kornélnkát – egy másik kislányt – szeretjük és nem téged. Összecsomagolta anya a cuccaidat, s te elmész, és Kornélka jön a helyedbe. Így döntöttünk. Azért, mert mártól kezdve őt szeretjük, s nem téged, s egyébként is, szegény megérdemli, hogy szeressék. Ő rá van szorulva a

szeretetünkre, te nem. Kész, ennyi. Ne csinálj cirkuszt, úgyis minden hiába! Elmész! Elválunk tőled, de ne félj! Gondoskodva lesz rólad. Befejeztük.”

Mire az öt éves kislány föl fogja ezt a borzalmat, mindennek vége. Még annyit tud mondani szegény: „Kaka Anya! Pisa Apa! Pfuj!”

Van ilyen történet a valóságban? Nagyon-nagyon reménykedünk abban, hogy bár sok borzalom van, ilyen azonban nincs! Nincs, nincs, nincs! Mégis. Megrendülünk, idegbajt kapunk, bekapunk egy nyugtatót, sokan merényletet terveznek Szabó Borbála ellen, a SZÍV újság ellen, a Világ ellen – és joggal! De mi itt a lényeg? Hát az, hogy:

„Eddig szerettelek, mostantól kezdve nem szeretlek. Miért nem? Azért mert *mást* szeretek!” Van ilyen, bizony nagyon is van. És ezt ép keresztény ésszel nem lehet kibírni.

„Az a szeretet, amelyik nem örök, amelyik egyszer véget ér, soha nem volt az igazi”, mondja Pál apostol. És ezt föl kellene fognunk legalább nekünk kereszténységre törekvőknek, akik épp oly’ gyarlók vagyunk, mint bárki más.

A férfi, aki elhagyja feleségét, mert a másik nő szebb, fiatalabb, izgalmasabb. A nő, aki elhagyja társát, mert férfiasabb, strammabb, macsósabb az „új pasi”, mint volt az eddigi. Ugyanazt teszik, mint Szabó Borbála novellájának, remélhetőleg képzelt hősei: az anya, az apa, aki szeretetlen, racionális és logikus indoklásra képes. Mert, mert, mert, etc..., etc...

Nagyjából–egészében ez a „Válás” tanulsága, no meg az, hogy Szabó Borbála keresztény emberként, okos nőként sokunkat megrendít, földühit. Imádkozzunk értük! Imádkozzunk egymásért!

–si–

SZARKA JÁNOS

Görög rítusú egri püspökség az Árpád-korban

Előadásomban az Árpád-kori görög rítusú egri püspökség létezését szeretném kimutatni. Vizsgálódásaimat csupán a mai Miskolci Egyházmegyénk területére, vagyis Heves- és Borsod–Abaúj–Zemplén megye területére korlátozom.

Előrebocsátom, hogy az Árpád-kor írott forrásai korrekcióra szorulnak.

Szentpétery Imre kiváló oklevél szakértőnk sok oklevél hamisítást bizonyított. Szent István király okleveleiről így vélekedett: *„A Szent István király nevével ránk maradt tíz oklevélszöveg közül tehát hat bizonyult kétségtelen hamisítványnak. (NB.: 6 monostor alapítványa: a nyitrai oklevél, a ravennai monostor alapítványa, valamint a pécsváradi /1015/, a bakonybéli /1037/ és a két zalavári /1019, 1024/ oklevél.) Ez utóbbi*

négy a pannonhalmi oklevél felhasználásával készült hamisítvány... Megdöbbenőnek látszó arány, különösen, ha hozzátesszük azt, hogy a többi négy oklevél ügye sem... vitán felüli... még a mai nap sem... a többi négy közül egynek szövege változatlanul, (NB.: a veszprémvölgyi görög apácáké) kettő többé-kevésbé megváltoztatva maradt fenn későbbi átírásban, (a veszprémi- és a pécsi püspökségé), egynek interpolált szövegét (a pannonhalmi apátságét) pedig XIII. század-eleji (1209–1212) utánzó másolat tartotta fenn számunkra.” Ezek mellett „...azt a feltűnő tényt kell kiemelnünk, hogy 1009-en túl, Szent István király uralkodásának későbbi idejéből egyáltalán nem maradt olyan oklevél, amely csak félig-meddig is megbízható... a később kiadott oklevelek, ha voltak ilyenek, nyomtalanul eltűntek.”¹

Az idézetből egyértelmű, hogy 8 Szent Istvánnak tulajdonított egyházmegye alapításáról semmilyen dokumentum nem maradt fenn. Köztük az Egri Egyházmegye alapításáról sem. – Az igazság kiderítéséhez az írott források mellett tehát szükség van a régészeti feltárások legújabb eredményeinek figyelembe vételére.

Azért, hogy állításaim érthetőek és elfogadhatóak legyenek, ne menjünk lépcső nélkül az emeletre, hanem:

Szarka János

¹ In SZIE, Bp. 2001, 377. o.

I. Mindenekelőtt vizsgáljuk meg a Szent István-i egyházszervezet előzményeit és a rítusát a Kárpát-medencében!

A) Nézzük először az írott forrásoknak az egész országra érvényes állításait

Anonymus szerint a magyarok bejövetele előtt Zalán bolgár fejedelem (már keresztény) népe birtokolta vidékünket. Bozsóky hasonlóan vélekedik: a „*honfoglalást megelőző években a bolgár birodalom a Duna–Tisza közére és a Marostól délre fekvő nagy területre kiterjedt. A keresztény hit terjedését a Sirmiumban székelő bizánci püspök papjai végezték. Munkájuk igazi sikeréről, sajnós, pontos és részletes értesüléseink nincsenek.*”²

Piligrim, passai püspök, aki (ugyan hamisításairól híres) szerette volna megszerezni a Pannónia fölötti érseki joghatóságot. Metod érseksége idejében 7 püspökséget említ a pannon-morva területen. Szabó J. Győző írja: „...a Cserhát–Mátra–Bükk vidéke sok mai külföldi kutató szemében a Nagy-Morva birodalom szerves részét képezi... a birodalmi térképek Feldebrőt következetesen feltüntetik, mint IX. századi egyházszervezeti központot.”³

A X. századi források alapján dolgozó görög krónikáírók, Joannes Skylitzes, Georgios Kendrénos krónikája és (a XII. századi) Joannes Zonaras világhkrónikájának tartalma: „*A türkök (=magyarok) mindaddig dúlták a rómaiak (bizánciak) területeit, amíg vezérük, Bulcsú, Konstantinápolyba nem jött, s ott fel nem vette a keresztiséget. Maga Konstantinos császár lett a keresztapja, aki patriciusi rangra emelve és gazdagon megajándékozva bocsátotta őt vissza hazájában. Nem sokkal utóbb a császári városba jött Gyula is, szintén a türkök fejedelme, ő is megkeresztelkedett, s ugyanazon jótéteményekben és megtiszteltetésekben részesült. Ő magával vitt egy jámborságáról híres szerzetest, Hierotheoszt, akit Theophilaktosz pátriárka Turкия (Magyarország) püspökévé szentelt, s aki odaérkezve, sokakat kivezetett a barbárság tévelygéséből.*”⁴ – Hierotheosz valószínűleg Gyulafehérvárot székelt.

Tóth Zoltán⁵ kimutatta, hogy Szent István három legendáján kívül (Kis-, Nagy- és az előző Kettő felhasználásával készült Hartvik féle legenda) volt egy korábbi keltezésű „Boldog István élete” (Vita beati Stephani) című életírat is, melyet Petrus Ranzanus, a Mátvás király udvarában élt olasz humanista történetíró még olvasott. Ranzanus művében a keresztény hitet meggyőződéssel felkaroló Gézáról ír. Kilencedik fejezetét azzal a kijelentéssel kezdi, hogy „*Géza, Taksony fia, különös kegyelje volt az Úrnak, lévén minden magyarok (NB.: királyok) közt az első, aki hitt Krisztusban, és engedelmeskedett az ő evangéliumának... Nemcsak öntudatos kereszténye volt a magyarságnak, hanem az első templomok építője és az egyházszervezet alapvetője is.* Géza – írja Ranzanus

² Bozsóky Pál Gerő „Magyarok útja a pogányságból a kereszténységig” Szeged, 2000, 143.o. + Váczy Péter „Magyarország kereszténysége a honfoglalás korában.” In: SZIE. I. 250–253.

³ Szabó J. Győző: „Árpád-kori telep és temetője Sarud határában” IV. In Egri Múzeum Évkönyve, 1978–1979 (XVI–XVII.) 121. o. - Dekan i. h. térképén a Cserhát–Mátra–Bükk vidéke a Tiszaig: „natürliches Wachstum”- ezt önkéntes csatlakozásként értelmezzük.” (118. o. 177. lábjegyzetben az i.h.: „J. Dekan, Moravia Magna, Bratislava, 1976. 26. kép után következő térkép (lapszám nélkül).

⁴ Gutheil Jenő „Az Árpád-kori Veszprém” 1977, 148. o.

⁵ Tóth Zoltán „Szent István legrégebbi életírata nyomán” In Századok. 81. 1947. 33. és jzt.

– *jámborul halt meg, és fia folytatta az ő munkáját.*”⁶ – Hogy pontosan mit jelentett „az egyházszervezet alapvetése”, nem tudjuk. Valószínű, hogy már érseki tartomány felállítását, hiszen Hierotheosz püspöksége már 30 évvel korábban létezett.

Gutheil Jenő, kanonok kiváló veszprémi helytörténész szerint *„Ha a Konstantinápolyban megkeresztelkedett Bulcsú csak színleg is lett keresztény, azért csak tartsuk számon, mert az Ő egyik leszármazottja, a Lád nemzetségbeli Bulcsú lett Veszprém 3. püspöke!”* Ugyancsak Gutheil írja, hogy Géza uralkodásának vége felé a Veszprémben székelő Domonkos a „magyarok püspökeként” szerepel a forrásokban. A magyarok püspöke ekkor már nyilván nem megyéspüspökséget, hanem a Veszprémi Érsekséget jelöli, ahogy a veszprémvölgyi görög apácakolostor alapítólevele is érseki kolostorról beszél!⁷

Az orosz krónikák a fentiekkel összhangban azt írják: *„Valának pedig a magyarok előbb igazhitűek, akik a keresztiséget a görögöktől vették fel, de ezek nem értek reá saját nyelvökre áttenni az Írást, a rómaiak ellenben közel lévén, megnyerték őket saját tévtanuk követőiül...”*⁸

A keleti kereszténységgel szemben ellenséges szász Querfurti Brúnó – aki 1003-ban a Dunán lehajózva a „fekete magyarok” között térített⁹ – lelkisínylően, de beismerte: *„Magyarországon Sarolta vezetése alatt kezdődött a kereszténység, de pogánysággal vegyült megfertőzött vallás, s ez a bágyadt, zűrzavaros kereszténység rosszabb kezdett lenni a barbárságnál... Sarolta az egész országot kezében tartotta, és ami a férjéé volt, ő maga kormányozta”.*¹⁰

Említsük meg azt is, hogy a közfelfogás tíz Szent István által felállított püspökségről tud, holott a Gellért legenda 12-ről beszél!

B) A X. századi írott forrásokat alátámasztják a régészeti feltárások legújabb eredményei

Megtaláltak egy „Theophülaktosz Turкия püspöke” feliratú pecsétet, és „Antóniosz Turкия metropolitája” („*proédrosz*” = *metropolita*) pecsétjét.¹¹ Továbbá görögös pásztorbotok is előkerültek Szermonostor = Sövényházán,¹² és Esztergomban¹³ ebből a korból.

⁶ Ransanus Petrus „Epitome rerum Hungaricarum velut per indices descripta” Budae, 1746. In Gutheil 1979, 284. o. 46. láb. – Ransanustól értesülünk István idősebbik fiáról Ottóról, illetve arról is, hogy Koppány Saroltával közeli rokonságban volt.

⁷ Gutheil J. „Árpád-kori Veszprém” 1979, 155. o. – Dr. Szarka János „A rotunda öröksége – 2” Miskolc, 2010. 124. o.

⁸ Hodinka Antal „Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai” Bp. 1916. 475. és 53. 55. o.

⁹ Györfly III, 471. o.

¹⁰ Franciscus Albinus Gombos: Catalogus Foncium Hungariae. I–III. Bp. 1937–38. III. 2297. + Györfly 1977, 61. o.

¹¹ Györfly 1983, 47. o. + Magyar A, 118. o.

¹² Dr. Pirigyi István „A magyarországi görögkatolikusok története” Nyíregyháza. 1990, I. 39. o.

¹³ Dr. Szilágyi András „A Kárpát-medence Árpád-kori rotundái és centrális templomai” Budapest, 2008. 159. o. – Az 1821-es ásatások alkalmával Esztergom-Várhegy északi részén a Szent István protomártír templom alatt találták meg a „szükszavúan görög rítusúnak vélt Tau alakú pásztorbotot.”

A X. században az uralkodói központokban épített centrális templomok maradványai is árulkodnak (székesfehérvári, esztergomi, veszprémi, egri, stb.). Kozák Károly ezeket a korai körtemplomokat, ún. rotundákat néhány évtizedig püspöki székesegyháznak gondolta!

A honfoglalástól Szent István uralkodásáig korai püspöki székhelyként feltételezhető hazánkban: Szávaszentdemeter, Nyitra, Debrő, Szermonostor, Gyulafehérvár, Veszprém, Esztergom, Eger.

C) Köthetjük-e a X.–XIII. században épült templomainkat a görög, vagy latin rítushoz?

A templomok építészeti formájából következtetni lehet. Noha a bizánci építészet is jól ismerte a hosszázás, háromhajós bazilikát, – Györffy szerint: „*Ilyenné épült a szerémvári görög Szent Ernye-székesegyház 1018 után,*”¹⁴ vagy a kalocsai székesegyház, melynek falazata bizánci szokás szerint váltakozva kő és téglá sorokból épült – jellemző alaprajzi típusa mégis a centrális templom lett: főleg kerek és karéjos templomok. Legalább 169 ilyen ismerünk a Kárpát-medencében.¹⁵

Gervers-Molnár Vera már bizánci hatást feltételez a rotundák mögött: „*A rotunda típusú korai templomocskák Közép-Európában terjedtek el, a Cirill és Metód által misszionált területen: cseh, morva, magyar, dalmát és lengyel földön.*”¹⁶

Györffy György a rotundákat még latin rítusúaknak tartotta, csak a karéjosokat (3, 4, 6, 12 karéjos) ismerte el görög rítusúnak.¹⁷

Kozák Károly (akinek 36 oldalas tanulmányát Györffy lektorálta) egyértelműen fogalmaz: „*A középkori Magyarország centrális templomai... alapos fölülvizsgálatot igényelnek.*”¹⁸ – „*A gyulafehérvári székesegyház régi sekrestyéjének padló alatti rétegében egy körkáporna tekintélyes maradványai kerültek elő. Habarcsa téglaporrall kevert. E Bizáncban szokásos habarcs használata is felvetette a bizánci-bolgár kapcsolatok lehetőségét, a Gyula 948 körüli megkeresztelkedése és Hierotheosz görög püspök Magyarországra jövele mellett*”¹⁹... Egyértelműen kimondhatjuk, hogy a gyulafehérvári körtemplom első magyar keresztelőegyházunk, s azt valószínűleg Gyula építette, amikor Hierotheosz püspököt magával hozta. Érezzük a súlyát e kijelentésnek, de az igazság azt kívánja, hogy kimondjuk ezt. Ez a hazánk területén megindult bizánci térítés – talán Cirill és Metód

¹⁴ Györffy 1977, 323. o. + 190. o.

¹⁵ Dr. Szilágyi A, 288. o.

¹⁶ In Gervers MV, 19–22. + 60–61. o. Cirill és Metód konstantinápolyi palotakápolna példáját hozta magával, és nem az aachenit, ahol sohasem járt! – „Bakay Kornél is így vélekedik: „A feldebrői templom görög rítusú építmény, amint az volt a közeli tarnasztentmáriai templom is... Természetesen nem csak Feldebrő és Tarnasztentmária esetében kell a felülvizsgálatot elvégezni a kerek templomok keltezését és jellegét illetően, hanem sok más esetben is (pl. Kallósd, Öskü, Karcsa, Csempezkovács etc.)” (Bakay 2002, 405–406. o.)

¹⁷ Györffy 1983, 349. o.

¹⁸ Kozák 1985, In VMMK, 107–143. o. és 121. o.

¹⁹ Uo. 131. o.

tanítványai nyomán – első építészeti emléke... Ez azt is jelenti, hogy mintául szolgált a hasonló magyarországi templomok építéséhez.”²⁰

Az elmondottak alapján a magyarországi Árpád-kori körtemplomokat általánoságban görög rítusú templomoknak tarthatjuk, melyekben Aranyszájú Szent János Liturgiáját végezték²¹, és prototípusukat nem Aachenből (itt is Bizánc volt a minta), hanem közvetlenül a konstantinápolyi császári palotakápolnából eredeztetjük, ahonnan Hierotheosz hazánkba érkezett.

2. Most az Egri Egyházmegye területére leszűkítve vizsgáljuk meg, mit tudunk az Árpád-korban!

A) Az Egri Egyházmegye jogbiztosító okleveleiről, püspökeiről és székhelyéről

Először a hiteles írott források alapján.

Áttanulmányoztam Sugár Istvánnak „Az egri püspökök története” című munkáját. Az Egri Egyházmegyében is tetten érhető a szándékos hamisítás ténye az írott forrásokban a jogbiztosító oklevelek készítése kapcsán. Az Egri Egyházmegye birtokairól két, királyok által megújított oklevél készült a tatárjárás után: az 1261-es és 1271-es ún. jogbiztosító oklevél.

Sugár megállapításai igen elgondolkodtatóak: II. Kilit püspök (1224–1245) „*Sibin fia Sámuelnek, a szabadosának egyházi nemességet adományozott, és szolgálatába állította, de a főpap halála után Sámuel elégette azokat az egri egyházmegyére vonatkozó fontos kiváltságleveleket, melyeket II. Kilit püspök IV. Béla királlyal a tatárjárás pusztítása után megújított. A hálátlan férfiú gonosztette elkövetése után „Rutheniá”-ba szökött.*” (73. o.) – Lampert püspök (1246–1275) újra restauráltatta a királlyal az elégetett okleveleket.²² (79.o.) Azt feltételezem, hogy Kilit és Lampert püspökök idejében történhetett

²⁰ Uo. 133. o.

²¹ „A keleti rítus hatása még a későközépkorban is kimutatható. Pl. Gyulafehérváron az alvinci domonkos kolostorban (e kolostort a források 1289-ben említik először és 1556-ban szűnt meg) az ásátó régész számos bizánci jellegű, liturgikus használatra szánt tárgy maradványait tárta fel.” (F. Romhányi Beatrix szerint: Ez inkább csak kulturálisnak nevezhető hatás.) Szerintem ezek a tárgyak azt igazolják, hogy működött az inkvizíció. A domonkosok begyűjtötték a kihalásra ítélt bazilita monostorokból az Aranyszájú Szt. J. liturgiáján használt liturgikus tárgyakat. – Érdekes, hogy Lovag Zsuzsa „A magyar koronázási jelvények” Bp. 1986. c. kiadványban az ún. „latin koronáról” is, mint görög liturgikus relikviáról beszél: „A kereszt alakú pántokból álló boltozat... eredeti rendeltetése, legújabb feltételezések szerint ereklyetartó része, vagy nagyméretű paténára állítható ún. csillag, a keleti liturgiában használatos tárgy lehetett... A tizenkettőből hiányzó négy apostol – mindegyik keresztszár végéről egyet-egyet levágtak, hogy rövidítsenek rajta –, ikonográfiai bizonyítéka a boltozat másodlagos felhasználásának.”

²² Lampert püspök ezért megbélyegezte Sámuel, hűtlennek nevezte őt, majd 25 nemest rábeszél, hogy tanúként sorolják fel a egyházmegye kiváltságait, és tulajdonait. Ezek persze nem hazudtak, sőt meg is esküdhettek nyugodtan, hogy mindaz, amit az egyházmegye javairól mondtak igaz. Csak azt hallgatták el, (mert erről nem is kérdezték őket) hogy a régi egyházmegye görög rítusú volt, az új viszont latin.

a korábban görög rítusú tulajdonoknak a latin rítusra való átírása és királyok általi megerősítése. Sibin fia Sámuel,²³ szerintem görög rítusú aulista-klerikus volt, és, mivel az 1215-ös, latinizáló IV. lateráni zsinat keleti szertartású egyházmegye megmaradását, vagy újraszervezését a vegyes rítusú területeken egyházz jogilag lehetetlenné tette – így lett státusz nélküli, és aligha volt jobb lehetősége, mint a latin Kilithez elszegődni! Hiszen a zsinat azt is előírta, ha a görög klerikus megtagadná az engedelmességet a latin püspöknek, „karhatalom igénybevételével kell megfékezni!”²⁴ Persze, Sámuel nem értett egyet a görög javak eltulajdonításával. Ezért Kilit halála után elégette a korábban az ő segítségével meghamisított okleveleket. Majd védelmet keresve a görög rítusú Ruthéniába szökött.

Sugár István szerint „Az egri sematizmusban” az egrinek feltüntetett püspökök közül soknak hiányzik az egri voltukat igazoló hiteles okiratuk a 11–12. században (a 11. században egynek sincs!). Az első hiteles oklevéllel bizonyított és egrinek nevezett püspök Wolfer volt (1111–1113).²⁵ Ez azonban nem bizonyos, hogy ekkor már római katolikus rítusú püspökséget jelent Egerben. Sugár szerint a következő hiteles oklevéllel igazolható egri püspök – a szintén görög nevű – Martyrius²⁶ (1142–1150). (A patai főesperes neve még 1269-ben is Martyrius. /43.o./) – Győrffy Prokopot tartja (1102–1104) az első hitelesen igazolt egri püspöknek.²⁷ Sugár is csodálkozik Prokop szokatlan görög keresztneve miatt. Továbbá Koppány (1094)²⁸ és I. Katapán (1046–63 körül), II. Katapán (1198–1217)²⁹ is görög gyanús. – Ugyanis

²³ Zsidó neve eleve a kabar-magyar, illetve görög rítusú származását valószínűsíti, mint Aba Sámuel esetében!

²⁴ In Pirigyi 59. o.

²⁵ Könyves Kálmán uralkodásának idejére esik a kinevezése. Ismert, hogy Kálmán király lemondott a püspök kinevezési jogáról (görög izapostolos = társapostol jogkör), mert cserébe a pápa végre elismerte Szt. István és Szt. Imre 1083-as szenté avatását a világegyházban is érvényesnek. Ekkor törtenhetett az egri püspökség székhelye körül is változás! Állítólag, Kálmán alatt történik, 1113-ban a nyitrai püspökség újra alapítása is!

²⁶ A görög menológion október 25-én emlékezik a két vértanúra: „Sz. Markiánosz és Martyriosz vértanúk és jegyzők. Sz. Markiánosz kántor, Sz. Martyriosz alszerpap volt Sz. Pál konstantinápolyi pátriárka mellett (340–350). Az ariánoknak kedvező Konstancius császár idején az eretnekek 342-ben mindkettőjüket megölték.”

²⁷ Győrffy III. kötet 85. o.

²⁸ Miért ne állíthatnánk Koppányról ugyanazt, amit ebben az időben Veszprém Bulcsú nevű püspökről állított a fentebb idézett Gutheil Jenő: „Ha a Konstantinápolyban megkeresztelkedett Bulcsú csak színleg is lett keresztény, azért csak tarttuk számon, mert az Ó egyik leszármazottja, a Lád nemzetségbeli Bulcsú lett Veszprém 3. püspöke!” – A Koppány nevű egri püspökről ugyanígy feltételezhető, hogy a Szent István által legyőzött görög rítusú Koppány leszármazottja volt!

²⁹ Eger görögpartisága még 1204-ben is szembetűnő. Egerben keresik az ott elhunyt Imre király sírját, aki miután megkoronáztatta kis fiát, III. Lászlót 1204. o8. 26-án Pál kalocsaie érsekkel Egerbe utazott II. Katapán püspökhöz és itt érte a halál. Katapán úgy III. Bélának, mint fiának, Imre királynak is „kiváltságos bizalmi embere” volt. Még 1198-ban is ő a királyi kancellár. Innen került az egri püspöki székbe. (Sugár István „Az egri püspökök története” Bp. 1984. 59–60.o.) Az is görög kötődésre utal, hogy Imre király nővére Angelosz Izsák gör. császár felesége, 1204-ben a keresztetek által elfoglalt Konstantinápolyból Imre királyhoz, a testvérhez menekül! III. László (1204–1205) gyerek király koronázási ékszerai is görög stílusúak (lásd: Lovag Zsuzsa „A magyar koronázási jelvények”).

Moravcsik írja: „Kétségtelenül bizánci hatást tükrözhet azon egyes Árpád-kori nevek használata, mint, amilyen pl. Achilles, Alexius, Demeter, Ilye-Illés, Katapan, Manuel, Mihály, Nikifor, Vászoly-Vazul...”³⁰

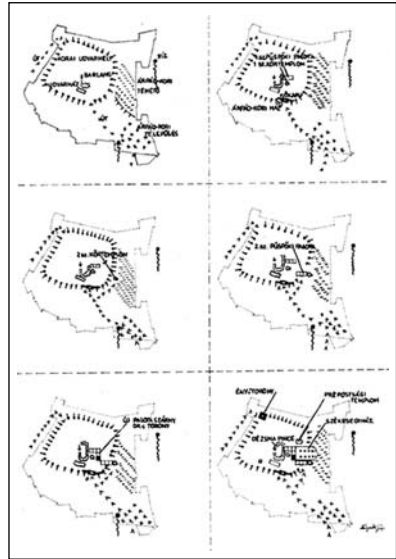
B) Mit tudunk a régészeti feltárások alapján az Egri Egyházmegye székhelyének első templomairól, székesegyházáról és püspöki palotájáról?

Kárpáti János kiváló egri régész és helytörténész két 2016-ban megjelent nagyszerű kötetéből induljunk ki. Ezek címe: „Az egri püspökvár” (17–24. o. és 57–76. o.), illetve „Az egri vár ’titkos’ földalatti világa” (10–19. o.). A szerző saját ásatási tapasztalataira, főnöke, Kozák Károly munkásságára (1957–1986), illetve Csemegi József³¹ megfigyelésaira épít.

A Kárpáti János által „Az egri vár ’titkos’ földalatti világa” c. kötet 14–19. oldalán leírtakból és a térképekből kitűnik, hogy a szerző:

– Az 1. sz. körtemplomot (7–7,5 m átmérőjű) és a tőle pár méterrel északabbra fekvő püspöki palotát (23x7 m) már a Géza-Sztephanosz által létrehozott – feltételezhető – egyházmegyei rendszer egyik székhelyének gondolja.³² A körtemplomot a mai várdombon fedezték fel, és az akkor sáncal körülvett udvarhely egyik épülete volt. Ez az 1. sz. körtemplom, első királyunk Géza-Sztephanosz és neje Sarolt korára datálható (970–997 közé), és összefügg Sarolt és Géza tulajdonlásával az egri völgyben, illetve kapcsolódik ehhez a Sarudon (Sarolta nevéből képezve) a korai temető és templom megléte. (Reg. Árp. II. 121.: „Sarul-deghaz”) Az 1. sz. körtemplom körüli kevés, de jelentős sír is támogatja ezt.

– A 2. sz. körtemplom (7 m átmérőjű), amely már az udvarhely sáncán kívül helyezkedett el, előbb a környék falvai lakosainak keresztelő egyháza volt. Később, pár év múlva a hozzáépült püspöki palotával (23x7 m) a 12. század végéig, egyházmegyei központként kellett működnie, egészen a nagy románkori székesegyház befejezéséig.” Szerintem, amíg csak ez a két körtemplom működött, és volt az egyházmegye székesegyháza.

Vázlat az egri püspökvár kialakulásának előzményeihez.

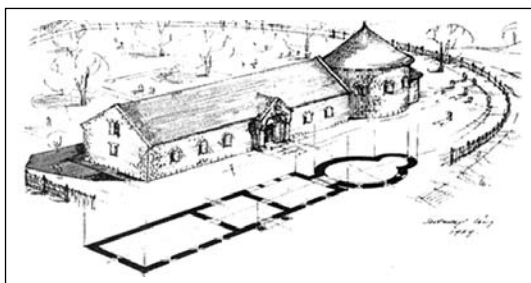
(Kárpáti János rajza)

³⁰ In Moravcsik Gyula „Bizánc és a magyarság” Bp. 2003. 102. o.

³¹ Csemegi 1932–35 között írja, hogy „a román kori székesegyház három félköríves részét talán már 11. században elkezdték építeni”. In Kárpáti J.: „Az egri püspökvár” 73–74. o.

³² Kárpáti János „Az egri püspökvár” Eger, 2016, 19–23. o.

háza a várdombon, addig az egri püspökség is görög rítusú volt.³³ Persze az 1054-es egyházszakadás óta Róma jurisdikciós hatalma alá rendelve! Az 1215. évi IV. lateráni zsinat görög rítusúakat korlátozó rendelkezései nyomán (és az inkvizíció árnyékában) a görög szertartásúak liturgikus élete áthelyeződhetett a kisebb jelentőségű Szent Mihály, Szent Kozma és Damján,³⁴ Szent Demeter és Szent Miklós³⁵ templomokba. A templomok védőszentjei is ezt valószínűsítik.

Eger püspökvára, a 2. sz. körtemplom és palotája DNY felől.

Több kutató szerint az Egri püspökség megalapításában az Abáknak is jelentős szerepük volt.³⁶ Még határozottabban fogalmaz Besze Tibor, szerinte „Aba Sámuel alapította az egri püspökséget.”³⁷ A görög szertartású alapítóról természetesen eleve fel kell tételeznünk, hogy görög rítusú püspökséget alapított.

Az egri püspökség görög rítusát az a körülmény is megerősíti, hogy területén a 11. század közepére elkészült az európai léptékben is nagyméretűnek számító feldebrői bizánci „bazilika”. Az egyetlen kabar származású királyunk, Aba Sámuel, Szent István sógora saját sírtemplomaként építette. Mellé kisméretű bazilika monostort létesített a sírtemplom kiszolgálására. A váratlan történések miatt azonban fordulat állt be.

³³ A 12. század végére elkészült a nagyméretű háromhajós új székesegyház, amely az Eger környéki latin rítusú vallón – Thala minor, Thala, Villa Talya, – népelemek megnyugtatását is szolgálhatta. Korábban éppen ezekkel a latinokkal szemben fogalmazta meg a szabolcsi zsinat (1092-ben) drasztikus rendeletét, a hétfői görög böjtkezdeti szokást védve. – Egyébként a régészek szerint a várdombon nem várható újabb 11–12. századi templom előkerülése.

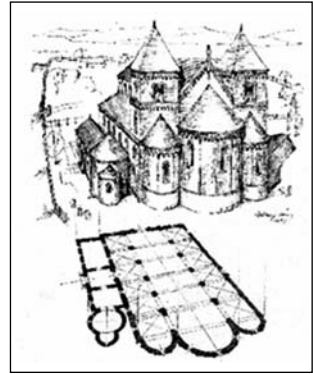
³⁴ Kandra Kabos említi Egernek a Tihamér városrészében létezett Szent Mihály és Kozma-Damián nevű templomait, de ezek pontos helye még ismeretlen. – KANDRA Kabos: Liber Sancti Johannis apostoli et evangelistae – Az egri főegyház Szt. János könyve. In: Adatok az egri egyház-ügye történetéhez. I–IV. Eger. 1886. 512. o.

³⁵ Györfly III. 89. o. = A mai Rác templom a középkorban az ún. „ágostonos remetékhez” (Nb.: feltételezhetően baziliták) tartozó Szent Miklós klastrom helyén épült.

³⁶ Bozsóky Pál Gerő „Magyarok útja a pogányságból a kereszténységig” Szeged, 2000. 236. o. – Dr. Szilágyi András „A Kárpát-medence Árpád-kori rotundái és centrális templomai” Budapest, 2008. 209. o-on írja: „Amikor aztán Aba Sámuel királlyá lett, elődjéhez hasonlóan belekezdett saját királyi székesegyháza és majdani temetkező helye építéséhez Feldebrőn.” – Györfly Gy. (III. 85. o.) szerint „a székesegyház káptalanházát is monostornak szokták nevezni”, a benne kánoni rend szerint élő kanonokok miatt! – Ha Feldebrőn nem monostor, hanem káptalan ház volt, akkor ebben az esetben 1046 és 1111 (Wolfer püspöksége kezdete) között átmenetileg Feldebrőn lehetett a püspökség székhelye is! – Feldebrőn 1000 körül 960 lakóház létezett!

³⁷ In Kárpáti János „Az egri püspökvár” 21. o. – Az Aba nemzetség felemelkedése Géza idejében, Csoba nádori tisztségével kezdődött. A Szt. István nővérét feleségül vevő Aba Sámuel Csabától öröklő meg a nádori méltóságot.

Miután az I. Endrével Oroszországból hazaérkezett Aba hercegek fő fészke Abasár lett, és itt elkészült az új monostoruk, Sámuel király földi maradványait is ide helyezték át. Major Jenő szerint ezután a feldebrői altemplom üresen álló sírhelyébe a Gellért püspökkel együtt vértanúhalált halt Bőd (Bulduš) egri püspököt temették. Az itt talált sírmelléklet 11–12. századi főpapi pásztorbotja erre is utalhat. Másrészt arról is vallhat, hogy tulajdonosa ugyan egyik egri püspök volt, de mivel a feldebrői monostor szerzeteseként indult, hát ide temették? Vagy egy helyi apáté is lehetett? – A debrői monostor létezéséről egyébként a 13. század elején a Váradi Regesztrum³⁸ két esete tudósít. – Kovalovszky Júlia a sírtemplom délkeleti sarka közelében, a nagy temetőkörírtő ároknál rábukkant egy épület maradványra, amely a korai monostorhoz tartozhatott. Falát ugyanolyan kváderkövekből és ugyanolyan módon építették. Járószintje az altemploméval megegyezett. Az épületet kétszintesre és 12 m hosszúra saccolta. (A 13. századtól a templom köré kb. 700 sírba temetkeztek, illetve a temetőt 4 m mély és 8 m széles árokkal vették körül. Mindez oka lehet az épület nagy része eltűnésének!) Ebben az épületrészben megtalálta egy bronz öntőműhely nyomait. Az öntőműhely, mint a szekszárdi monostorban talált görög mellkereszt öntőforma esetében, vagy mint a kalocsai típusú körmeneti keresztek készítésénél is, itt is szükséges és hasznos lehetett! (Egyébként Feldebrőn is találtak egy 12. századi piciny – 3,5 cm-es – egyenlőszárú arany mellkeresztet.)³⁹ – Megjegyzem továbbá, hogy Feldebrő apátja már nem

Eger püspökvára, a 2. sz. körtemplom és palota és a 12. századi székesegyház.

Kereszt öntőforma

szerepel az 1332–1337-es pápai tizedjegyzékben,⁴⁰ a sári- és a tapolcai apát viszont még igen. Mégpedig a görög múltra utaló sejtelmes fejlécű „*Nota, quod de senior Zemlen*” = „Régi Zemplén”-i, vagyis Zombori főesperesség rovat alatt. (Uo.) Tehát Feldebrőn 1332-ben már biztosan nem létezett monostor, de a sári és tapolcai monostor még megvolt, és e rovatban szerepeltetése a görög múltjáról tanúskodik.

Feldebrő görög rítusát megerősíti, hogy, amint Gyöngyöspata főesperesi temploma, úgy a feldebrői is szándékosan „hibás alaprajzúnak épült”. A húsz méteresnek mondott alapélek több helyen eltérést mutattak. Az egyik alapél 17,6 m.⁴¹ A kicsi szabály-

³⁸ Kovács Béla „Az egri egyházmegye története 1596-ig” Eger, 1987, 126. o. (208. és 305. esetek)

³⁹ TKM füzet: Feldebrő 12–15. o.

⁴⁰ Dr. Szarka János „A rotunda öröksége – 2” Miskolc, 2010, 142. o.

⁴¹ Kárpáti János szíves közlése.

talansággal épült templomok magyarázata Egyiptomi Nagy Szent Pakhomioszra vezethető vissza. Életrajzában olvasható: „*Csak az ördög munkája lehet, ha egy művet a tökéletessége miatt megbámulnak, hiszen tökéleteset csak az Isten alkothat.*” A görög templomépítők, hogy ezt a vádat elkerüljék, azért többször ejtettek kisebb hibákat munkáikon: a hajó alaprajza rombold, vagy a szentély, a hajó és az előcsarnok tengelyeinek iránya picit eltér stb. Az Aba családnak a görög rítusát az egyenlőszárú görög keresztvéssel ellátott kisértő⁴² is egyértelműsíti. Ilyen sírkövet Egerben is három találtak eddig.⁴³

C) Mit mondhatunk az egri püspökség területén élő keresztények rítusáról, az írott források alapján?

A honfoglalók közül a kabar törzsek jelentős része az Egri Egyházmegye területén telepedett le, illetve már nagy részük keresztényként érkezett az új hazába.

Ezt igazolja: a párizsi Nemzeti Könyvtár XIV. századi, „1555 A” jelzésű görög kéziratában szerepelő jegyzék, amely felsorolja a konstantinápolyi patriarcha alá tartozó metropolitákat. Itt szerepel a góthiai Doros metropolitája. Moravcsik szerint püspöki székhelyeinek neve alapján a dórosi metropolita alá tartozó 7 püspökség közül 4 kazár, 1 káliz, 1 alán = jász, 1 onogor, 1 hun püspökség volt.⁴⁴ Éppen ezeknek a nemzetiségeknek volt az olvasztótégléje a kabar népelem. Előbbieket Török József is megerősíti.⁴⁵

Anonymus nem kabarokat, hanem nagyszámú „kun” népet említ,⁴⁶ (Kovács Béla szerint nála a kun = a kabarral). Anonymus Gestája szerint a 7 kun-kabar vezér által elfoglalt területek az alábbiak:

1 – Ketel, illetve fia Alaptolma Sárospatakon, illetve Komárom táján. (Tarcal vitéz Tarcal hegy környékén.)

2–3 – Ed és Edömen Abaúj megyében és (az unoka, Pata) Mátraalján.⁴⁷

4 – Böngér és fia Bors, illetve a tőle származó Miskolc nemzetség, Miskolctól a Boldva folyása mellett fekvő területen, illetve nagyjából a Garam völgyében.

5 – Ócsád és fia Örsúr Sály és Kács környékén.

⁴² Szarka János „A rotunda öröksége – 2” Miskolc, 2010, 137. o. 474. lábj.

⁴³ Kárpáti János „Az egri püspökvár” 85. és 90. o. – Az egri egyenlő szárú keresztvésetű sírkövek közül az egyiket a két világháború között találták. A másik két sírkő egyikét Kárpáti János régész fedezte fel, de ő már a keresztvéssel lefelé, a sír felé fordítva találta. Ezt a 2. követ a 13. század közepére datálta. A 3. ugyancsak a keresztrel lefelé fordított sírkő a 12. század végi bazilikát építő püspök sírját fedhette, és az új bazilika déli bejáratának a küszöbköve is volt egyben. A lefelé fordítás szimbolikus, a görög nyom eltüntetését szolgálhatta! (Kárpáti J. szíves közlése.)

⁴⁴ In SZIE, 71–77. o.

⁴⁵ Török József „A magyar egyház évezrede” Bp, 2000, 15–16. o. „...az első keresztény–magyar találkozás... történhetett... a kazárok fővárosának keresztény negyedében.” „...a kazárok, onogurok, alánok között működő, térítő püspökségek révén ismerték a kereszténységet”. „...honalapítás küszöbéhez érkezett magyarság és a hozzá csatlakozott rokon népfajok között voltak keresztény hitűek, vagy legalábbis megkereszteltek szép számban, a sírokból előkerült kereszték, és a nagyszentmiklósi kincs keresztény jegyei alapján...”

⁴⁶ Györffy Gy. „Az Árpád-kori Magyarok történeti földrajza” Bp. I, 415. o.

⁴⁷ A nemzetségfők unokájáról, Patáról lett elnevezve Gyöngyöspata.

6 – Vojta Tolna megye déli része és a Tisza–Duna–Temes zugában.

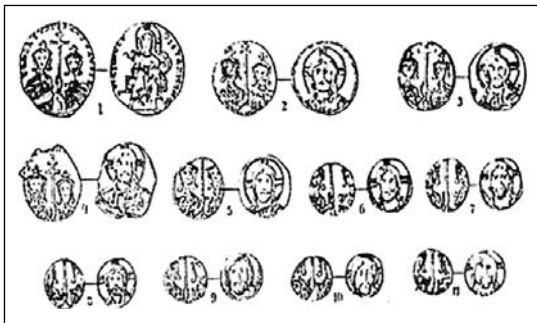
7 – Ete Baranya megyében telepedett meg.⁴⁸

Anonymus szerint Árpádék a bihari részeken is a kabarokhoz sorolható népelemeket találtak.⁴⁹ Továbbá Győrffy szerint „A székelyek lehettek a három kabar törzs egyike.” Győrffy minden kabarok által megszállt területet a későbbi dukátus részének tartott.⁵⁰

D) Mit mondhatunk az egri püspökség területén élő keresztények rítusáról, a régészeti feltárások alapján?

A honfoglaló nyolcadik törzs, az ún. kun-kabar törzs jelentős része már keleti keresztényként érkezett hazánkba. Szabó János Győző a bizánci körhöz tartozónak tartja a Mátraalján fennmaradt X–XI. századi építészeti emlékeket: „A XI. században már fennálló egyházi létesítmények egész soráról tudunk, éppen ebben a területsávban. Egertől nyugatra a Tarna mentén Feldebrő és Tarnaszentmária; továbbá a Tarnóca mentén Kiszána temploma; majd Abasár nemzetiégi monostora, Gyöngyöspata főesperesi temploma, a Zagyvándl a pásztói bazilika monostor. Mindezek, vagy régészeti–művészettörténeti bizonyítékokkal keltezhető ilyen korai időkre, vagy történeti forrásokból lehet erre következtetnünk.”⁵¹

Kovács Béla Szabóval egyetértve írja: „Területünkön tehát olyan egyházi építészeti emléket találunk, amelyek az itt letelepült népesség bizánci rítusú kereszténységére vallanak... Nem tételezhetünk fel mást, mint a honfoglalás előtt megismert bizánci kereszténységnek a kabarok között továbbélő emlékét... Eger környékén Aba Sámuel szállásterülete volt és ez magyarázza nemcsak a püspöki székhely helyének kiválasztását, hanem a görög patrocíniumok meglétét is. Szent Demeter patrocíniumot találunk Domoszlón, amely Feldebrőtől sincs távol és Pélyen, melynek lakosai gyeplővédő szolgálatot láthattak el. Állításunkat támasztja alá a Berettyóújfalú határában, Andaháza pusztán feltárt és kétségtelenül a bizánci rítus előírásai szerint épített templom, amelyet az elpusztult Szentdemeter falu templomának határoztak meg. Közeliében voltak a már ugyancsak elpusztult Szentkozma és Szentmiklós falvak is.”⁵²

Bizánci aranyérmek a tokaji leletből.

⁴⁸ Kovács Béla „Kabarok és palócok” In EMÉ 1969, 161–162. o.

⁴⁹ Győrffy I, 571–572. o.: „Anonymus szerint Biharvárad, s a hozzátartozó ország a Tiszántúlon Ménmarót vezér (dux) uralma alatt állott, akinek szíve bolgár, ura a görög császár, népe pedig kazár volt.”

⁵⁰ Győrffy I, 42. o. és III. 308. o.

⁵¹ Szabó János Győző „Heves megye népvándorlás kori történetének néhány kérdése” In „A Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat 1969. évi vándorgyűlésének régészeti és középkori magyar Történeti előadásai” Eger. 35. o.

⁵² Kovács Béla „Kabarok és palócok” In EMÉ, 1969. 166–167. o.

Már említettük, hogy Egerben is megtalálható a Szent Demeter patrocínium, Egerharangozón! Sőt elmondhatjuk, hogy az egész Egri Egyházmegyében feltűnően sok a görög hatást jelző templomtitulus.⁵³ Vidékünk görög kapcsolatának régészeti bizonyítéka továbbá a „tokaji kincs” néven ismert, Mezőzombor és Tarcál közelében előkerült lelet. A 920–964-es évekből származó görög aranypénzeket úgy vágta körül a tulajdonosa, hogy a Krisztus arc a hátlapon épségben maradjon. Feltehetően az érem tulajdonosa Krisztus-tisztelő, vagyis már keresztény volt!⁵⁴ – Ugyanezeket találták meg Egerben és Kiszomboron is.⁵⁵ Tarcál kabar szálláshely, Mezőzombor pedig Zombor-Gyula birtoka volt,⁵⁶ aki a kereszttségben a Sztephanosz nevet kapta. Konstantinápolyban vette fel a kereszténységet, és „...*magával vitt egy jámborságáról híres Hierotheosz nevű szerzetest, akit Theophylaktosz Turkia püspökévé szentelt, s aki odaérkezve, sokakat kivezetett a barbárság tévelygéséből.*”⁵⁷

Szabó J. Győző és Kárpáti János szerint az egri völgy Balaton községtől a Tiszáig, Tiszavalkig már Géza és Sarolta idejében fejedelmi, majd királyi tulajdonban volt. Aba Sámuel házassága révén – aki Sarolta lányát vette feleségül – a kabar Aba és a királyi család birtokai is összefonódtak. Természetesen a lelki vonal is összeért. A Bizáncból érkező Hierotheosz által nevelt Sarolta leánya, és a Kazáriából érkező kabar keresztényeket képviselő Aba Sámuel vallási gyökerei felerősítették egymást. Így érthető, hogy ezen a területen a sok földvárral rendelkező: Sarud, Heves, Pata, Poroszló, Feldebrő, Abasár, Eger, Sály, Miskolc, Abaújvár, Sárospatak, Mezőzombor, Szabolcs vonalban indult meg elsők között, és lett eredményes a görög térítés.⁵⁸ Itt létesült az első püspökségek egyike is Magyarországon, feltehetően még Géza és Sarolt idejében!

A területünkön eddig feltárt 11. századi templommaradványok is bizonyító erejűek. Gyurkó János „Árpád-kori templomok a Kárpát-medencében” című 2006-ban Érden megjelent könyve végén 1190 Árpád-kori templom katalógusát hozza. A templomhajó térszervezése szempontjából centrális és longitudinális alaprajzú templomokat különböztet meg. A felsorolt templomok közül csak 94 templom 11. századi. (215 templom 12. századi; és 796 templom a 13. századi; a többi datálatlan felbontásban szerepel.) A Heves

⁵³ 42 Szűz Mária (persze Mária a latinoknál is kedvelt); 26 Szent Miklós; 24 Szent Mihály; 21 Szent György; 10 Szent Kereszt; 9 Keresztelő Szent János; 8 Kozma-Damján; 6 Szent András; 3 Szent Demeter; 3 Alexandriai Szent Katalin, 2 Egyiptomi Szent Mária stb. templomtitulus.

⁵⁴ Hampel József „A régibb középkor” II. 341. táblakép

⁵⁵ Győrffy III, 46. o. + Győrffy 1977, 49. o.

⁵⁶ Szirmai Szirmay Antal, „Notita Topgraphica... Budae, 1803, 156. l. in Ortway T, 140. o. = „ezen területet a püspökség (Nb.: Eger) megalapításakor képviselte Zombor nevű hely, mely Szirmay szerint hasonló nevű főembertől, vagy vezértől nyerte nevét, kit Névtelen Jegyzőnk a honfoglalás történetében többször említ; ettől tehát, mint akkor még nevezetesebb helytől, kölcsönözte az itt alakult főesperesség is a nevét.” + Dongó Gy. Géza „Zemplén az egri Memoria Dignitatum lapjain” in Akk, 1912. 134. o.

⁵⁷ Moravcsik Gyula „Görög nyelvű monostorok Szent István korában” In Szi E, 231. 239. o.

⁵⁸ Szabó J. Győző: „Árpád-kori telep és temetője Sarud határában” IV. In Egri Múzeum Évkönyve, 1978–1979 (XVI–XVII.) 104–105. o. + Kárpáti János „Az egri püspökvár” Eger, 2016, 16–24. o. + Lásd: Lehoczky Alfréd „Hétszáz év a Bükk és a Tisza táján” Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc 2000.

és Borsod–Abaúj–Zemplén megyei 11. századi feltárt templomok száma 12. Ebből 11 a centrális és csak egy, Kács van longitudinálisként jelölve, azonban a 11. századi datálása téves! Minden forrás 12. századnak tartja. Kács a rotundás görög rítusú központnak, Sály-Latornak lett a későbbi leágazása⁵⁹. A centrálisként feltüntetett 11 templom a következő: Abasár-Bolttető, Abaúj-Vár négyzetes hajójú főesperesi temploma, Eger I. és Eger II, Feldebrő, Miskolc-Tapolca,⁶⁰ Sály-Lator, Sárospatak, Tarnaszentmária, Tiszakeszi-Százd, Gyöngyös-Pata-Póctető II. temploma⁶¹. Találón írja egyik album szerzője ezekről a korai centrális templomokról, hogy „keleti kereszténységünk néma tanúi!”⁶² Szerintem, mivel területünkön a 10–11. században nincs is más, csak a görög rítushoz köthető templomforma kimutatva, ez szilárd bizonyítéka annak, hogy a (10–) 11. században – sőt a 12. század végéig – e terület püspöksége, az egri püspökség görög rítusú volt!

Magyarországon a bizánci rítus meghatározó jelenléte mellett tanúskodnak a XI. századi sírokból előkerült egyszerű, és ereklyetartó mellkeresztet.⁶³ A Kárpát-medencében eddig 58 bizánci ereklyetartó mellkeresztet és 71 bizánci egyszerű mellkeresztet ástak ki a X–XI. századi sírokból, melyek közül sokat találtak az Egri Egyházmegye területén. Pl.: egyszerű mellkeresztet találtak Eger környékén kettőt; egyet-egyét: Füzesabony, Muhi, Tiszakeszi, Tiszalök (Hajdúdorog, Ibrány, Nyírkarász.) stb. Ereklyetartó mellkeresztet lelőhelyei: Miskolc-repülőtér, Tiszafüred, Tiszaörvény, (Ibrány és Tiszaeszlár, Nyírkarász, Cegléd)⁶⁴ stb. Ezek a XI. századi keresztet kizárólag a bizánci kultúrkörhöz tartoznak. Nyugat-Európában teljesen hiányoznak.⁶⁵

A 11. századi sírokból előkerült bizánci mellkeresztet döntő többsége a Tisza mentén, Maros–Körös közben, tehát az Egri Egyházmegye 11. századi területén került elő!⁶⁶

Ereklyetartó mellkeresztet

⁵⁹ Dr. Szilágyi Andor „A Kárpát-medence Árpád-kori rotundái...” 218.o.

⁶⁰ Pusztai Tamás „A tapolcai bencés apátság építéstörténete” In Herman Ottó Múzeum évkönyve LII. Miskolc, 2013. 167. o.

⁶¹ Pata, Abaújvár, Tarnaszentmária „direkt hibás” alaprajzú, oroszos hatású templomait is görög rítusúnak vettem.

⁶² Kerkayné Maczky Emese: „Keleti kereszténységünk néma tanúi a korai Árpád-korból.” – gyűjteményes album, interneten.

⁶³ Ezek közül azonban csak néhány a X. századi: pl. az ibrányi és a szobi sírból előkerült egyszerű mellkereszt és a tatai sír ereklyetartó mellkeresztje. Ugyancsak X. századi a közeli tiszabezdédi tarsolylemez, amely bizánci jegyeket mutat: közepén egy görög kereszt, két oldalán állatalalakok (melyek másai megtalálhatók Anatólia bizánci templomaiban is) és palmettás (világfa) díszítés.

⁶⁴ Révész Éva: „Bizánci keresztet a X–XI. századi sírokból” In Középkori tanulmányok 6. Szeged 2010. 189–201.o. + Akk, 1916, 191. o. + Miskolcon: Hermann Ottó Múzeum – Miskolc

⁶⁵ „Legnyugatibb lelőhelyük Csehország.” A KÉSZ nyíregyházi előadásán hangzott el, 2010. 05. 28-án. Bollók Ádámtól (a MTA Régészeti Intézetének munkatársa előadásának címe: „Pogányság és kereszténység között: a Kárpát-medence a magyar honfoglalás korában (890–970 között).”)

⁶⁶ A 11. század első felében még a Bihar-Váradai egyházmegye nem volt önálló, sőt még Zaránd megye is Egerhez tartozott!

A Tisza túloldalán fekvő Beszterecen is találtak két X. századra datált görög liturgikus tárgyat. Az egyik gyertyatartó, *vagy* keresztes talpa; a másik pedig aranyozott ezüst szenteltvíztartó görög felirattal: „*Ó, Krisztus, a gyógyulások élő forrása*”. „*A két ritka bizánci liturgikus tárgy a kolostor 'Megváltó' titulussával együtt utalhat bizánci előzményre... s összefüggésbe hozható Szent Hierotheosz tevékenységével.*”⁶⁷

A görög szertartású egyház Sárospatakon is a honfoglalással egykorú. Dongó Gyárfás Géza írja 1902-ben: „*Települése... visszanyúlni látszik az első görögkeleti hittérítés korába – mit igazoljon az a becses aranyérem-lelet, melyet az Ardóval tőzsomszédos pataki határban Árpád-kori vitéz tetemmaradványaival együtt, vagy tíz évvel ezelőtt ástak ki 1000 éves sírjából, s mely aranyérmén Cirill és Metód hittérítők képei látszanak.*”⁶⁸

Végezetül soroljuk fel az Egri Egyházmegye területén fekvő ismert bazilita monostorokat: Pásztó,⁶⁹ Nagy-Körű⁷⁰ Abasár.⁷¹ Szerintem: a rotundával rendelkező Miskolc-Tapolca és Abaszéplak is.⁷² Kovács Béla kimutatása alapján még említsük meg azokat a monostorokat is, amelyekről írnak ugyan a források, de nem nevezik meg a szerzetesrendjüket: Beszterec (Szent Megváltó a patrónus), Boldva, Büdszentmihály (Titulusa is Szent Mihály, ma Tiszavasvári), Feldebrő,⁷³ Prügy és Százd (Szűz Mária a titulus).⁷⁴ Gondolom, azért ismeretlenek a szerzetesrendek, mert „*bazilita irányítás alatt állottak*”, ahogyan Kalapis Zoltán írta 1994-ben – Dávid Katalinra hivatkozva – a Csanádi Egyházmegye kolostorairól.⁷⁵

Úgy gondolom, hogy a felsorolt adatok alapos bizonyítékai az egyházmegyénk területén élő keresztények görög rítusának (kivéve a beáramló nyugatiakat); illetve elégséges alapot adnak görög rítusú püspökség feltételezésének ugyanezen a területen a 10. 11. 12. században! Ugyan hol is misézett volna egy latin rítusú egri püspök, ha területén, a vezető réteg udvarhelyein csak szépen megformált kváder kövekből kirakott, centrális görög templomok voltak a 10–11. században? Sőt egészen a XII. század végéig!

⁶⁷ „Paradisum plantavit”, Bencés kolostorok... Pannonhalma, 2001, 138. 139. o. + Kiss Etele „A besztereci szenteltvíztartó és a bizánci fémművesség egyes datálási problémái” In: Folia archeologica. 45. 1996. 201–224. – Nb: Csak érdekes egybeesés lenne, hogy Sárospatak „Achilles mester” nevű plébánosa, 1307-ben szintén Hont-Pázmány nemzetségbeli!

⁶⁸ Dongó Gyárfás Géza „Zemplén vármegye történeti földrajza” 3. l. ábr. In Akk, 1902, 33. o. – NB.: Philipp Károly szíves közlése „X. sz-i vitéz” említett! – Györfly megállapítása az „S” végű hajkariák elterjedési területéről ugyancsak megerősíti környékünk X. századi népének keresztény voltát. Ezt írja: „a X. század közepe után megkeresztelkedett közép-kelet-európai köznépp jellegzetes viseleti darabjává vált, elterjedésének központja a magyarlakta Tisza-vidék maradt. (Györfly 1977, 38. o.)

⁶⁹ Pirigyi 49. 52. o.

⁷⁰ Váradi Regesztrumban szerepel a monostor 2 szerzetese: Bazil 1219 és 1220-ban, és Gergely 1235-ben. Nevük alapján Györfly görög monostornak tartja!

⁷¹ Kovács 1987, 96–97. o. (Kovács szerint Visonta herceg alapíthatta, miután Oroszországból hazatért) + TKM füzet Feldebrő 12–15. o + Abasáron is feltárták az Árpád-kori rotundát.

⁷² További bazilita kolostorok nyomait mutattam ki „A rotunda öröksége – 2” könyvemben (228–249. o.)

⁷³ Kovács 1987, 126. o. (Váradi Regesztrum 208. és 305. esete említi) + TKM füzet Feldebrő 12–15. o.

⁷⁴ Kovács Béla 1987, 125–127. o. + A titulusokat Romhányitól vettem át.

⁷⁵ Kalapis Zoltán „Történelem a föld alatt” In FORUM, Újvidék, 1994, 16. o.

A jezsuiták visszatelepedése Sárospatakra 1711-ben

Miskolcon a 18. század első harmadában úgy jelennek meg a minoriták, rendházakkal, templomukkal, iskolájukkal, Kelemen Didák vezetésével, hogy soha előtte ebben a mezővárosban nem működött szerzetesrend. Máshol a törökkor végén a középkori kolostorok alakultak újjá, vagy új, „modern” szerzetesrendek (piaristák, antitrinitáriusok) telepedtek le a török világot követő új politikai, társadalmi szituációban. Kevés helyen azonban, így például Sátoraljaújhelyen a pálosoknál, szinte töretlen kontinuitás figyelhető meg a középkortól végig a kora újkorban.

Sárospatakon azonban egészen más a történelmi miliő, hiszen itt a jezsuiták 1663-ban alapítják meg Báthori Zsófia és fia, I. Rákóczi Ferenc támogatásával *residentia* státusú rendházukat, alsófokú iskolával, és éppen a török háborúk után, a Rákóczi-szabadságharc alatt kénytelenek távozni, mivel az alapítók fia, illetve unokája által vezetett konföderáció megtiltja a magyarországi jezsuiták működését, mivel, magyar provincia hiányában, az osztrák rendtartományhoz tartoznak. Patakról, az alapító Rákócziakra való hivatkozással, nem akartak 1707. április 10-én távozni a jezsuiták, Papp Ferenc rendfőnök ezt így indokolta a sárospataki jezsuita rendházban vezetett latin nyelvű napló tanúsága szerint:

[a] Társaság [sárospataki] rezidenciáját a rendházat alapító felséges Rákóczi-ház – látta el és látták el a Szentlélektől vezérelve, saját akarattól és lelki célból a sértetlenséget biztosító kiváltságokkal.

S bár lehet, hogy a Társaság egyéb tagjait elűzték rendházukból, minket azonban, úgy tűnik, sokkal kevésbé lehet és szabad elűzni, mivel alapításunknál fogva kivételes kötelellyel kapcsolódunk a felséges Fejedelemben, ahogyan ő is hasonlóan kötődik hozzánk.

A felséges Fejedelem, alapítónk fia, úgyis, mint katolikus fejedelem, akit ezen rendházhoz kivételes vonzalom fűz, az egyház igaz fia ezt akarná velünk tenni. Hihetetlennek tűnik nekem, hogy őseinek az alapítványokban megnyilvánuló kegyes lelkületét ilyen hatalmas fenyegetésekkel akarná lerontani, sőt inkább azt remélem, hogy védelmeznünk fog minket, valamint összes jogainkban és kiváltságainkban mindig megvéd és megőriz majd. (ELTE EK KT Ab 95/1. Gy. É. fordítása)

De Csicseri Orosz Pál generálist nem hatották meg a házfőnök, korabeli latin nevén *superior* szavai, a sárospataki pátereknek is távozniuk kellett, akárcsak a Rákóczi-konföderáció által elfoglalt terület többi jezsuita szerzetesének, kivéve, ha felesküdt a fejedelemre és államára. A pataki rendház atyái éppen a nagybőjti Passio-vasárnapon hagyták el a várost, amely a pataki Agonia-kongregáció mint egyedüli kegyes társulat legfőbb ünnepnapja volt. A jezsuitákat nem először űzték el a városból, ez történt

Thököly Imre felső-magyarországi uralma alatt is 1683-ban, ekkor Szatmárnémetibe menekültek, és csak 1686 őszén tértek vissza a pataki rezidenciába. Igaz, a jezsuiták is kétszer úttértek el a református kollégiumot a 17. század utolsó harmadában, amely egészen Gyulafehérvárig menekült, és csak a Rákóczi-szabadságharc alatt térhetett vissza.

A pataki jezsuiták 1707-ben kalandos úton, Krakcón és Bécsen keresztül értek végül Győrbe, itt vészelték át azt a négy évet, amíg a Rákóczi-szabadságharc tartott, s egy hónappal a szatmári egyezség előtt újra birtokukba vették a pataki rezidenciát, éppen Passio-vasárnapon, 1711. március 22-én. Mintha el sem mentek volna, ott folytatták, ahol abbahagyták az 1707-ben megszakadt, és 1711-ben új kötetben megnyitott latinul vezetett naplójuk tanúsága szerint. A jezsuiták nemcsak a naplót, hanem az *Annuae litterae* című, Rómába küldendő éves jelentéseiket is folytatták, ugyanabban a kötetben, amelyet még 1663-ban nyitottak meg. A sárospataki jezsuiták Rómába, a generálishoz küldött éves jelentéseiknek már 1663-ban külön évkönyvet nyitottak, majd 1694-től, napi tevékenységüket, miséiket dokumentálandó, rendszeres naplót (*Diarium*) kezdtek vezetni. A kéziratokat ma az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára Kézirattárában őrzik.

A jezsuita életet két páter állítja vissza Sárospatakon, P. Papp Ferenc SJ, a korábbi superior, aki vezetőként is ott folytatja, ahol 1707-ben megszakította szolgálatát, illetve az őt kísérő, cseh származású jezsuita, a Hohenzollern-ezred tábori lelkésze, Johannes Urbini, aki csak pár napot tölt Sárospatakon, visszatér ugyanis Egerbe, és csak a házfőnök marad a rendházban, aki a naplót is folytatja. A superior már visszatérése napján, 1711. március 22-én vasárnap délután 5-kor misézik a helyi és környékbeli szerzetesek képviselőivel, korábban is szokásban volt ugyanis a pataki rendházban a hegyaljai plébánosokkal és szerzetes társaikkal együtt segédletes miséket mondani; a jezsuiták megérkezésük napján egy premontrei, egy pálos és egy trinitárius atyával együtt mondják a misét, sőt a superior még rövid szentbeszédet is tart, és a Passio-vasárnap déli litánia sem marad el. A pataki jezsuiták ugyanis, rendjük szabályai ellenére, a kezdetektől a plébániai teendőket is ellátták, ezért 1711-ben az egri püspök ellenkezése ellenére is folytatják a plébániai szolgálatot, a püspök ugyanis feltehetően végre világi papokat szeretne a plébánián látni, a jezsuita tartományfőnök azonban ragaszkodik a plébániához, és elfoglalására szólítja fel a Sárospatakra visszatérő pátereket.

Naplójuk új, 1711-től vezetett 2. kötetének címodalára írt chronogram – *DiarIVM sCrlbl InCepti – Moestae SoCietatIs JesV ResIDentIae In PataCH* – az 1711-es évszámot rejti, jelentése szerint: Jézus Társasága szomorú sorsú rezidenciájának [1711-ben] megkezdett naplója. A gyász a 4 éves száműzetésükre vonatkozik, amikor a távollétükben Székely István páter felügyelte a sárospataki rendházat és jószágait, de keze alatt szétforgácsolódott a vagyon, majd a Rákóczi-szabadságharc utolsó éveiben dúló pestisben meghalt. Így 1710-ben az idős báró Majthényi Pál pálos szerzetes, címzetes prépost követte, de 1710. augusztus 10-én elragadta a pestis, így került Gyáni Jácint pálos atya a sárospataki rendházba és plébániára, és ő volt, aki a 4 év után visszatérő jezsuitákat fogadta. Míg a plébániai szolgálat Gyáni Jácint pálos szerzetesre hárult, a világi hivatali teendőket a nemesi jogállású Modlányi Kristóf végezte, aki egyébként

1711 és 1718 között a jezsuiták orgonistája is lesz, sőt anyagilag is segíti majd a pátereket. Modlányi Kristóf, Zemplén vármegye törvényszékének ülnöke és felesége 1726-ban nemesség- és címeradományt nyer, hivatali tevékenysége jelvényeként íróttal tartó karral, 1739-ben pedig a jezsuita plébániához tartozó sárospataki Vártemplom Rákóczi-kriptájába temetik.

1711-ről jelenti az *Annuae*, hogy Patak császáriak általi visszafoglalása, és a császár hűségére való visszatérése után a jezsuita provinciális ugyanazt a rendfőnököt, Páter Papp Ferencet nevezte ki újra a rezidencia élére, aki a 4 évvel korábbi kiűzetésnél is superior volt. Három nappal később, 1711. március 25-én már két szentbeszéd is elhangzott, az egyik németül a sárospataki várórség lovas és gyalogos katonaságának, a másik magyarul, a pataki hívekhez. Már az első hónapban rengetegen gyónnak a házfőnöknél, a miséken is sokan vesznek részt, sőt már temet is Papp páter, mégpedig a császári katonaság pékjét.

A sárospataki jezsuiták új életük megalapozásánál, jól láthatóan, a liturgikus teendőkre fektették a hangsúlyt, hiszen a Vártemplom viszonylag épségben volt, a rendházat és a lakhatás körülményeit azonban csak lassan teszik rendbe, a kolostor ugyanis megérkezésük idején tele van katonasággal, előnti a szenny, a kolostori életre teljességgel alkalmatlan. Megérkezésüket követően csak két hét múlva sikerül egy szobát megtisztítani és kimeszteni. A katonák csak május közepén távoznak a rendház épületéből, rettenetes állapotokat hagyva maguk után. Lassan megkezdődik a rendház kitakarítása, június elsején először étkeznek a refektóriumban az atyák, az ablakokat, padokat, asztalokat is lemosják. A rendházba és a templomba hársfákat hozatnak, sőt a Kassán raktározott felszereléseik egy részét is visszahozzák.

Társadalmi kapcsolataikat meghatározza a sárospataki várban állomásozó katonaság, amelynek parancsnoka, a pomerániai származású evangélikus Philip Ernst von der Lancken császári generális (aki majd Belgrádnál esik el 1717-ben), a nagyszombati tűzszentelésen is részt vesz tisztársaival, sőt katonái puskalövésekkel kísérik a nagyszombat esti *Te Deumot*, de ők azok, akik a jezsuiták kertjét is körbeárkolják. A legfontosabb társadalmi kapcsolatokat a kevés számú katolikus nemessel áptolták a sárospataki jezsuiták, az említett Modlányi Kristóf mellett, aki egyszerre értett a könyveléshez és az orgonához, Barlók vagy Barlogh István birtokos nemes, királyi hivatalnok (1685-ben Zemplén vármegye jegyzője, 1715-ben alországbíró) volt a fő támogatójuk, akinek az abaúji Nagykázméron (ma: Velký Kazimír, Szlovákia) is volt jószágá. Amikor Papp Ferenc házfőnök 1711. április 29-én Kassára ment, hogy az ott őrzött értékeiket elhozza, Barlogh István kázméri házában éjszakázott oda- és visszafelé is. Többször említik a Sárospatakon házzal rendelkező Jónás urat is, mint a jezsuiták vendégét vagy vendéglátóját, aki feltehetőleg azonos nemzeti Pataki Jónással, Thököly egykori hívével, II. Rákóczi Ferenc pataki prefektusával, „udvari bejárójával”, aki a szabadságharc végén, 1711. január 20-án már a királyi kamarai igazgatásnak írja össze a „rebellisek” bodrogközi konfiskált jószágait. Pataki Jónás és a jezsuiták kapcsolata korábbra datálódik, hiszen 1698-ban a Bodrog túloldalán fekvő Kis-Patakon a jezsuiták Pataki Jónástól vesznek meg egy házhelyet, amely szomszédos a rendház kertjével.

A jezsuiták új telkét ekkor az ifjú Rákóczi Ferenc fejedelem, a pataki uradalom birto-
kosa szabaddá, járadékmentessé is teszi.

Mivel Sárospatak és Zemplén vármegye köznemessége jórészt református, jól lát-
hatóan kevés katolikus birtokos támogatja a jezsuitákat, ezeket hol az atyák látják
vendégül, hol a páterek étkeznek nemes pártfogóiknál. A napló vendégként említi
Szent-Iványi urat, minden bizonnyal Károlyi Sándor klienséről, a később országbíró
Szent-Iványi (Szentiványi) Jánosról van szó. A forrásokban többször feltűnik Dancs
úr is, a Gömörben birtokos kövecsesi Dancs család egyik tagjáról lehet szó.

1711. április 16-án a rendházban ebédel báró Majthényi, aki azonos Majthényi Pál
egykori mosoni alispánnal, aki Rákóczi hadseregében szolgált az Eszterházy-ezred ka-
pitányaként, majd 1711 áprilisában tért vissza a lengyelországi emigrációból. Ekkor
Sárospatakon jelentkezett a pataki várórség parancsnokánál, von Lancken császári és
királyi tábornoknál és Zemplén vármegye katonai parancsnokánál, aki ajánló- és ol-
talomlevelet adott ki neki arról, hogy Majthényi Pál önként jelentkezett nála, és ő
előtte esküt tett a császár hűségére. Majthényi nem véletlenül kereste fel a jezsuita
rezidenciát, hiszen idős rokona, a pálos szerzetes Majthényi Pál báró itt halt meg nem
sookkal korábban, mint a rendház felügyelője.

1711-ben a jezsuiták felújították a kapcsolatot II. Rákóczi Ferenc egykori jószágigaz-
gatójával, Kőrösi Györggyel is, aki 1689-ben egy ezüst oltárkeresztet adományozott a
sárospataki jezsuita templom pócsi kegyképet őrző oltárának. Kőrösi uram 1711 jú-
liusában 14 szekérral jött el Sárospatakra a jezsuitákhoz. Kőrösi György az *Annuae*
tanúsága szerint 1711-ben különleges adományban részesítette kedves pataki jezsuitáit
azzal a Mária-kegyképpel, amely egykor Sárospatakon volt a Rákócziak birtokában,
és amelyről tudni lehetett, hogy amikor egy kálvinista katona a Thököly-féle felkelés
idején átszúrta a Boldogságos Szűz arcát a képen, a festmény vérrel verítékezett. Ezt
a csodatévő képet Zrínyi Ilona különös tiszteletben tartotta, mindenhová magával
vitte, így Bécsbe, majd törökországi száműzetésébe is. Amikor azonban II. Rákóczi
Ferenc anyja a felkelés idején meghalt, Thököly Imre, akiről a sárospataki jezsuiták
úgy tudják, hogy az evangélikus vallásról áttért a katolikusra, a kegyképet hazaküld-
te Magyarországra mostohafiának. Amikor azonban Rákóczi Lengyelországba me-
nekült, Munkácson felejtette, és onnan Kőrösi a szatmári békét követően elhozta
Sárospatakra a jezsuitákhoz, akik elhelyezték templomukban.

A jezsuiták előkelő vendégei között voltak Jacobus Dussart báró családtagjai is,
akik 1711-ben feltehetően a pataki várban laktak. Jakob Dussart (Dusart) von Harre
báró császári ezredes (*Obristlieutenant, Obrist*), Szelepcsényi érsek rokonának, Bokros
Évának volt a második férje, 1699-ben a Salm-ezred élén állt, ugyanebben az évben
kinevezték Kassa parancsnokának, majd a kassai önkéntes csapatok rangidős vezetője
lett, az ő felesége és fia tűnik fel 1711-ben a jezsuiták naplójában. Július 20-án beteg
felesége az Agonia-kongregáció halottakért végzett liturgiája alkalmával áldozott a
jezsuita templomban, július 31-én, Xaveri Szent Ferenc emléknapján pedig a Dussart
házaspár fia, az ifjú báró volt a jezsuiták asztalának vendége, több más nemessel és
Todt várparancsnokkal együtt.

Az egyszerű hívekről kevesebbet emlékeznek meg a jezsuita források, a gyónók és áldozók száma azonban növekszik a visszatérés első évében, a római jelentés szerint 1711-ben összesen 300 hívőt áldoztattak a jezsuiták. Ritka még a keresztelés és a temetés is. Az alsó fokú iskola, ugyancsak a korábbi folytatásaként, 1711 márciusában 4 szegény gyerekkel indul újra, de a hagyományoknak megfelelően a gyerekek a szertartásoknál is segítkeznek.

Papp Ferenc superior egészen 1711. május 11-ig egyedül szolgált a rendházban és a plébánián, kassai utazása alkalmával például egy pataki trinitárius atyára hagyta a szolgálatot. 1711. május 11-én este érkezik meg a második jezsuita atya, Kovacsics János Nagyszombatból, majd május 15-én Páter Kajetán is idejön, így május 24-én a pünkösdi liturgiát már hárman végzik. Folytatják az úrnapi körmenet hagyományát is, június 4-én, csütörtökön az egész külső- és belső várat körbejárják. A stációk felállításánál is figyelembe vették patrónusaikat: a processziót, az Oltáriszentséggel a kezében, a superior vezette a két dalmatikába öltözött jezsuita páter kíséretében. (Pataki) Jónás háza elől indultak, a második stációt a trinitárius kolostor előtt állították fel, majd a belsővárba mentek, itt volt a 3. stáció, az utolsó, 4. stáció pedig a jezsuita rendház előtt, itt a házfőnök szentbeszédet is mondott, az iskolások pedig magyar versekkel üdvözölték az Oltáriszentséget. Az esti miséhez von Lancken generális háromszori puskalövést rendelt. Philip Ernst von der Lancken császári generális két nappal később Bécsbe távozott, és a továbbiakban Todt generálist említi a jezsuiták *Diariuma* Patak várórségének kommandánsaként. A Sárlos Boldogasszony (*Visitatio*) ünnepén tartott énekes misén már Trauthson *prefektus*, azaz a pataki vár új birtokosa, egyben várparancsnok, *Trauthson* János Lipót Donát herceg (1659–1724) is részt vett, a misét a terebesi pálos perjel celebrálta.

Az egyházi kapcsolatokat is meg kell újítani, a pataki jezsuiták a legszorosabb együttműködést korábban az újhelyi pálosokkal alakították ki, Nagyboldogasszony ünnepén a jezsuiták a hegyaljai plébániák híveinek az élén körmenetet vezettek Sátoraljaújhelyre. Ezt a gyakorlatot 1711-ben is folytatták, de a pálosok is megjelentek Patakon. A jezsuiták július 31-én alapítójukra, Loyolai Szent Ignácra emlékeznek, és saját ünnepükön mindig segédletes misét celebráltak, így a visszatérésük utáni első Loyola-ünnepén Gnadt Péter sátoraljaújhelyi pálos szerzetes celebrálta az énekes misét és a vesperást, a szentbeszédet pedig Kovacsics János páter mondta, az ünnepi asztalnál előkelő vendégek ültek. Az 1711. évi római jelentésben írják a pataki páterek, hogy Xaveri Szent Ferenc ünnepén, december 3-án is a pálos atya beszélt a néphez Sárospatakon. Gnadt Péter (Sátoraljaújhely, 1673–Illyefalva, 1719) pálos szerzetes, aki 1709-ben kerül a sátoraljaújhelyi pálos rendházba novícmesternek és varannói perjel lesz, neves egyházi személy volt a korban, odaadón ápolta a Rákóczi-szabadságharc alatt kitört pestisben megbetegedett híveket, a pestis áldozataiért pedig 1709-ben Sátoraljaújhelyen kápolnát építtetett a Szentháromság tiszteletére, ahová körmeneteket is vezettek.

Az 1711. év végén a régió egyházi életébe visszakerült jezsuita rezidenciában és plébánián alapvető változás állt be, Páter Papp Ferencet ugyanis, aki személyében is a jezsuita rend folytonosságát képviselte Sárospatakon, leváltották, és október 30-án Egerből megérkezett az újonnan kinevezett házfőnök, Rajcsáni (Rajcsányi) János, Jabroczi

páter kíséretében, aki feltehetően azonos az egri jezsuita gimnázium akkori tanárával, Jabróczky Mihállyal. November 1-jén, Mindenszentek ünnepén Papp Ferenc elmondta utolsó pataki szentbeszédét, sőt egy német asszonyt is eltemetett, de a vesperáson már az új superior, Rajcsányi János szolozsmázta a halottak officiumát, akit még ezen estén be is iktattak hivatalába. Páter Papp a *Diarium* vezetésével is felhagyott, november 2-ikától már más kézírással vezetik a naplót, de a volt házfőnök egy ideig még Patakon marad. Nem tudjuk, miért határozott a jezsuita kormányzat Papp leváltásáról, aki egyébként később Homonnán folytatta superioriként, 1714-ben ugyanis ő a homonnai jezsuiták házfőnöke, 1717. március 28-án hal meg Nagyszombatban.

Rajcsányi János SJ (Nyitra, 1671. aug. 23.–Nagyszombat, 1733. márc. 12.) kinevezéséhez mindenképpen hozzájárulhatott, hogy különböző jezsuita iskolákban tanított, valamint műveltsége, ismertsége is, az 1720-as évektől majd több műve megjelenik nyomtatásban, és az ő nevéhez kötik az ismert jezsuita emblémáskönyvet is, amelynek 5. kiadása 1737-ben jelenik meg Nagyszombatban (*Itinerarium Athei ad Veritatis viam deducti*). A könyv első bécsi kiadása azonban 1676-ben látott napvilágot, vagyis Rajcsányi nem lehetett a szerzője.

A vezetőváltást feltehetően az is motiválhatta, hogy a Rákóczi-szabadságharc alatt, főként pedig a sárospataki jezsuiták kényszerű távozásával, Sárospatakon és a régióban megerősödött a református vallás és egyház, a református kollégiumnak is megszilárdultak a pozíciói, így a rekatolizációnak mind a Magyar Királyságban, mind Sárospatakon és vidékén új szellemiségű egyházi vezetőkre volt szüksége a 18. század első felében. Igaz, a sárospataki jezsuita vezetők a katolikus megújulás időszakában sem riadtak vissza legfőbb ellenfelük, sőt ellenségük, a sárospataki református kollégium megszüntetésétől. 1711 legvégén és 1712 legelején a régi és az új jezsuita házfőnök, Papp Ferenc és Rajcsányi János is el akarja foglalni a kollégium épületét egy kamarai biztos segítségével, a vármegye azonban ezúttal megvédi a reformátusok főiskoláját. Ami a 17. század utolsó harmadában kétszer is sikerült az ellenreformáció mozgalmanak, jelesül a református felsőoktatás elűzése, a 18. század elején már nem ismétlődhetett meg, a pataki kollégium uralkodói és országos főparancsnoki védelem alatt állt.

Források

ELTE EK = Eötvös Lóránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára, Budapest	
	KT = Kézírtattár
	Ab 95/1 = <i>Annuae Litterae (Historia residentiae)</i> 1663–1753 = A sárospataki jezsuiták Rómába küldött éves jelentései v. A sárospataki jezsuita rezidencia jegyzőkönyvei
	Ab 96 = <i>Diarium</i> 1. köt. (1694–1707) = A sárospataki jezsuita rendház naplójának 1. kötete 1694–1707
	Ab 95/2 = <i>Diarium</i> 2. köt. (1711–1732) = A sárospataki jezsuita rendház naplójának 2. kötete 1711–1732.

Felhasznált irodalom

- GYULAI Éva: Rákóczi és a sárospataki jezsuiták. In: II. Rákóczi Ferenc, az államférfi. Tanulmányok a sárospataki országgyűlés 300. évfordulójára. Szerk. TAMÁS Edit. MNM Rákóczi Múzeuma, Sárospatak, 2008. 294–345. (*A Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetei* 53.)
- GYULAI Éva: A sárospataki jezsuita rendház évkönyvei (1663–1753). A sárospataki jezsuita rendház naplói I–IV. (1694–1772). In: *II. Rákóczi Ferenc az államférfi. Időszaki kiállítás a sárospataki országgyűlés 301. évfordulójára*. MNM Rákóczi Múzeuma, Sárospatak, 2008 október–2009 március. Kiállítási katalógus. Szerk.: TAMÁS Edit. MNM Rákóczi Múzeuma, Sárospatak, 2008. 39–40.
- GYULAI Éva: A sárospataki jezsuiták elűzése, 1707. április 10. = *Széphalom – A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve* 18. (2008) 275–290.
- GYULAI Éva: A jezsuiták sárospataki Agonia-kongregációja a 17. században I–II. = *Egyház-történeti Szemle* 10. (2009)/1. 3–32.; 10. (2009)/3. 3–20.
- GYULAI Éva: A sárospataki jezsuiták és a hegyaljai plébániák a 17. század második felében. In: *Katolikus megújulás Északkelet-Magyarországon Művelődéstörténeti konferencia a jezsuita rend sárospataki megtelepedésének 350. évfordulója alkalmából*. Sárospatak, 2013. október 3–4. Szerkesztette: SZABÓ Irén. Római Kat. Egyházi Gyűjtemény, Sárospatak, 2014. 110–146.
- KNAPP Éva: Az emblematika oktatásának forrásai a magyarországi jezsuita kollégiumokban = *Magyar Könyvszemle* 16. (2000)/1. 1–26.
- KOVÁCS Ágnes: Protektor és kliens sikeres együttműködése: Károlyi Sándor és Szent-Iványi János kapcsolata. In: *Úr és szolga a történettudomány egységében – Társadalomtörténeti tanulmányok. In Memoriam Vári András (1953–2011). Lords and Servants in History's Unity*. Szerk.: GYULAI Éva. Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet, Miskolc, 2014. 59–67.
- OLÁH Tamás: Csicseri Orosz Pál útja a kuruc generális-főstrázsamesterségig. In: *Emlékkönyv iff. Barta János 70. születésnapjára*. Szerk.: PAPP Imre et. al. DE TI, Debrecen, 2010. 229–250.
- RENNERNÉ VÁRHIDI Klára: A sárospataki jezsuita kollégium naplójának zenei adatai. In: *Zenetudományi Dolgozatok*. Szerk.: BERLÁSZ Melinda–DOMOKOS Mária, MTA Zenetudományi Intézete, Budapest, 1987. 87–102.

(A 2016. szeptember 23–24-én az MTA Miskolci Területi Bizottsága székházában „Szerzetesi nagy alázatossággal” – Kelemen Didák és kora: Szerzetesrendek Magyarországon a 18. század első felében címmel megrendezett nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata)

Gondolatok az 1867-es kiegyezésről

Szalay Péter: Nekünk mindig sokat jelent, ha nem kifejezetten a szakmánkról kell beszélünk. Ráadásul az alkotmánybíró nem is nagyon beszélhet a szűkebb szakmájáról. Egy folyamatban lévő ügyről nyilvánvalóan nem, egy befejezett ügyről sem és nem is nagyon tudunk olyan döntést hozni az Alkotmánybíróságon, ami osztatlan sikert aratna, mert aki indítványoz, többnyire azt nehezményezi, hogy nem a teljes indítványnak adunk helyet, mert általában így szokott lenni, akire nézve meg sérelmes a döntésünk, azt nehezményezi, hogy egyáltalán foglalkozik ilyesmivel az Alkotmánybíróság. Ez nem azt jelenti, hogy minket sajnálni kellene, hiszen ez olyanfajta közszereplés, amibe ez belefér. Ha viszont olyanról beszélhetünk, ami tágabb értelemben a szakmánk, azt nagyon szeretjük.

Szalay Péter

Horváth Attila barátommal még az egyetemről ismerjük egymást, egyidősek vagyunk, de valamilyen különös oknál fogva én egy évvel korábban tudtam végezni. Ő kimondottan jogtörténész professzor, a tárgyalat korszakkal is szeret foglalkozni. Nem kifejezetten erről jelentek meg a munkái, de azzal együtt ez is egy olyan időszak, ami számára is roppant érdekes. Érdekes történelmi szempontból, érdekes alkotmánytörténelmi szempontból, eszmetörténelmi szempontból és politikai szempontból is. Az alkotmánybírónak a politikai nyilatkozattétel eleve tilos, nyilván nem várják, hogy ma politikai szempontból értékeljünk bármit is, mert ezt nem fogjuk megtenni. Egyébként is én a magam részéről nonszensznek tartom, hogy egy adott szituációban értékeljünk valamit, ami máig érvényelhet. Egy dolgot azonban kiemelek: a kiegyezés, amit akkor, amikor megkötötték kiegyenlítésnek neveztek, illetőleg mikor az a folyamat lezajlott, amit mi kiegyezésként tartunk számon, ennek a kiértékelése, 1867 óta állandóan tart. Ki-ki amilyen szimpátiával és ellenszenvvel rendelkezik, másképp és másképp ítéli meg a dolgot. Ráadásul a dolgok rekonstrukciója is nehéz, bár könyvtárnyi irodalom beszél a kiegyezésről.

A HÚSVÉTI CIKK ÉS A CASSANDRA-LEVÉL

Ha valakit érdekel a téma, és elmegy a könyvtárba, önmagában a katalógus is megdöbbentő, hogy mennyi kiadvány van erről, a XIX. század végétől mind a mai napig. Akad olyan, aki azt mondja, hogy ennél nagyobb nem történt Magyarországon, és akad, aki azt mondja, hogy ez az égadta világon semmit nem jelentett. Mi sem jellemzőbb erre mint az, hogy ha a dolgok kronológiai sorrendjét nézzük, akkor Deák Húsvéti cikkével indult a folyamat, 1865 nyár elején, tavasz végén, amire válaszol Kossuth

Cassandra-levele és ez a két nézőpont ellentétesen húzódik végig a megközelítésben és mind a mai napig másként és másként fogják fel. A legutóbbi XIX. század történetében el lehet olvasni, hogy a kiegyezést igazából nem tudjuk megítélni, mert nem volt olyan régen, hogy történeti távoból tudjuk szemlélni. (Itt zárójelben jegyzem meg, hogy a közelmúltban volt módom Kínában járni és ott Csou En-laj – ő volt az, aki egyszer félreértett valamit egy interjúban – mikor megkérdezték tőle, hogy a francia forradalomról mi a véleménye, azt mondta, az nem volt olyan régen, hogy arról reális véleményt lehessen mondani. Ezt 1970-valahányban kérdezték tőle és utólag azt mondták, hogy nem a francia forradalomra gondolt, hanem a '68-as diákmozgalmakra.) Ez arra példa számunkra is, hogy megfelelő történelmi távlatból kell ezt áttekinteni. Ezeknek a dolgoknak a részleteibe bele fogunk menni, de most egy látszólagos provokatív kérdést teszek fel a kollégámnak, Attila, mi is volt ez a kiegyezés?

Horváth Attila: Kezdjük inkább az elején. Az első kérdés, amit említettél, hogy miért ennyire eltérőek a vélemények a szakirodalomban. A kortárs irodalomban a hangadók természetesen az ellenzéki megnyilvánulások voltak, hiszen az az érdekes, mikor valamit kritizálunk. Az Osztrák–Magyar Monarchiában sok mindent lehetett kritizálni, annak volt hírértéke. Annak, hogy minden nagyon szép, minden nagyon jó, nincs hírértéke. A Horthy-korszakban már kezdtek kissé konzervatívabban gondolkodni és Szekfű Gyula és többen a kiegyezésre másképp tekintettek. De Szekfű is kritikus, mert a Három nemzedék című híres művében már azt mondta, hogy Széchenyiék voltak az első nemzedék, a nagy nemzedék, de miután ők meghaltak, a következők már a nyomába se léptek a nagy generációnak. Más az, amikor valamit ki kell vívni, szabadságharc, reformkor, akkor könnyebb kitűnni és nagyot alkotni. Sokkal nehezebb egy boldog békeidőben apró hangyamunkát végezni, ezek nem olyan látványosak. Az első Lánchíd, meg az első gőzhajó és gőzmalom látványos dolgok.

Aztán jött a '45 utáni történetírás, ott meg semmi jót nem kap a kiegyezés a kommunista történetírásban, mert az egy reakciós dolog, és inkább a kossuthi irányvonalat kezdték támogatni. Azt mondták, Kossuth elképzelése volt az igazi, már csak azért is, mert pont azokkal a népekkel fogott volna össze ebben az alkotmánytervezetében, amelyekkel KGST-országként, mint szocialista országként is együtt voltunk, és velük kellett volna együttműködni. De még ma is van erről vita. Nemrég az Új Emberben olvastam Jeszenszky Géza cikkét, akit egyébként sokra becsülök, de ebben szerintem téved. Ő azt mondja, hogy jobb lett volna a kossuthi elképzelés.

Mi volt az alternatíva? Mi volt a kossuthi elképzelés? Erről kevesebbet szoktak beszélni. Ha összefogunk a románokkal és a szerbekkel, akkor két olyan országgal fogtunk volna össze, amelyekben gazdaságilag is, politikailag is, kulturálisan is sokkal alacsonyabb

Horváth Attila

volt a színvonal, ahol nem is hallottak például a parlamentről. Azt el kellett volna nekik mesélni, hogy tudjátok, van egy olyan épület, hogy parlament. Egy történet. Mikor a magyar országgyűlésben a horvát képviselők úgy obstruáltak – negyven horvát képviselő volt az alsóházban –, hogy megszólaltak horvátul és csak ezen a nyelven beszéltek. Így húzták az időt. Az elnök egy mikszáthi fordulattal úgy éri el, hogy ez az obstrukció megszűnjön, hogy megkérdezte a horvát képviselőt, aki már órák óta beszélt, maga ugye horvátul beszél? Azt válaszolta, igen. Akkor megvonom öntől a szót, mert a magyar országgyűlés hivatalos nyelve a szerb-horvát és nem a horvát. Ehhez képest a jugoszláv parlamentben felálltak a horvát képviselők, akik megszokták a magyar parlamentben, hogy ha kell, odavágnak bárkinek. Az egyik képviselő elkezdte kritizálni a szerb belügyminisztert, aki szép lassan felállt, elővette a pisztolyát, lelőtte ezt a horvát képviselőt és megkérdezte, van-e még valakinek valamilyen óhaja? A horvát képviselők felálltak, kivonultak a parlamentből és ezzel a jugoszláv parlamentnek vége is volt. 1920-tól 27-ig működött, utána a király feloszlatta, és diktatúrát vezetett be. Egy ilyen politikai kultúrában élő országgal fogtunk volna össze úgy, hogy ezek nem előre húztak volna minket, hanem vissza, ráadásul sokkal több önállóságot kellett volna feladnunk a szerbekkel és a románokkal való összefogásnál, olyan népekkel, akik nem is szimpatizálnak velünk, sokkal kevésbé, mint az osztrákok.

Én azon a véleményen vagyok, hogy a kiegyezés rendkívül pozitív tett volt, amit azért nehéz sokaknak elfogadni, mert a történelemben általában fekete-fehérben gondolkodunk. Vagy teljesen önálló Magyarország, vagy nem. Ne engedjünk a '48-ból! Mennyire szimpatikus ez az álláspont. A szívünket megmelengeti. Amikor '48-ban kivívtuk a szabadságunkat, függetlenségünket, akkor is perszonalunióban voltunk a birodalomban, csak nagyon lazában, mert Széchenyi zseniálisan kitalálta, hogy a nádor teljhatalommal rendelkezék, és ha nincs a király Magyarország területén, akkor ő a király. Ez benne van a '48-as törvényekben, de senkinek nem tűnt fel, és a Habsburgok is elfogadták. Pedig ezzel végképp elvágtunk minden szálát a Habsburgokkal és egy önálló, nádor vezette királyságunk volt. Ehhez képest '67 egy csomó kompromisszum, csak aki látja a politika boszorkánykonyháját, tudja, hogy a politika a kompromisszumok megkötésének művésze. Ezt sajnos nem lehet olyan jól eladni. Mind a két fél enged, és senki nem elégedett. Az egyszerű emberek nem tudják elfogadni. Amikor egy '67-es párti képviselőjelölt kiáll a tömeg elé és elkezd magyarul beszélni, hogy az milyen jó nekünk, s mondja, hogy például a közös költségekben 32 százalékot fizetünk mi, a többit az osztrákok fizetik. Erre beszél valaki, hogy fizesse azt is a német. Erre mit lehet mondani? Erre aztán mondják, hogy éljen Kossuth. Erre mondja a képviselőjelölt, hogy de én mit hozok nektek, építjük a vasutat! Azt mondják erre, éljen Kossuth, nem kell vasút! Ilyenfajta politizálásra nagyon nehéz azt mondani, hogy gondoljátok végig, milyen lehetőségek vannak, stb.

KI A LEGNAGYOBBI MAGYAR?

Sz. P.: Az irodalom rendkívül gazdag. Ha valaki ki akarja kutatni ezt az időszakot, rengeteg értékelést talál. Az a helyes, ha az ember nemcsak értékelést olvas, hanem inkább utánanézi az eredeti dokumentumoknak és erre van mód. Az interneten a

Húsvéti cikket is meg lehet találni és a Cassandra-levelet is. Legfőképpen pedig megtalálhatjuk a kiegészéssel kapcsolatos jogszabályokat, amiket érdemes elolvasni. Persze az egész kiegészés-problematika megértetése Deákék számára rendkívül nehéz volt, mert alapvetően a műveltebb köznemességre lehetett számítani abban, hogy őket támogatják, és ezt is elültetve valamiben. Itt vissza kellene mennünk a történelemben, hogy honnan is datálódna ezek. Mert a vita igazából '48/'49 kapcsán folyik, de csak '67-ben látjuk meg, miről is van szó. Bele kell bújtatni '48-ba '49-et. Kossuth mindig '49-et akar. 1849-ben kimondják Debrecenben a Habsburg-ház trónfosztását, és hogy Kossuth a kormányzó. Ő mindig ehhez tér vissza.

Sose felejttem el, mikor általános iskolás koromban jártam Nagycenken, akkor egy idős bácsi kalauzolt minket. Aki járt ott, emlékezhet rá, megmutatta a dolgokat és elmondta, hogy Széchenyi a legnagyobb magyar. A tanárnő megkérdezte, miért is az? A bácsi elmondta, miért. A következő évben a kirándulásunk Monokon volt. Ott Kossuthról egy ugyanolyan idős bácsi, mintha ikertestvérek lettek volna, elmondta, Kossuth a legnagyobb magyar. Mondtuk neki, Nagycenken azt mondták, hogy Széchenyi, ő pedig, hogy Kossuth. Erre azt mondta, hogy a nagycenki gondnok Széchenyit tartja a legnagyobb magyarnak, én már megmaradok Kossuthnál.

Kossuth és Deák vitájában ugyanez volt. Van, aki érzelmileg viszonyul a kérdéshez, van aki nem. De hogyan is viszonyultunk az osztrákokhoz, akiket szoktuk sógorunknak is nevezni. A viszonyunk nem tegnap kezdődött. Már a honfoglalást követően voltak gondjaink, pontosabban nekik velünk. Később a tatárjárás idején, amit helytelenül nevezünk így, Harcias Frigyes osztrák herceg bujtogatta a magyarokat a kunok ellen. Ahelyett, hogy a magyarok és a kunok összefogtak volna a beözönlő mongol tömegek ellen, egymásnak ugrottak.

Azért is jó erről Miskolcon beszélni, mert itt van nem messze a muhi csata emlékhelye. Tehát valamikor elkezdődött az osztrákokkal egy harc, és állandóan nézeteltéréseink és kibéküléseink voltak: IV. Béla a mongolok elől az osztrákokhoz menekült, ott megszarolták, nagyon sok pénzt fizetett, aztán tovább menekült Dalmáciába, majd amikor visszajött, azokat a területeket is visszavette, s kialakult egy olyan határrend, ami gyakorlatilag 1920-ig nem változott. De érdekes, ahogy Kukorelly professzor egyik könyvének címében olvashatjuk: Magyarországot saját alkotmánya ellenében vagy nélkül nem lehet kormányozni. Ez a mondat, ha nem is szó szerint, de a XIX. században osztrák–magyar relációban hangzik el, egy bizonyos Metternich nevű embernek a mondata. A XIX. századról a mélységesen idealista Eötvös azt mondta, hogy ez a század a szabadság százada. Az 1860-as évek végén lehetett ezt mondani, de azért a XIX. században elég sok csúnyaság történt.

H. A.: Most nagyon sok gondolatot felvetettél. A XIX. században valóban mindenki optimista volt. Mindenki azt hitte, hogy néhány évtizeden belül az emberiség minden problémája meg fog oldódni. Hogy ezt mennyire elhitte mindenki, Marxot hívnám segítségül, aki ellendrukker volt, a másik oldalról nézte a dolgokat, de ő is azt mondta, hogy olyan gyors fejlődés lesz, hogy meg lehet valósítani a kommunizmust. A kapitalizmus olyan fejlődési ütemet produkál, hogy a végén mindenkinek a szüksége szerint lehet osztani a javakat.

De visszatérve az osztrák–magyar viszonyra és Széchenyi meg Kossuth, Széchenyi és Deák és Deák és Kossuth történetére, először hadd mondjam el az osztrák–magyar viszonyról, hogy szomszédos országoknál mindig vannak határproblémák. Nekünk egyetlen olyan ország volt, akikkel mindig jóban voltunk, annak ellenére, hogy határosak voltunk és csak Mátyás idejében volt egy kis összezördülésünk, és ez Lengyelország volt. Ez egy történelmi kuriózum, hogy a lengyel–magyar két jó barát. A Habsburgokat mi segítettük meg annak idején, úgy indulhatott el a Habsburg birodalom, de Mátyással is kellemetlenkedtek, mert Mátyásnak hadat kellett üzennie, hogy a szerb koronát visszaszerezhesse Frigvestől, de így is fizethetett érte egy csillagászati összeget. Már Mátyás rájött arra, hogy a török birodalommal szemben Magyarország egymagában, még a mátyási nagy haderővel és bevételekkel együtt is kevés, tehát össze kell fogni a Német–Római Császársággal. Azért volt a mátyási terv olyan szívet melengető számunkra, mert úgy gondolta, hogy ez az ő vezetésével történik majd, tehát megválasztatja magát német–római császárnak és a császárság a magyar hadsereggel együtt kiveri a törököt, nemcsak a Magyarországra támadó hadakat, hanem az egész Balkánról. Amikor Mátyás meghalt, már nem voltak ilyen kaliberű királyaink és megfordult a gondolat, és ez az egyesítés megtörtént, de a súlypont áthelyeződött a Német–Római Császárságra. Nem kell hazaárulónak tartani azokat a főurakat, akik Ferdinánd mellé álltak, ők realpolitikuskok voltak és nemcsak azért, mert földbirtokokat kaptak cserébe, hanem a mátyási tervnek egy B-változatát akarták megvalósítani. Azt mondták, megválasztjuk Ferdinándot magyar királynak, létrehozunk egy perszonáluniót a Habsburg tartományok között és a Német–Római Császársággal – V. Károly a császár és a világ legnagyobb birodalmának vezetője – ki tudjuk verni a törököket Magyarországról. Ebben csalatkoztunk, és innentől vannak ellentétek, mert a Habsburgok azt az egyezményt, amit ekkor hallgatólagosan megkötöttünk, hogy azért választottuk meg magyar királynak, hogy megvédje az országot, nem tartották be. Magyarországot csak határsávnak használták, ami védte az örökös tartományokat. A legcsászárhűbb katolikus főurak is, Zrínyi, Wesselényi, Nádasdy, sőt még Lippai érsek is melléjük állt, hogy felrúgták ezt a tervet, mi visszavonjuk az ígéretünket és önállósítjuk magunkat. Ekkor kezdődtek ezek a szabadságharcok, amelyek erősítették az ellentéteket.

De az osztrákokat is meg kell érteni, mert ők házasságok és különböző nemzetközi szerződések révén és kisebb mértékben hadjáratok révén szereztek fantasztikus területeket, Németalföldet, de harcoltak Spanyolországért is. Tegyük a mérleg egyik serpenyőjébe: a török által elpusztított magyar területek, vagy Németalföld? Melyiket tartjuk meg, vagy melyiket szerezjük meg. Azt mondták a Habsburgok, hogy a magyar terület határsáv, nekünk nem éri meg anyagilag akkora haderőt befektetni Magyarország visszafoglalására, amennyit hozna ez az elpusztult terület. Amikor felszabadították a török alól Magyarországot, akkor Pestről elindult egy utazó, úgy jutott el Szegedig, hogy élő emberrel nem találkozott. Akkor kezdődött az Alföld elsivatagosodása. Azért jött vissza Magyarország régi területe, mert egy összefogás jött létre a pápa vezetésével. A pápa beszélt rá a Habsburgokat és a lengyeleket, hogy ver-

jék ki a törököt Magyarország területéről. Utána a Habsburgok megint más politikát kezdtek, körbeépítik Magyarországot katonai határőr-vidékekkel. Északról Galícia, Bukovina, délről pedig a katonai határőr-vidék, de az már az ország határain belül húzódott és minden oldalról ellenség vette körül Magyarországot.

Amikor Széchenyi fellépett 1830-ban a Hitellel, azt mondta, ezt a realitást figyelembe kell venni, hogy az osztrákok katonailag sokkal erősebbek nálunk, tehát kompromisszumot kell velük kötni, és közben gazdaságilag fejleszteni kell az országot. Kossuth is erre gondolt, de őt sokszor elragadja a hév. Ő egy zseniális szónok, újságíró, aki kiáll a tömeg elé és abban a pillanatban mindenkit maga mellé tud állítani, szemben Széchenyivel, aki hosszú körmondatokban beszélt és kevesen értették meg. Négy-szemközti beszélgetésben verhetetlen, mindenkit meg tud győzni, de nem tud jól kiállni a tömeg elé, nem tud közelébe se jutni ilyen szempontból Kossuthnak, aki ezert sokkal népszerűbb nála. És népszerűbb az a gondolat, hogy a magyar önállóságot és történelmi alkotmányt kell megvédeni.

AZ ELSŐ „ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG”

De ne foglalkozunk '48-cal, mert azt mindenki ismeri, ugorjunk. A döblingi korszak. Kevesen tudják, hogy Széchenyi, miután hihetetlen akaraterevével legyőzi az idegösszeroppanást, mert nem tudta elviselni, hogy mi történik Magyarországon, egy erős önszuggeszcióval és embertelen akaraterevével legyőzi a démonait és nem az orvosi kezeléstől gyógyult meg, hanem meggyógyítja saját magát. De ott maradt Döblingben, azt mondja, az elmeegógyintézetben nem lehet őt felelősségre vonni, és átvette az ország irányítását. Láta, hogy Deák visszavonult a birtokára, gazdasági problémái vannak. Ezért megvásárolta Deák birtokait és nem egy összeget ad neki, hanem évjáradékot. Deák felköltözött Pestre, az azóta róla elnevezett térre, és innen kezdve átvette az irányítást. Sőt, összeállítja Magyarország sarkalatos törvényeit a stábjával és azt mondta, erre alapozva kell létrehozni a kiegyezést az osztrákokkal. Amikor Széchenyi meghalt, Deák egyedül maradt, de addigra annyira beindultak ezek a folyamatok, hogy egy kiegyezés már megtörtént 1861-ben, mert visszaállították a magyar jogrendet. Szerintem az országbíró-értekezlet volt az első alkotmánybíró-ság Magyarországon, mert Deák, mint egy alkotmánybíró átnézte a jogszabályokat és azt mondta, ez alkotmányellenes, ez nem, ez praktikus, ez marad. Akkor kezdődött el a kiegyezési tárgyalás, és érdekes, ahogy történik, mert azt mondta Ferenc József, hogy a kiegyezést hárman hoztuk létre, Deák, Andrassy és én. Ferenc József önmagát szerényen csak a harmadik helyen mondja. Ez úgy zajlott le, hogy Deák volt a zseni, az ész, Pesten felszálltak a vonatra, Andrassy is megérkezett, aki szintén zseni, de arisztokrata, aki nem bajlódott mindenféle szövegekkel. Beültek a vagonba és Deák a maga komótos módján elmondja, mi az elképzelése. Andrassy odaáll, ő mégiscsak arisztokrata, és ő volt udvarképes, Deák csak középnemes és ez abban az időben nagyon sokat számított.

Amikor megérkezett a magyar küldöttség Bécsbe, hogy elfogadtassák a '48-as áprilisi törvényeket és Batthyány miniszterelnöki kinevezését, ki ment be a Burgha? Deák

és a többiek kint vártak egy fogadóban. Éjjel 2-ig, 3-ig tárgyaltak, Kossuthék már majdnem elszenderültek és kétesélyes volt, mi történik, vagy elfogadják, vagy börtönbe zárják őket. Széchenyiék nem tudják a poént kihagyni, mikor éjjel mentek vissza a szállodába, elkezdtek dörömbölni, hogy államrendőrség, azonnal kinyitni!

Kossuth és Széchenyi egyébként állandóan heccelték egymást. Elterjedt Pesten '48 nyarán, hogy Széchenyi meg akarja mérgezni Kossuthot. Meghívja ebédre, majd ha nem sikerül ebéd közben a mérgezés, akkor mérgezett szivart ad neki. Amikor Széchenyi meghallotta ezt a pletykát, amit persze Kossuth is hallott, abban a pillanatban meghívta Kossuthot ebédre és a két kiskorú gyereket és a feleségét, Crescence-t és a szolgálát is beavatta a tervébe, hogy megrétfálja Kossuthot. A szolgálak hozták a finomabbnál finomabb falatokat, és Kossuth a szeme sarkából figyelte a két gyereket, hogy azok esznek-e belőle. A két gyerek mondta, hogy á, most én nem vagyok éhes, nem kérek. Erre Kossuth is azt mondta, hogy nem éhes, közben csorgott a nyála. A gyerekek közben mindig kimentek a konyhába és ott teleették magukat. A végén jött a desszert, a gyerekek már ebből ettek, erre Kossuth is evett belőle, és felsóhajtott, hogy megúsza, még él. Akkor Széchenyi áthívta a dolgozósobájába, hogy megbeszéljenek egy-két fontos dolgot. Ott az íróasztala rejtett fiókjából kivett egy hatalmas szivart, hogy barátom, ezt neked tettem félre, gyújts rá. Kossuth azzal, hogy már sürgős dolga van, zsebre vágta a szivart és elrohant. Ahogy kiért az utcára, találkozott Nyáry Pállal, s mondja neki, itt van a corpus delicti, a mérgezett szivar, most lebuktatjuk ezt a gaz Széchenyit. Nyáry elkérte tőle a szivart, rágyújtott és elment.

Sz. P.: Már említettem, hogy az osztrák–magyar viszony IV. Béla idejében is sajátosan alakult és 1526 után még sajátosabban. Kialakult az a viszonyrendszer, amiről Attila megemlítette, hogy a birodalmi érdek figyelembevétele az ő részükről teljesen rendben van. Ezzel szemben állt olykor a magyar érdek. Ha egy kicsit közelítünk a kiegyezéshez, mindenféle hullámokat figyelhetünk meg. A szabadságharcok, Thököly, Rákóczi, aztán később, ha visszaemlékszünk Jókai Rab Ráby című remekművére, abból kiderül, hogy a haza és haladás nem mindig esett egybe. Volt egy ezeréves magyar alkotmány, voltak a vármegyei jogok, van egy nemesség, ideértve a mágnásokat, a középnemeseket, a bocskoros nemeseket, van a jobbágság, az úrbériség, a jogfosztottak milliói, a nemzetiségi kérdés bonyolultsága, és az osztrák birodalom uralkodója időnként ebből saját magának csinált előnyt, időnként figyelembe veszi a magyar érdekeket, időnként nem.

A XVIII. században a Pragmatica Sanctiót elfogadták. Miért is? Erre a Húsvéti cikk is utalt. Kialakultak a konfliktusok Ausztria és Magyarország között, mindazért, mondta Deák, egy kicsit politikai megfontolásból is fogalmazva, mert az osztrák birodalom tisztségviselői nem nagyon szerették a magyar alkotmányt. Ezt a helyzetet mindig az osztrák uralkodó oldotta meg, mikor rájött, hogy a magyar alkotmányt meg kell tartani. Ilyen volt, amikor a XVIII. század eleji helyzetben a Pragmatica Sanctiót elfogadták, a leányági uralkodás kiterjesztését és azt, hogy ez a birodalom egységes és oszthatatlan, függetlenül attól, hogy Magyarország benne önálló. Az anekdota úgy szól, hogy felkiáltanak, Vitam et sanguinem, aztán hozzáteszik, hogy sed avenam non, vagyis hogy

életünket és vérünket Mária Terézia vegye, de zabot nem adunk. Ez a kiegyezésnek is nagy kérdése, hiszen a gazdasági kérdésekről is szó kellett, hogy legyen.

Mária Teréziát követi II. József, aki ellentétben a korábbi uralkodókkal és a későbbiek egy bizonyos hányadával, nem koronáztatja meg magát, ő a kalapos király, teljesen egységes birodalomban tud csak gondolkodni, de halála előtt egy ceruzavonással mindent visszavont, ha nem is úgy, ahogy annak idején tanultuk, de visszalépett ettől a helyzettől.

Így belefutunk a XIX. századba, ami sajátosan indul, Napóleonnal, és kialakult egy Bécs hegemonia, együtt az oroszokkal, angolokkal, a Szent Szövetség rendszere, ami aztán a magyar reformkorral megtámadtatik. Aztán jött 1848/49, amiről nem beszélünk, mert mindenki ismeri a részleteket. Az ismert, hogy '49-ben levették a szabadságharcot, jött az oktrojált alkotmány időszaka, különféle abszolutizmus-fokozatok valósultak meg Magyarországon. Ferenc József, a fiatal, talán nem is teljesen tehetséges császár, mert kicsit kétségbe is vonták később a szellemi képességeit, aki önkényes uralkodó, aki nem szerette a minisztereit, nem szerette a tanácsadóit és örökösen kiutakat keresett, bármelyik miniszterét megbuktatta, tulajdonképp miniszterelnökként viselkedett. Már nem is volt kancellárja, csak belügyminisztere, akit lehetett utálni. Amikor eljött az idő, Ferenc József minden sajnálkozás nélkül menesztette és jött helyette egy másik. Olyan, aki azelőtt liberális, forradalmár volt. Német szempontból liberálisoknak tesznek engedményt és a magyarokat olyan helyzetbe hozzák, hogy számunkra önkényesnek és abszolutisztikusnak tűnik a dolog? Igen, mert ők egy birodalmi szemléletet képviselnek. Ferenc József abban hitt, hogy a német egységet osztrák vezetéssel tudja megvalósítani. Ez neki nem jött be.

Olasz területeket veszített, III. Napóleonnal szembekerült. Korábbi országos cimborája, a cár, úgy döntött, hogy már nem fogja támogatni. Sajnos közbejött a krími háború is, aminek számos következménye mellett kialakult egy puffer zóna Oroszország és Törökország között, amit úgy hívnak, hogy Románia. Furcsa módon a Hohenzollernnek később a román királyi trón jussához is hozzájutnak. A külpolitikai helyzet abban az értelemben kedvezően alakult, hogy Ferenc Józsefet inkább kompromisszumra kényszerítette. Csak egy történelmi analógia: az, hogy Magyarország a rendszerváltozást végre tudja hajtani, hogy kiléphessen a KGST-ből meg a Varsói Szerződésből, az kellett, hogy a szovjet birodalom összeroppanjon, hogy megsemmisüljön a hegemon szerepe. Ferenc József is akkor kezdett el a magyarok felé kacsingatni, amikor az európai törekvései meghiúsultak...

MIÉRT VOLT ÉRDEKÜNK A KIEGYEZÉS?

H. A.: Hozzá kell tenni, hogy mi a solferinói csatavesztés, *königgrätz-i* csatavesztés irányából nézzük ezt. Egyébként V. Ferdinándot leváltották, mert alkalmatlan volt, és várta, hogy mi történik vele. Tényleg gyengeelméjű volt szegény, de életében volt egy jó mondása. Amikor megérkezett a solferinói vereség híre, azt mondta, ezért kár volt engem leváltani, ezt én is összehoztam volna... Ez az az oldal, amit mi látunk, de nézzük a másik oldalt. Mi zajlik közben Európában? Miért volt nekünk érdekünk a

kiegyezés? Ferenc József a vereségei miatt kénytelen a magyarokra jobban támaszkodni, azt írják le a történelemkönyvek. De a másik oldaláról nézzük meg, mi történik a többi országban?

A Brit Birodalom messze van, abban érdekelt, hogy itt egyensúlyi politika legyen, a brit érdekek ne sérüljenek, de nem avatkozik be ezekbe a dolgokba és a briteket abszolút nem érdekli, hogy a magyarokkal mi lesz. Franciaországban '48-ban forradalom volt, utána megjelent III. Napóleon, a Napóleon név mítoszával, először köztársasági elnök lett, utána császár és egyeduralmat, abszolútizmust vezetett be. Franciaország retrográd irányba ment el, de a forradalom az újabb köztársaságot alakította ki. Egy olyan ország, amelytől a kiegyezés idejéig – 1870-ben bukott meg Napóleon –, 1867-ig semmi jót nem várhattunk. III. Napóleon ráadásul egy kókler volt, aki a tőzsdei nyereség érdekében eljátszotta, hogy megbetegedett, mert besszre játszott a tőzsdén, lementek az árak, és ezzel egy csomó pénzt nyert. Poroszországban egyre erősödött a militarizmus, az is negatív irányba ment el, és innen vezetett egyenes út az első és második világháborúhoz, és még akár a náci rendszert is le lehet vezetni már a XIX. századi porosz mentalitásból. Németországon belül teljesen más, ha elmegyek Poroszországba, ahol még a népdalokra is lehet menetelni és teljesen más a kedélyes bajorokkal, akikkel jókat lehet sörözni és dumálni. Ők még ma is minden szempontból sokkal közelebb állnak hozzánk, még politikailag is. Ugyanez történt Oroszországban is. Ekkor dolgozták ki a pánszláv eszmerendszert, ekkor készültek azok a tervek, amelyekben meglepő módon pontos határokat terveznek el Oroszországnak, amelyeket majd Sztálin fog megrajzolni az Odera–Neisse-vonallal. A sztálini nagyhatalmi politika semmivel sem különbözött az orosz cári, birodalmi, nagyhatalmi politikától.

Egy régi pesti vicc sokkal többet elárul egy ilyen elképzelésről: a cári rendszernek mennyire jogfolytonosa a kommunista rezsim? Meghalt Sztálin, persze a pokolra került és ott találkozott Miklós cárral, aki érdeklődött, hogy kedves kolléga, mi történt Oroszországgal, mióta nem vagyok ott? Nagyobb-e Oroszország, mint volt? – Terjeszkedik, már nagyobb, felelte Sztálin. – Milyen a hadsereg? Meg van még? – Persze, hogy megvan, még nagyobb, mint volt. – És isznak-e még vodkát az oroszok? – Hogyne innának, de a cári rendszerben 40 fokos vodkát ittak, most 44 fokos vodkát isznak. – Mondja kolléga, érdemes volt ezért a 4 fokért ilyen ribilliót csinálni? Ezt azért mondtam el, hogy lássák, az orosz cári politikai boszorkányműhelyében már arra készültek, hogy ezeket a területeket meg kell szerezni.

Magyarország kívül kössön szövetséget? Ez volt a XX. század legnagyobb problémája is. Teleki – vagy meggyilkolták, vagy öngyilkos lett – körbenézett Európában, és a legközelebbi szövetségesek a britek lehetnének, akiket megkérdezett, miben segítenének neki, mire azt mondták, majd őszinte részvétünket fogjuk nyilvánítani. Akármerre nézünk, nincs szövetséges, ott állunk magunkban és senki Európában nem támogatta a magyar önállóságot. Senki. A románoknál és szerbeknél, akikkel Kossuth össze akart fogni, már készülnek a tervek, hogy a Magyarországon lévő román és szerb területeket hogy lehet megszerezni, és jöttek az agitátorok, ahogy létrejött a román állam, ahogy Belgrádban létrejött a pici, még csak 21 ezer négyzetkilométeres szerb

állam, már militarizálódtak és próbálják a szomszédos területeket megszerezni. Ebben a helyzetben mind Ferenc Józsefnek, mind a magyaroknak az volt az érdeke, hogy egyezzünk meg és fogjunk össze, mert ebben a birodalmi politikában nincs más lehetőség, csak hogy ha mi ketten összefogunk és próbálunk majd lavírozni az orosz cár, a porosz császár, a francia császár közötti hatalmi viszonyokban. Az osztrák-magyar monarchia végül azért bukott el, mert a szövetségi rendszert rosszul választottuk meg. Mert ha az antanttal, vagy – ahogy korábban Andrássy elképzelte – a franciákkal, vagy az oroszokkal fogunk össze, vagy a britekkel és a poroszokkal valahogy kiegyezzünk, hogy ne legyen nagy ellentét, nem lett volna probléma.

Most azért dicsérjük meg a monarchiát, mert az osztrák-magyar monarchia jogállam lett, sőt mi teremtettük meg az alkotmányosságot. Deák azt mondta Ferenc Józsefnek, hogy ha Ausztria nem lesz alkotmányos állam, az egész nem ér semmit. És létrejött Európa első nagy közös piaca. Egy hatalmas területen egy közös piac. Ahogy megszoktuk, hogy az Európai Unión belül jövünk-megyünk, már ameddig még megtehetjük, az osztrák-magyar monarchián belül is megvolt a tőke szabad áramlása, ahogy most az EU mondja. Ez hatalmas gazdasági fejlődést jelentett. Soha úgy egy ország nem fejlődött, mint Magyarország. Európa harmadik leggyorsabban fejlődő országa lett. Egy kollégánk épp tegnap mondta, milyen jó lenne, ha legalább az ország 1910-es GDP-jét elérnénk. Idejönnek külföldiek és mutatjuk neki Budapestet. Itt van a Parlament, épült az osztrák-magyar monarchia időszakában. Sorra mindent megmutatunk, hogy épült a monarchia időszakában. Akkor épültek fel a bíróságok, a börtönök, hogy hazabeszéljek, az igazságügy vonatkozásában. Meg szokták kérdezni, hogy és azóta mit csináltak?

Sz. P.: Ez nehéz dolog, de nem volt könnyű a XIX. században sem. Ha már Horváth Attila említette Marxot, aki egy jó nevű szerző volt, ha tetszenek rá emlékezni, többnyire csak őt kellett olvasni. Nálunk az egyetemen volt egy olyan filozófiaprofesszor, inkább csak docens, aki egy egész félévre csak egy Lenin, vagy Marx művet adott fel, mert nem voltak képzettek filozófiából azok a kollégák, akik oda jártak. De mit is mondott ez a kitűnő Marx erre a szegény Kossuthra, meg Garibaldi-ra? Hogy ők majmok Ferenc József állatkertjében. Mert rohángásztak össze-vissza, Cavourhoz, a magyar és olasz egység kialakulásáért, aztán Napóleon mellett itt és ott, és hogy ők azt szeretnék, hogy ez az európai felfordulás, hasson oda, hogy Magyarországon újra forradalom legyen, továbbvinni '49-et. Ez volt Kossuth elképzelése. Deák pedig rádöbent, hogy ahhoz kis nemzet vagyunk, hogy önállóan álljunk ellen azoknak a környező hatalmaknak, akik szemet vetnek a létünk alapjaira is. Az osztrák-magyar monarchiában az osztrákokkal együtt jóval ütőképesebb és védekezésképesebb ez a rendszer. Ezt nem nagyon lehet vitatni. A Cassandra-levéiben azt írja Kossuth, hogy nem szeretik a rossz hír hozóját, de Cassandrának azért igaza lett. Egy monográfiában, ami a korszakkal foglalkozik, azt írja, igazából a deáki elképzelés 1867-ben a realitás talaján mozoghatott, és valóban megteremtette az alapjait annak az ötven év békének, ami ezt követte. Ezt követően pedig minden valóra vált, amit Kossuth megjósolt a Cassandra-levéiben.

KIEGYEZÉS ÉS AZ MDF–SZDSZ-PAKTUM

Sz.P.: A magam részéről nem hiszek abban, hogy 1867-ben előre lehetett látni, hogy majd rossz szövetségi rendszerben leszünk, és az első világháború ezt hozza és Trianon meg azt. Tehát Trianon szörnyűségét Deák nyakába varrni, azt hiszem oktalanság. Trianon megint egy külön előadást érdemelne, odáig ma nem jutunk el, de odáig eljuthatunk, amikor az 1860-as években valóban elkezdtek tárgyalni és Ferenc Józsefnek ez a hihetetlen mondata elhangzott, hogy Deák, Andrássy és én mit hoztunk össze.

Engem ez arra emlékeztet, amikor 1990. április végén megkötötték Magyarországon az MDF–SZDSZ-paktumot. Hasonló kiegyezés értékű volt ez a paktum, ha nem is egy birodalmon, de egy országon belül, ahol rendszerváltozásra készültek. Akkor a Parlamentben patthelyzet alakult ki. Egy párt nem tudott kormányozni, csak másik pártokkal. A két nagy párt nem volt hajlandó összefogni, de valahogy meg kellett egyezniük. Az a helyzet, hogy a realitásokat figyelembe véve, kompromisszumra törekedve kiizzadnak valamilyen megállapodást. Antall József és Tölgyessy Péter nevéhez kötjük ezt a megállapodást, amit nagyon sokan kritizálnak. Épp annyian mondják, hogy ez szükséges volt, mint ahányan azt mondják, hogy kritika tárgyává kell tenni. Ugyanígy van a kiegyezéssel is. Mit lehetett volna még csinálni? Azt szoktuk mondani, hogy a kiegyezést követte ez a hihetetlen felívelő időszaka Magyarországnak, konjunktúra. Talán emlékszünk arra a kifejezésre, hogy grümdolási láz, ami Magyarországon van. Mindenki befektet, mindenki épít, felhalmoz. A kutatók azt is meg szokták jegyezni, hogy anélkül is bekövetkezett volna mindez, hogy a kiegyezést megkötötték. Azt hiszem, azt nem jó felvetni, mi lett volna, ha nincs kiegyezés. Ez olyan, mintha azt mondanánk, hogy ha tegnap nem 6:0-ra győz a Real Madrid, hanem csak 6:2-re, mi történik. Nincs ilyen, hogy mi lett volna, ha... Ha én korábban megismerek egy másik hölgyet, mint a feleségemet, és őt veszem feleségül, akkor az egy másik helyzet, de hál' Istennek, nem így történt. A kiegyezés ebből a szempontból is értékrendű.

Hogy is zajlott le a dolog? Ők megállapodtak, de a kompromisszumnak két oldala van. Az egyik, hogy visszaállítatik a jogállam, az 1848-as törvények hatálya feléled, törvényhozási aktusok keletkeznek a kiegyezésről magáról, és gazdasági kérdésekről egyeztek meg, illetőleg ellentételezésképpen Ferenc Józsefet megkoronázták. Hihetetlen külsőségek, ünnepélyes körülmények között, és nem csak őt, hanem Sissi királynét is. Ha a 3-as úton megyünk Mezőkövesd felé, akkor látunk egy kis obeliszket, állítólag ott szokott megállni, amikor Andrássy Gyula grófhhoz jött beszélgetni... Ezzel kapcsolatban nem tudunk anekdotát, de el tudunk képzelni egyet. Olyan sok mindent kapott szegény Ferenc József, pozitívát és negatívát, hogy nem lenne csoda, ha barátokhoz jött volna a királynő, vagy megbeszélte volna egy következő kiegyezésnek a részleteit, mint Ferenc József követe... Nagyon érdekes, hogy ilyen magas társadalmi állású személyek is elkövetnek olyasmit, amit nem hozzájuk szoktak kötni, hanem a cselédlánnyhoz és az intézőhöz.

Tehát meghozták a törvényeket, megtörtént a koronázás és van még egy fogalom, amit eddig még nem említettünk meg: az ezeréves alkotmányosságának van egy hihe-

tetlen alaptétele, a Szent Korona problematikája, és ezen belül egy nagyon érdekes kérdés, amire az érzékeny közjogász Deák mindig reagálni szokott: Magyarországon az alkotmányos rendelkezések úgy születnek, ha mind a két irány ebben meg tud egyezni. A törvényhozó meghozza a törvényt, az uralkodó pedig szentesíti. Ez lényeges kérdés, hogy valamilyen egységes intézkedést kell tenni, hogy ez érvényes legyen az alkotmányosság szempontjából. A Szent Korona egybetartja ezeket a részeket, mert ha az uralkodó nem szentesít, akkor nem érvényes. Ha az uralkodó egyedül él valamilyen aktussal és a törvényhozás nem hozza meg a törvényt, azért nem érvényes. Valamilyen egyetértés szükséges, és ez valóban a jogállam irányába vezet.

H. A.: Sok minden eszembe jutott arról, amit mondtál. Kezdjük a koronával. Nagyon érdekes, hogy Szemere Bertalan menekítette a koronát, amikor elbukott a szabadságharc és ő meggyőződéses republikánus volt. Voltak olyan köztársaságpártiak, akik azt hitték, ha megszűnik a királyság, bekövetkezik a béke és a barátság. Ez nem egészen így van, de Szemere erről meg volt győződve és elhatározta, hogy összetöri a koronát. De amikor ránézett – és itt van a Szent Korona-tan, amit nem lehet racionálisan a XXI. században elmondani, hogy egy republikánus nem tudja ezt megtenni –, mielőtt elásná Orsova mellett a földbe, felpróbálja a tükör előtt, hogy állna rajta a korona, majd betette egy ládába és elásta. Azt mondta a köztársaságpárti Szemere, hogy ennek magyar földön kell maradnia. Nem vitte magával Törökországba. Ezután a Szent Korona csodája történt meg. Kémek tucatját küldték ki a Habsburgok az emigrációba, hogy megtudják, hol van a Szent Korona. Egy Varga nevű kém elszólásból megtudta, rögtön ment jelenteni, hogy Orsovánál van elásva. Mennek, felásták a fél Orsovát, megtalálták a Szent Koronát, és itt jött a csoda. Ha csak egy-két hetet késtek volna, már maradandó károsodás érte volna a koronát, ugyanis nedves földbe, egy faládjában ásták el. Elvitette Ferenc József, a kincstárban helyezték el és azt mondta, felejtjük el.

Egy félreértésről is kell beszélni. Mindenki úgy tudja, hogy van egy Kossuth címer, de olyan nincs. Ferenc József-, vagy Haynau-címer van, mert Ferenc József vette le a címerről a Szent Koronát és nem Kossuth, aki végig Szent Koronás címerrel működött, pénzügyminiszterként és kormányzóként is, és azért kormányzó, mert még királyság volt, ha nem az lett volna, köztársasági elnök lett volna. Ferenc József tehát levetette a címerről a Szent Koronát és betette a saját, Habsburg címerébe a magyar maradék címet. Csak 1946-ban, amikor kikiáltották a köztársaságot, akkor mondták azt, hogy ez a Kossuth címer. A köztudatban 1956-ban, amikor szembeszegülünk a Rákosi címerrel és egy heraldikai népítélettel kivágtuk a zászló közepéből, akkor mondják, hogy a Kossuth-címet kérjük vissza. 1990-ben pedig, amikor összegyűlt az országgyűlés, arról tárgyaltak, milyen legyen a címer, akkor kellett Kállai Istvánnak és egy-két történésznek elmenni, és elmagyarázni, mert akkor még sok '56-os volt a képviselők között, hogy akkor a Haynau címet állítanánk vissza, nem a Kossuth címet, ezért kell a Szent Koronát visszatenni a címerre.

Itt jött megint a csoda, hogy elértük a kiegyezést, és Ferenc József kénytelen volt előhozatni a kincstár mélyéről a Szent Koronát, és kénytelen esküt tenni a magyar alkotmányra és kénytelen a Szent Koronával megkoronáztatni magát. Mi magyarok

azt mondtuk, hogy ki írja a koronázási misét, természetesen Liszt Ferenc. De hát az egy forradalmár zeneszerző a Habsburgok számára, azt mondták, jó, megírhatja ő, de osztrákok fogják eljátszani. Ez volt a kompromisszum. Így is történt, előadták, de nem tudták – mert azért Lisztben volt egy kis kuruc vér, bár ő is Széchenyi-párti, jó barátja neki, csodaszép az a zongoradarab a Történelmi arcképekben, amit Széchenyiről írt –, hogy becsempészte a koronázási misébe a Rákóczi indulót. Ha valaki figyelmesen meghallgatja, észreveheti.

A másik, Andrásy Gyula. Ez is mutatja, mekkora változás történt a kiegyezéssel. Andrásyt úgy hívták, hogy a szép, akasztott gróf, mert távollétében halálra ítélték, de akkor ő Párizsban tartózkodott, tehát nem tudták felakasztani. Az az Andrásy, akit felakasztottak volna, ő lett a miniszterelnök. Ferenc József a maga keresetlen módján mondta is neki, hogy Andrásy, milyen szerencse, hogy magát annak idején nem akasztottuk fel. Erre ő azt válaszolta, hogy ebben egyetértek önnel, felség. Így történt meg a kiegyezés.

A gazdasági kérdéshez is egy gondolat. Van, akik azt gondolják, szerintem tévesen, hogy egy despotikus, vagy diktatórikus államban is lehet a gazdaságot fejleszteni. Bizonyos eredményeket, főleg újjáépítéseknél, amikor mindenkit kizavarnak az utcára és mindenki lapától, ilyet meg tud csinálni egy diktatúra. A demokrácia és a gazdasági szabadság csak együtt létezik, és erre pont a magyar történelem nagyon jó példa. A neoabszolutizmus gazdasága azért nem működik jól, mert az abszolutizmus gátolja a gazdaság fejlesztését. Konzervatív főurak, akik nem vettek részt a szabadságharcban és nem exponálták magukat Kossuthék mellett, megkeresik a bécsi kormányzatot és azt mondják, hozzunk létre egy olyan szövetkezetet, ami hitelt nyújt a magyar birtokosoknak. Mert hiába szüntettük meg az ősiséget meg az adományrendszert és a jobbgátságot, a magyar birtok akkor tud felvirágozni, ha hitelt kap. Azt mondja erre a kancellár, hogy szó se lehet róla, mert akkor ti ügynököket küldtök szét az országban, nem engedélyezzük még a hitelnyújtó szövetkezetet sem. Sőt, amikor egy kalapos céh beadta a céhalapítási kérelmét, azt mondták, csak akkor adjuk meg, ha német nevet választanak neki. Tehát az abszolutizmus fékezi, és nem fejleszti a gazdaságot, ezért azok a feltételezések, hogy egy abszolutisztikus rendszerben is működött volna a gazdaság, nem helytállóak, mert a gazdasági és politikai szabadság csak együtt működnek. Ha az egyik hiányzik, a másikat fékezi.

A KIEGYEZÉS ÉS A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

Sz. P.: Két kérdést még szeretnék megemlíteni. Az egyik roppant jellemző Deák Ferenc gondolkodására. Ha a parlamenti beszédeit olvassuk, élményszámba megy. Idealisták, ő is, Eötvös is, és sokan mások a Deák-pártból. Nekem az idealizmus rendkívül szimpatikus. Örülök, hogy nekem nem kell dolgokat eldöntenem olyan gyorsasággal, mint ahogy a politikusok teszik, hanem jól megfontolhatom és végigraghatom. A meditatív dolgok számomra szimpatikusabbak. Biztos nem lennének alkalmas miniszterelnököknek.

Deák azonban alkalmas volt arra a feladatra, amit csinált, ahogy Eötvös is, azért, mert elvhűek voltak. Egyébként szépen vitatkoztak és a köznyelv is más volt egy ki-

csit, bár ugyanolyan csúnyát gondoltak egymásról, mint a maiak, de szépen adták elő, és élvezetes stílusban. A nemzetiségek vonatkozásában, amiről itt már szó ke-rekedett: volt egy olyan parlamenti vita, hogy a Magyar Nemzeti Színház kapjon állami támogatást. Felálltak a szerb képviselők, hogy akkor a szerb nemzeti színház is kapjon támogatást. Mire néhányan morogni kezdtek, hogy miért kapna a szerb a magyar parlamenttől, mikor itt a magyar nyelv fejlesztése van napirenden. Azt mondta Deák, hogy ez nem így van. Az ő felfogása az, ha van elegendő pénz a kincstárban, akkor kapjon a szerb nemzeti színház is ugyanannyi támogatást, mint a magyar, vagy arányosan kapjon ugyanannyit, ha viszont nincs elég, akkor ne kapjon a magyar se. Mert egyébként, ha a nemzetek egymás mellett vannak, s ez volt az idealizmus csúcsa, a szabadság eszménye mindent megold.

Mi is hittük, hogy a demokrácia majd olyan kérdésekre is megadja a választ, mert bele van kódolva a válasz lehetősége, amiket még soha nem vetettek fel. Hát a demokrácia nem minden kérdést old meg. Lehet, hogy igaza van Winston Churchillnek, hogy a demokrácia a világon a legrosszabb dolgok egyike, csak jobbat még nem találtak ki. Ezt a válóperes ügyvédek úgy fogalmazzák meg, hogy a házasságnál nincs kétségesebb dolog, csak még nem találtak ki ennél okszerűbbet a társadalom fennmaradásának érdekében.

Deáknak ez a felszólalása azt bizonyítja, hogy az idealizmusa mélységes humanizmust is takart. Ilyen elvi alapon vitatkozni és kompromisszumot kötni mégis más, mintha valaki egyéni ambíciók miatt küszködik. Azt még az a bizonyos Alan Taylor nevű angol szerző is, akinek a könyvét magammal hoztam, elismeri, hogy Deák semiféle egyéni ambícióval nem rendelkezett. Köznemesi családból származott, hamar árva lett és a bátyja helyett lett először képviselő és aztán valami mérhetetlen bölcses-séggel és szorgalommal készülve az életre, a közjogi kérdések különösen érdekelték, az érvrendszerével, ahogy egy másik szerző, Szekfű Gyula fogalmazott, lapidáris kijelentéseivel, leegyszerűsített és mindenki számára érthető kijelentéseivel megoldotta a dolgokat, például ezt, a nemzeti színház támogatásának ügyét.

A másik, amiről szerintem mindenképpen beszélnünk kell, milyen államalakulat volt a dualizmus időszaka. Az angol szerző szerint voltaképpen már Mária Terézia óta, a XIX. század eleje óta dualizmus volt. De igazából dualizmusról a kiegyezést követő időszakban beszélünk, de érdekes, hogy ez teljesen egyedi. Nem azt akarom hangsúlyozni, amit a szerzők időnként leírtak a XX. század elején, hogy a kiegyezés a magyar jogi génusz szüleménye. Ez szép kifejezés, de tartok tőle, hogy ilyen nincs. Arról van szó, hogy a maga nemében teljesen egyedi az államalakulat. A felosztások szerint létezik unitárius állam, föderáció, konföderáció. Az unitárius állam azt jelenti, hogy egységes állam, ezt képzelte el II. József. Ilyen unitárius állam lett volna az olaszországi alkotmány kapcsán a birodalom. De ez nem valósulhatott meg és az osztrák uralkodó, bármit akar, hogy magába olvassza Magyarországot, ez nem ment. Ferenc Józsefet ez is kényszerítette a külpolitikai tényezőknél kívül a kiegyezés megkötésére. De mi lett ebből a végén? Nem egyszerűen konföderáció, mert ahhoz képest erősebb az egymásrautaltság: közös hadügy, közös külügy, és erre vonatkozóan közös pénz-

ügyek. Külön-külön parlamentek voltak, de a magyar parlament nem egy tartományi parlament, hanem egy önálló ország önálló parlamentje. Ez a magyar alkotmányosság szempontjából múlhatatlanul fontos.

De nem is föderáció, mert annál lazább, hiszen csak abban működünk együtt, amiről az előbb szó volt: külügyek, hadügyek és az ezekre vonatkozó pénzügyek. Azt mondhatjuk, hogy az államforma monarchia, ezen belül egy sajátos perszónalunióról van szó, régebbi kifejezéssel reálunióról, de nem föderáció, nem konföderáció és nem unitárius állam. Ez a maga nemében egy érdeklődő alkotmányjogásznak gyönyörűség. Ilyen szépen végigvenni, hogy milyen ismervek kötik az államot ehhez vagy ahhoz a formációhoz, és ezt szálanként szépen elválasztani egymástól, gyönyörűséget okoz.

H. A.: Deáknak még abban is zseniális ötletei voltak, hogyan oldjuk meg a közös ügyeknek alkotmányos ellenőrzését. Mert ha csak az osztrák, vagy ha csak a magyar parlament, nem jó, ezért találta ki a delegációkat. Hatvan-hatvantagú delegáció, mindkét országgyűlésből kiküldve, ellenőrzi a közös minisztereket. Nekik is megvan a miniszteri felelősségük és a miniszteri ellenőrzésük. Zseniális ötlet. Voltak, akik megpróbálták ezt követni, például Szerbia és Montenegró, hasonló helyzetet akartak kialakítani, mikor szétesett Jugoszlávia, csak ott nem volt elég politikai érettség erre. Deák olyan szempontból is dicsérendő, hogy egy rendkívül puritán és tisztakezű politikus volt, aki magának semmilyen pozíciót nem akart, ő csak a tekintélyével és tudásával vezette a pártját, amit Deák-pártnak is neveznek és miniszteri pozíciót sem kapott. Mikor megtörtént a koronázás, a kiegyezés, megkérdezte Ferenc József az egyik tanácsadóját, hogy mivel ajándékozza meg Deákot? Legalább valamilyen szimbolikus ajándékkal. Azt válaszolták rá, hogy Deákot nem lehet megajándékozni. Végül is egy képet küldött neki, amin ő maga volt rajta és Sissi. Sissi miatt talán még tetszett is a kép Deáknak, aki nem is volt jelen a koronázáson, beült a szobájába, behúzta a függönyöket és még az utcára se ment ki, nehogy azt mondják, hogy ebből neki bármi haszna lenne. Mikor megkapta ezt az ajándékot, látta, hogy szép, díszes keretben van, a keretet visszaküldte, a képet pedig eltette.

De Ferenc József is megváltozott. Aki 18 évesen sajnos benne volt – akármennyire is próbálták szépítgetni – a megtorlásban, az aradi vértanúk ügyében, Batthyány kivégzésében, végül is ő nem írta alá a kegyelmi kérvényt. Még Batthyány bíráit is becsapták. Hadbíróság elé állították, ami eleve törvénytelen, miért kell egy miniszterelnököt hadbíróság elé állítani, és azt hazudják a hadbíráknak, hogy nyugodtabb lelkiismerettel hozzák a halálos ítéletet, majd Ferenc József kegyelmet fog neki adni. Meghosszúsítják az ítéletet, és a hadbíróságnál nincs ügyvéd, hanem maga a hadbíróság alakul át kegyelmi tanácsná. Ha valaki elolvassa, mit írt le a hadbíróság a kegyelmi indokolásként, kiderül, hogy Batthyány nem is volt bűnös. Ugyanaz a hadbíróság leírta, hogy igen, kegyelemre méltónak tartjuk Batthyányt. Ez a Ferenc József megváltozott, betartja az alkotmány utolsó betűjét is. Mikor még fiatal, lelkes uralkodó volt, elment a bécsi Burgtheater-t átvenni, s mutatták neki az épületet, az mondta, hogy ez se jó, ez se tetszik, ezt másképp kellett volna csinálni. Ennek az lett a

következménye, hogy a tervező szívinfarktust kapott, a kivitelező meg főbe lőtte magát, mindketten meghaltak. Innentől kezdve van az a híres mondata Ferenc Józsefnek, hogy amikor megérkezett valahova, minden nagyon szép, minden nagyon jó, mindennel meg vagyok elégedve, nehogy bárkit is megsértsen. Ha látszott, hogy abszolút nem tetszik neki, akkor is ezt mondta, hogy még véletlenül se tegyen kárt magában valaki.

Hogy valami szép befejező gondolat legyen: hová megyünk mostanában sokszor nyaralni? Horvátországba. Hol fogadnak minket szeretettel? Horvátországban. Mehetnénk síelni Szlovákiába is, de ott azért nem annyira lelkesek. Jó, ezért mi is teszünk. Ott tehát nem kedvelnek minket, de miért van az, hogy Horvátországgal jó a viszonyunk? Ez is a kiegyezésnél keresendő, mert pont előzőleg voltak az ellentétek Jellasics időszakában, amikor a horvátok is nemzeti öntudatra ébredtek, és azt mondták, legyen önálló államuk. Megkötötték a kiegyezést, azóta mondják, hogy valaki tiszta lappal indul, ami onnan ered, hogy Deák egy tiszta lapot átadott a horvátoknak és azt mondta, írjatok föl mindent, amit szeretnétek. Persze nem teljesítettek mindent, de megkötötték a kiegyezést, és szorosabb lett a kapcsolat Magyarország és Horvátország között, mint Magyarország és Ausztria között. Sokkal több a közös ügy, kereskedelem, posta stb. De a költségvetésben 96 százalék a magyar és csak 3 egész valahány tizedszázalék a horvát részvétel, s amikor később mondták a horvátok, hogy módosítsanak ezen, azt a választ kapták, hogy jó, de akkor a közös költségeken is módosítsanak. A horvátok persze nem voltak megelégedve a kiegyezéssel, de amikor jött a jugoszláv időszak, már teljesen másképp látták az egészet. Amikor Antall József kormánya is támogatta a horvátokat, mert nem volt fegyverük a szerb csapatok ellen, és fegyvereket szállítottak nekik, hogy folytatni tudják a védelmi harcot, akkor már azt mondták, hogy a '68-as kiegyezés volt a horvát jogállamiság megeremítése, és nekik nagyon jó dolguk volt az Osztrák-Magyar Monarchián belül, mert jogállam voltak. Amikor visszaállították Zágrábban Jellasics szobrát – korábban Jellasics Pest felé sújtott a kardjával –, elfordították 90 fokkal és már Belgrád felé sújt a karjával... Ezért is mehetünk oda nyaralni, és ezért várnak minket szeretettel, mert hálásak a történelmi múltunk miatt.

Sz. P.: Végezetül a szegény Habsburgokat lehet csempülni, de Ferenc József után jött egy másik király, IV. Károly, Boldog IV. Károly. Az ő családi példamutatása máig hat, s az ő megünneplésének ideje is arra esik, amikor házasságot kötött a feleségével, mert a házasság szentsége is egy út a felé, hogy az ember teljes életet éljen, ami a jó Istennek is tetszik. Az is szép dolog, hogy az ő gyermekei, unokái felvállaltak egy missziót egész Európában, hogy valamit megpróbáljanak jóvátenni abból, amit mások elrontottak. Ez a megbékélés irányába hat, ami az eredeti témánk is volt, a kiegyezés felé.

(A kiegyezés 150. évfordulóján a Fráter György Katolikus Gimnáziumban november 23-án tartott előadás szerkesztett változata)

NAGY ÁKOSNÉ SZIGETHY PIROSKA

Mária, az Úrnak anyja

A világtörténelem legnagyobb nőalakja Mária, az Úr Jézusnak édesanyja. A legkiválóbb művészek megfestették, szoborban ábrázolták ki drága alakját. Elgyönyörködünk e remekművekben, de szívünket mégis azok az egyszerű képek ragadják meg legjobban, amelyekben az evangéliumok írói állították elénk, mint *szelid, alázatos, tiszta* lányt, örvendező, gondos és *hűséges* édesanyát, *bízó, tűrő* asszonyt.

Egy csodálatos éjszakának gyönyörű emléke ragyogja be gyönyörű életét. Fényes angyal jelenik meg előtte és titokzatos dolgokat mond neki. Fel sem tudja fogni a szavak jelentését, csak azt érti meg, hogy Istennek nagy célja van vele. S ő alázatosan térdre hullva rebegi: „Imhol az Úrnak szolgálóleánya, legyen nekem a Te beszéded szerint.”

Az öröm túlárad ártatlan szívében. Ekkora boldogságot nem lehet egyedül elhordozni! Keresni kell valakit, akivel megossza reménységét. Az édesanyja talán még nem értené meg, Józsefnek sem bírna erről szólni. Milyen kincs ilyenkor egy megértő, drága baráti szív! Milyen áldás, ha van egy meghitt, meleg családi kör, ahol kitarulhat és megpihenhet a lélek. Felkel, és nagy sietséggel elmegy Zakariás vendégszerető hajlékába, hogy ráboruljon Erzsébet keblére, ki neki nemcsak rokona, de igaz barátnője is. Hogy vágyódik az idősebb, tapasztalt, okos és jó asszony megnyugtató beszédére és tanácsadására.

Ma a fiatalok nemigen szeretik kikérni az öregebbek tanácsát. Elég okosnak érzik magukat arra, hogy a maguk dolgát elintézzék. Igaz, hogy nem is jó *akárkinek* a szavára hallgatni. Mária is megválasztja, kihez fordul, mindenki előtt nem öntené ki a szívét. De Erzsébetről tudja, hogy ő férjével együtt igaz, istenfélő és feddhetetlen. Ezért méltó az ő bizalmára.

Milyen jó, hogy Erzsébetnek nem kell sokat magyaráznia. Isteni Lelke megjeleni neki is a nagy titkot. Boldog, örvendező énekük, hálaadó imádságuk együtt száll fel a „Hatalmasokhoz”, kinek irgalmassága nemzetségről-nemzetségre vagon azokon, akik őt félik.

Mária királyi házból származott. Fejedelmi vér folyik ereiben. De milyen távolról ragyog feléje a régmúlt idők dicsősége, Dávid tündöklő királyi koronája. Őt nem nyugtalanítja, hogy fényes palota helyett kicsiny házikóban lakik most, s nem jött érte daliás királyfi aranyos hintóban. Megelégedetten éldegél egyszerű otthonában, s boldog menyasszonya a derék ácsmesternek, Józsefnek.

Nem kesereg szegénységük miatt akkor sem, amikor a betlehemi kicsiny istállóban illatos szénából készít puha fekvőhelyet, s egy édes kis fiúcskát pólyálgat gyenge kezei-

vel. Hálaének csendül most is szívéből: „Magasztalja az én lelkem az Urat, és örvendez az én lelkem az én megtartó Istenemben. Mert rátekintett az ő szolgálóleányának alázatos állapotjára, mert ímé mostantól fogva boldognak mondanak engem minden nemzetségek.”

És *boldog* Mária. Ő már tudja a nagy titkot. – Hogy az ő drága kis fia nagy király lesz egykor. Neki adja az Úr Isten Dávidnak királyi székét. És az ő királyságának vége nem lesz. S amint szövi-szövegeti a fényes álmokat, jönnek is már hódoló alattvalók. Szegény pásztoemberek, de különös dolgokat mesélnek. Angyali jelenésekről, mennyei énekekről. S ezt is mind szívében forgatja azokkal együtt, miket pár nappal később az öreg Simeon és a kegyes Anna prófétaasszony mondanak a templomban. A sok boldogító, reménységet tápláló ígélet mellett egy fájdalmas sejtetés: „A te lelkedet is általhatja az éles tör.” S nemsokára ezt is kezdi érteni. Kis gyermekének életéért kell remegniük s menekülniük messze Egyiptomba. – Máskor is éri ilyen szomorúság. Mikor majdnem elveszti fiát 12 éves korában. – Gyöngéden szemrehányó szavai elárulják szívének aggodalmát: „Fiam miért cselekedted ezt velünk? Íme, atyád és én nagy bánattal kerestünk téged.” Ő nem érti meg akkor sem gyermekének feleletét, de ezt is szívében tartá. Mi mindent zár szívébe egy anyaszív! Nincs olyan elrejtett szó, ami ne érdekelné, ha az ő gyermekére vonatkozik.

Hosszú idő múlva egy menyegzőn látjuk viszont Máriát. Itt is a Fia körül forog minden gondolata. Mennyire bízik benne! Hozzáfordul segítségért, mihelyt bajt lát, s örül, amikor az ő Fia mások előtt is megmutatja hatalmát.

Majd ott áll fájdalomában roskadozva a kereszt alatt. Szívét átjárta már az éles tör. Hova lettek a fényes álmok, hova a ragyogó jövődölések? De azért nincs egy panaszszava, ég felé törő zúgolódása. Amilyen csendben hordozta örömét, olyan csendben viseli a megpróbáltatást. Csak könnyei omlanak, csak szíve akar megszakadni. – De gyermekének szerető szava balzsamként hat fájó sebére. Kínok közt gyötrődve, anyján nyugszik meg Jézus tekintete. Utoljára is róla gondoskodik. Rábízta őt a szeretett tanítványra, aki ettől kezdve hűséges gyámolítója lesz.

Előttünk, református keresztyén nők előtt a legtiszteltebb nőalak marad Mária. Nem burkoljuk be a legendák ködfátyolába. Megbecsüljük, mint áldott Megváltónk drága édesanyját. Áhítattal tekintünk fel rá, kinek ruhája a tündöklő tisztaság, glóriája pedig a legnagyobb anyai boldogság és a legmélyebb anyai fájdalom drágaköivel ékesedik.

Hittel teszünk bizonyosságot róla:

„Örülj, kegyelembe fogadott, áldott vagy te az asszonyok között!” (Luk 1,28)

Kodály és a református egyházzene

A hitvalló római katolikus Kodály Zoltán ökumenikus gondolkodását bizonyítja, hogy a XX. század magyar zenetörténetében ő indítja el a református egyházzene reneszánszát. Életművében a versmegzenésítések kiemelten fontos helyet foglalnak el. A Mester, aki a humán tudományoknak is magas szinten volt a birtokában, biztos kézzel választotta ki azokat a költeményeket, amelyek az adott korban üzenetértékűek voltak. Élete végén az utolsó vers, amelyre kórusmű megkomponálását tervezte, Adynak talán a legkoncentráltabb vallásos költeménye, *Az Isten harsonája* című alkotása. Ez sajnos terv maradt csupán. Mégis nekünk, mint utókornak szól a testamentum:

Parancsa ez: mindenki éljen,

Parancsa ez: mindenki örüljön!

Vizsgáljuk meg, hogy Kodály életrajzának stációi, a meghatározó élmények, hatások, hogyan érelték az életmű kibontakozását. A mai Szlová-

kiában a Kis-Kárpátok és a Vág völgye közötti medencében fekszik a nagy történelmi múlttal rendelkező város, Nagyszombat. Egyik fő ékessége a kéttornyú, gótikus Szent Miklós székesegyház, ahová a 19. század második felétől az érseki főgimnázium diákjai nagymisére jártak. A krónika feltételezése szerint 1895 táján vasárnaponként egy különös tehetséggel megáldott kisdíák nem a társaival együtt ült le a földszinten, hanem fellopakodott a karzatra, hogy meglesse az orgonistát a kántori szolgálata közben. A karzattérben szétnézve tört hangszerdarabokat, gyűrött kottákat talált a földön. Lehajolt értük, felvette, és eltűnődött, vajon milyen lehetett ott hajdan a zenei élet. Megpróbálta elképzelni hogyan szólhattak korábban ezek a tört hangszerek; milyen lehetett az az egykori zenekultúra, amelynek csupán töredékes relikvái maradtak meg. És vajon feltámasztható-e, életre kelthető-e, hogy újra diadalmasan zengve betöltse az országot? Lesz-e aki megfogalmazza, lesz-e aki befogadja, lesz-e valaha újra egy erősebb, egészségesebb és teljesebb nép, amely élni tud a zene semmi mással nem pótolható áldásaival?

Nagyszombatban a gimnazista Kodály Zoltán egy életre szóló szellemi-lelki alapozást kap. A Székesegyház gazdag kottatárát bújja, tanulmányozza a partitúrákat elméleti felkészültség nélkül, tudásszomjtól hajtva ismerkedik a zenetörténet nagy vokál-

Kodály Zoltán szobra, Nyírbátor, Kirchmayer Károly alkotása, 1983.

(A református templom mögött található)

szimfonikus remekműveivel. A gimnáziumban viszont olyan magas szintű human műveltségre tesz szert, hogy saját bevallása szerint például a görög nyelv tanítására is bátran vállalkozhatott volna. Budapesten a Zeneakadémián zeneszerzésből, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen magyar-német szakon szerez diplomát, és tagja a híres Eötvös Kollégiumnak. Doktori disszertációját már tekinthetjük tudományos munkássága első fontos állomásának. Címe: A magyar népdal strófaszervezete. Eljut Berlinbe, Párizsba, élmény számára a francia impresszionista zene, elsődlegesen Debussy felfedezése. Vikár Bélától megtanulja a fonográf kezelését. Első népdalgyűjtő útjáról a felfedezés megittasult örömeivel tér haza. A Bartók Bélával való egyre érlelődő barátságáról később így vall: „... Feltetszett előttünk egy, a népből újjászületett művelt Magyarország képe. Ennek megvalósítására rászántuk életünket.” Kodály ifjúkori műveinek első zsengei a hivatalos kritika részéről nagyrészt ellenséges, nemegyszer gúnyos visszhangra találnak. Aztán világháború a vesztes oldalon, Tanácsköztársaság, amely alatt tagja lesz Bartókkal és Dohnányival a zenei direktóriumnak, majd *Trianon*. A kommün bukása után fegyelmik, meghurcolások, a Mester zeneszerzői vénája elapad.

Ebbe a lelki-szellemi vákuumba érkezik a felkérés a főváros félévszázados egyesítésének ünnepségére. Megszületik a hitvalló római katolikus Kodály Zoltán életének főműve, a 16. századi református költő-prédikátor Kecskeméti Végh Mihály 55. zsolttárparafrazisára készült *Psalmus Hungaricus*. Ennek vezérdallama gyülekezeti énekeskönyvünk egyetlen Kodály-melódiája, sőt az egyetlen 20. századi dallamszerző éneke. Nagyszerű zenei akrosztikon: az 55. genfi zoltár első sorának hangjai, amely amúgy egy középkori gregorián, a *Lauda Sion salvatorem* első sorának szinte tökéletes átvétele, egyszersmind Kodály *Psalmus* koráljának ütemkezdő hangjaival azonos.

A művel kapcsolatban csupán egy, számomra kapitálisan fontos aspektusra szeretném felhívni a figyelmet, amelyet az elemzők sem emlegetnek. Talán Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című versének tanulsága magyarázza a mögöttünk levő évtizedek öncenzúrázó megkötöttségét. Kijózanítóan szókimondó összefoglalást találunk Prahács Margit tudós könyvtárigazgató 1944-ben írt cikkében: „Kodály Zoltán elévülhetetlen dicsősége, hogy ilyen alkotásra az a nemzet mutatott példát, amely a háború legnagyobb megcsonkítottja és mártírja volt: a magyar... A kifejezésnek milyen mélyről szakadó ereje és őszintesége kellett ahhoz, hogy boldog, gazdag országok, a magyar szenvedésektől olyan távolálló népek megrendülve figyeljenek fel a Magyar Zoltár hangjaira, és megérezzék a benne rejlő nemzeti tragédiát.

Valóban ez a mű sohasem születhetett volna meg az előző korszak békés, nyárspolgári, önző légköréből. Ez csak a háborús szenvedéseiből, trianoni porba sújtottságából felemelkedő magyar lélek legmélyéről szakadhatott ki, ahol minden egyéni eltűnik egy nagy közösség sorsának egységében.

A *Psalmus Hungaricus* nemcsak örök művészi érték, hanem a magyar nemzet egyik legnagyobb szellemi kincse is. Mert ez rázza fel a magyar lelket aléltóságából, ez tanította meg újra hinni egy jobb jövőben.” Csomasz Tóth Kálmán professzortól tudjuk, hogy Kodály Árokhaty Béla ösztönzésére kezdett foglalkozni a genfi zoltárokkal. Az 1944-ben megjelent kétkötetes Iskolai énekgyűjteményében, amelyet Kerényi György-

gyel közösen állított össze, és amelyben célul tűzte ki egy értékorientáltan magyar, egyszerűsített európai énekanyag kijelölését, 10 genfi zsoltárt és 12 magyar történelmi dicséretet, hungarikát ad közre. Ezzel a magyar református egyházi zene legszebb hagyományát integrálja a magyar iskola egyetemes énekrepertoárjába. Kodály hét genfi zsoltárt tartott alkalmasnak arra, hogy többszólamú feldolgozást készítsen belőlük. A galántai boldog gyermekévekre gondolva készíti el a négy füzetből álló Bicinia Hungarica sorozatát iskolai használatra. Mennyi szeretet, egyszerűsített nemzetnevelő koncepció fénylik ki a ciklushoz írt előszó mondataiból: „GALÁNTAI NÉPISKOLA, mezítlábas pajtásaim: rátok gondolva írtam ezeket. A ti hangotok cseng felém ötven év ködén át. Hajjgáló, verekedő, fészekkiszedő, semmitől meg nem ijedő, talpig derék fiúk, dalos, táncos, illedelmes, jó dolgú lányok: hová lettetek?

Ha minket akkor effélékre (s még egyre-másra) megtanítanak: be más életet teremthettünk volna ebben a kis országban! Így azokra marad, akik most kezdik tanulni, hogy nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán: Örvendjen *az egész világ!*”

A ciklus harmadik füzetében három zsoltártételel találunk (33, 124, 126.) Az 1925-től induló, nagyon hamar kibontakozó és máig élő Éneklő Ifjúság mozgalom az egynemű karra írt 150. genfi zsoltárt kapja ajándékba. A második világháború tragikusan sötét 40-es, és az azt követő éveit vigasztalja, bátorítja a két a cappella vegyeskar, a 121. és az 50. zsoltár. A Budapest- Pozsonyi úti orgona szentelésére, Arany Sándor karnagy felkérésére készül az extatikus örömet közvetítő 114. zsoltár.

A sorozatból méretét és mondanivalóját tekintve az 50. zsoltárt érdemes kiemelni, mint a legtöbb tanulsággal szolgáló klasszikus értékű zsoltár szöveget és a hozzá készített nagyszerű megzenésítést. A kompozíció üzenetének súlyát, mélységét születésének évszáma indokolja. 1948 és az ezt követő időszak kritikus periódusa volt nemcsak a magyar, de a világtörténelemnek is. A II. világháborút követően a nagy vérvesztések után a romok eltakarítása, az országépítés időszaka következhetett. Ilyenkor nem kerülhető el az őszinte számvetés. Hogyan lehetne okulni hibáinkból? Hogyan leplezhetnénk le rossz döntéseinket? Botlásainkból, bűneink fogságából lehet-e szabadulás? Hogy a számunkra két tragikusan vesztes világháború után végre áldás lehessen népünk jövőjén. Ezekre az égető kérdésekre adja meg a választ Kodály monumentális zsoltármotettája.

Az első versszakban az erőteljesen nagy ívű, klasszikusan szép dór hangnemű genfi zsoltárdallam unisono szólal meg. Ez a kálvini puritanizmust idéző egyszólamúság egyértelműen hangsúlyozza a mű nyitóképét, a világot megítélő Isten nagy fényességben való eljöveteletét. A második strofa (amelyet a kopulázott vegyeskari kétszólamúság illusztrál) képekben még gazdagabb. A „megemésztő tűz”, a „nagy forgó szélvész” kifejezések, amelyek a fordító színes költői nyelvezetét dicsérik, az 1940-es éveket, a „minden népek”-et megítélő világégetést juttatják eszünkbe. A genfi dallam, és a szikár, szűkszavú ellenszólam az előadás marcato-karakterével lesz a Kodálnál oly sokszor megcsodált zenei képfestés kifejező példája. A zsoltár harmadik versszakában Isten

az „igaz Bíró” személyesen szólal meg, amely a zeneszerző számára a drámai fokozás lehetőségét kínálja. „Izráel... én neked Urad és Istened vagyok, áldozattal keveset gondolok.” A kompozíció első nagyobb szakasza itt ér véget. A folytatásban az ítéletes tónust a szelíd, mintegy kérlelő hang váltja fel. Isten az ő népét most figyelmeztetésképpen szólítja meg: fölösleges a külsőség, semmit nem ér az üres égőáldozat. Szinte játékos derűt kölcsönöz a második fél strófának természet közeli mondata: „Hegyen, völgyön, erdőkön a vadakat, Ismerem és bírom a madarakat”. Az alt cantus firmus-a fölött a szoprán vidám és légies ellenszólama énekel.

Mi legyen hát a megoldás, a helyes cselekvés? Az ember által vágyott és kezdeményezett élő kapcsolat az Úr Istennel. Az ötödik versszak áhítatos megfogalmazásban ezt foglalja össze: „Szükségben tőlem segítséget kérj. Én megsegítek, hogy engem dicsérj”. S ezzel szemben mi a valóság? A gonosz ember farizeus mentalitása. Az Isten szavai feddővé, indulatossá gerjednek. A képmutató felszín alatt a gyűlölködő, álszent hitetlenség mérgez: „Ám gyűlölöd és megveted Igémet”. Az utolsó „Igémet” szó egy széles melizmával szinte lángra lobbán a vegyeskar mind a négy szólóamában, mint a hangokban fellobbanó tisztító tűz képi üzenete.

Mi lehet az Isten Igéje megtagadásának egyenes következménye? A tolvajjal, a paráználval való közösségvállalás, a rágalmozás, a háborúságszerzés. Ebben a strófában a faktúra és a dinamika kontrasztjai a legdrámaiabbak. Az alt visszafojtott unisono-ja a lopódzó, sunyi tolvaj mentalitást, majd a teljes, osztott szólamú vegyeskar ítéletes fortissimója, éles disszonanciái, kromatikája a „rút társaság”-gal együtt örvendezést leplezi le. Folyamatosan következik a hetedik strófa, amelyben a tenor cantus firmus szelíden, feddő hangon szól. A rágalmozó, felebarátot gyalázó viselkedés elnyeri méltó büntetését.

Az utolsó, befejező szakasz az ünnepélyes összefoglalás. A sokszólamú vegyeskar három oktáv dimenziójában, unisono éneklő a zoltár dallamot, nyomatékosítva a végső mondanivalót: „Hallgassatok meg minden emberek, Kik az Istenről elfeledkeztek.” Az Istentől elrugaszkodott ember önmagában elveszett. Az egész mű mélypontja dallami és tartalmi vonatkozásban a következő négy szótag: „mentség nélkül”, amelyek dupla időértékekben augmentáltan szólalnak meg. Ezen a mélypontra az ember menthetetlen! És ekkor jön a kimenekedés reménysugara: „Az ki hálát ad, engem az becül.” A nyolcszólamú vegyeskar szoprán fődallamát Kodály végig dúr akkordok mixturáival harmonizálja. Az utolsó ütemekből a vigasztalóígéret erőt adó melegsége árad felénk. ... „az ki jár ez úton, Nincs semmi kétség, kíséri áldásom.”

A nagy történelmi egyéniségek maradandó értékű megszólalásai, üzenetei sokszor sorsfordító eseményekhez kötődnek. Három évvel a trianoni békediktátum után született a *Psalmus Hungaricus*. Három évvel a II. világháború befejezése után komponálta a Mester az 50. genfi zoltárt. Hogy mennyire jól látta a veszélyt, bizonyította a több évtizedes diktatúra, az ateista ideológiájával, az egyházi iskolák erőszakos államosításával. Kodály az 50. zoltárral igaz megoldást mutatott, amely bő fél évszázaddal ezelőtt is, ma is tükröt tart elénk, és mindenkori erőforrásul szolgál.

A kodályi életműben a genfi zoltárok mellett a történelmi (első renden a 16. század-

ból származó) magyar dicséretetek feldolgozásai képviselik protestáns zenei anyanyelviségünk másik legfontosabb, speciális énektípusát. Ilyen a Balassi versre írt bicinium, a „Bocsásd meg Úr Isten ifjúságomnak vétkét”, vagy a monumentális egyzeneműkari *Pünkösddőlő* kezdő tétele: „A Pünkösdnek jeles napján...”, a vegyeskari „Jövel Szentlélek Úr Isten”, vagy a Szkhárosi Horváth András versére, Székel Balázs dallamára írt „Semmit ne bánkódjál”, amely ének 16. századi költészetünknek ritka gyöngyszeme. Az erre készült nem mindennapi ajándékot Nagykovácsy kapt. Református Tanítóképzője a II. világháború kitörésének évében ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját. Az intézetnek Márton Barna vezetésével nagyszerű férfikara működött. Nekik írta és dedikálta a Mester nagyszerű kompozícióját, amelynek üzenete itt is, mint oly sok más esetben 1939 nemzedékéhez szól: „Királyi nemzet vagy, noha te kicsiny vagy, az Atya Istennél, bizony te kedves vagy.”

Kodály Zoltán a Zeneakadémián nagyszerű tanítványokat nevelt, akik életművének avatott kiteljesítői lettek. A „Jézus és a kufárok” bibliai szövegre készült drámai motetta mintapéldául szolgált Gárdonyi Zoltán számára, aki a kánonoktól a kisoratóriumokig (Memento, A sareptai özvegy, A tékozló fiú) készítette el a tiszta bibliai igerészek művés zenei megfogalmazását. Ádám Jenő, az iskolai énektanítás módszertanának világsikert aratott kidolgozója, karnagyként, zeneszerzőként, a zsoltár karizmatikus, hangzó életre keltő tanítójaként, Bárdos Lajos sokoldalú, ökumenikus, polihisztor egyházzenei szakemberként, felfedező-elemző tudósként lettek a 20. század magyar zenéjének meghatározó, messze sugárzó egyéniségei. Vass Lajos 15 éve nincs köztünk; ha élne, idén ünnepelnék 80. születésnapját. Egyházzenei munkásságát még a szakma sem ismeri igazán. Ráday Pál énekeit szedi csokorba a hitvallásosan magyar hangvétellű Ráday-kantátája. A debreceni Kántusnak írta a *Furor bestiae* (A fenevad dühöngése) című gályarab kantátáját; a bibliai szövegre komponált *Kiáltó szó*, a Magyar Lajos soraira írt *Körösi Csoma Sándor üzenete* című motettáit.

Mit tapasztalna Kodály Zoltán, ha ma itt élne köztünk? Az iskolai énekorák száma a felére csökkent, s ezzel egyszersmind megszűnt, mint tantárgy. Ugyanígy szűnnek meg, vagy lehetetlenülnek el az ének-zene tagozatos iskoláink, a zeneiskoláink. Szokolay Sándort idézem: „Fájdalommal kérdezem, a világon akadna-e még egy nemzet (saját szövegére), amelyik Kodályt nem veszi be saját Nemzeti Alaptantervébe?” Egy amerikai énekpedagógus, aki a Kecskeméti Kodály Intézetben sajátította el a „magyar módszert”, a közelmúltban Magyarországra visszajöve felháborodva kérdezte: hogyan hagyhattátok ezt a csodálatosan magas színvonalat eddig süllyedni? Legolvasottabb napilapunk már két éve kifícamodott ötlettel állt elő. Összefoglalom: mivel a klasszikus zene alkotóereje kiapadt és az embereknek csak egy százalékát érdekli egy pedagógus-felmérés szerint, az egyetlen megoldás, rockzenét az iskolákba! Azt hiszem, nem szükséges a kommentár.

Fordítsuk meg az érmet, vegyük számba a pozitív jelenségeket is! Református iskoláinkban bevezetésre kerül az egyházi ének-zene tantárgy. Nyári kántorképző tanfolyamaink hűséges, lélekkel teli, magas színvonalon végzett munkája évről évre egyre gazdagabban termik áldásos gyümölcseit. Miskolcot, Budapestet, Nagyvá-

radot közlelrol ismerve ezeket tanusithatom. Talan egyszer Debrecent is sikerul felbresztteni „Csipkerozsika-almabol”. A kulonfele iskolatipusok egyhazzenei tanszakai okumenikus szellemben foleg elméleti alapozast adnak. Reformatus tanitokepzoink kantor tanszakain kevesen vegeznek, s mivel a statusz nem nyujt egzisztenciális biztonságot, a diplomások sokszor más pálya felé orientálódnak. Felértékelődnek viszont a Reformatus Egyházzeneiek Munkaközösségének (REZEM) rendezvényei, kiadványai, továbbá a tartalmas nyári táborok (pl. Vésztő), vagy az idén 50. alkalommal megrendezésre kerülő zenei hét Tahiban. A már-már követhetetlenül gazdag CD kínálat is tartalmaz értékes egyházzenei programokat (pl. Reformatus énekek a Zeneakadémián sorozat). A Kálvin kiadónál megjelent új ifjúsági énekeskönyvet (Az Úrnak zengjen az ének) igyekeztem Kodály Zoltán szellemében megszerkesztetni. A közelmúltban beszélhetünk néhány új orgona örvedetes megszületéséről, vagy megújulásáról. Teológiáinkon, lelkészképzésünkben viszont az énekzene oktatás feltételei (tantárgyak, óraszám) a történelmi egyházakkal összehasonlítva szegényesek; a sor végén vagyunk. Kodály hazájában egyszóval minősítve: méltatlan. Ennek hosszú távú felszámolását, megoldását látom legsürgősebb tennivalónknak.

Ma élő zeneszerzőink világszínvonalon viszik tovább a kodályi örökséget. Orbán György főleg latin szövegre írt miséi, motettái, Szokolay Sándor kánonjai, könynyebb-nehezebb (sokszor bibliai szövegre írt) kórusművei, a Lutheránia ének-zenekarának készített, az egyházi év alkalmaira komponált kantátái, Vajda János Pater noster című oratóriuma a 21. század magyar zenetörténetének maradandó értékei. Ez utóbbi tavaly nyáron hangzott el Debrecenben (tudomásom szerint azóta sem) a Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny nyitókoncertjén. Alcíme: Az elnyomott jobbágyok Miatyánkja a földesurak ellen. A mű 18. századi ismeretlen debreceni reformatus diákköltő versére készült. Mint az ősbemutató hallgatója úgy éreztem, megszületett századunk új Psalmus Hungaricus-a.

Szabó Dezső Bartókra és Kodályra, a „példamutató nagy ikerpárra” gondolt, amikor gyönyörű összefoglalásul mondta: „Egy mennyei jóvátételi bizottság ajándékozta őket nekünk.” Hinnünk kell, hogy a nem túl távoli jövőben maradéktalanul megvalósulhat a talán először a nagyszombati templomkarzaton a kisdíák Kodály Zoltán által megálmodott erős és egészséges Éneklő Magyarország. És ebben reformatus egyházzeneinknek is jelentős szerep kell, hogy jusson.

(A tanulmány első megjelenése: Debreceni Szemle 2017/3. szám)

Kodály Zoltán szobra, Debrecen, Mészáros Dezső alkotása, 2010. (A Zenede Palota földszinti előcsarnokában látható)

„soha annyi könyv nem lehet, hogy többet ne ír hassanak a hívek tanítására”

NAPJAINK PÁZMÁNY-KUTATÁSAI

Aligha van olyan írónk a 17. századból, aki a Pázmány Péteréhez fogható hatást tudott gyakorolni kortársaira és az őt követő nemzedékekre. Pázmány mintegy negyven művet hagyott az utókorra latin és magyar nyelven, a 17. században folyamatosan olvasott, hivatkozott szerző volt, szövegeit számos módon használták kortársai és utódai. A katolikus szerzők számára követendő példa és minta volt, a protestánsok számára pedig ellenfél, vitapartner. „Talán nincs is olyan kortársa, akinél ne lenne kimutatható a Pázmány-életműhöz való bármilyen viszonyulás: az említéstől, hivatkozástól a szövegszerű átvételig.” – írja róla egyik mai kutatója, Hargittay Emil.¹ Halála után is nagy számban születtek olyan vitairatok, melyek az ő teológiai, kontroverzteológiai vagy hitvitázó műveivel szálltak vitába. Közvetlen utódai, majd 18. századi követői pedig gyakran szó szerint másoltak ki hosszabb részeket műveiből, és illesztették saját, nyomdába került munkáikba – prédikációit ebben a formában még protestánsok is felhasználták.

Az eredetileg protestáns kismemesi család sarjából a magyarországi ellenreformáció legnagyobb alakja lett. Pázmány tizenhárom évesen katolizált, majd belépett a jezsuita rendbe. Bécsben, majd a kor jelentős, pápai és jezsuita vezetés alatt álló római intézményében, a Collegium Germanicum Hungaricumban tanult. Forgách Ferenc esztergomi érsek mellett a kibontakozó katolikus megújulás irányítójává vált. Forgách halála után esztergomi érsek és bíboros, II. Ferdinánd tanácsadója lett, jelentős egyházi, politikai és irodalmi szerepet töltött be a 17. század első évtizedeiben. „Életműve a korabeli műveltség enciklopédiája” – írja róla Hargittay,² szinte kiapadhatatlan forrását jelenti a történeti, irodalomtörténeti, egyháztörténeti, művelődéstörténeti, teológiatörténeti stb. kutatásoknak.

A Pázmány-kutatások történetéről – 2011. évvel bezárólag – alapos képet nyújt a 2005-ben és 2011-ben megjelent két Pázmány-bibliográfia.³ A Pázmányról szóló monográfiák sorát a 19. század végén Fraknoi Vilmos három kötetben megjelentetett munkája nyitja, mutatva az életmű iránt viszonylag korán megjelenő tudományos érdeklődést. A 20. század első feléből Sík Sándor monográfiája emelkedik ki a szakiro-

¹ HARGITTAY Emil, *Pázmány Péter írói módszere és az életmű genezise: A Kalauz és a vitairatok újratrása*, Bp., 2016 [Kézirat.], 18–19.

² HARGITTAY, *i. m.*, 8.

³ *Pázmány Péter-bibliográfia* (1598–2004), összeáll. ADONYI Judit, MACZÁK Ibolya, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, 2005, (Pázmány Irodalmi Műhely – Bibliográfiák, Katalógusok, 1). HARGITTAY Emil, MACZÁK Ibolya, *Pótlások a Pázmány Péter-bibliográfiához = Balázs Mihály köszöntése*, Szeged, 2011 (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, 30), 160–183.

dalomból. A század második felében a Pázmány-kutatások intenzívebbé váltak, Óry Miklós 1970-ben Pázmány tanulmányi éveiről megjelentetett munkája után Bitskey Istvánnak az érsek prédikációiról írt monográfiája helyezte új alapokra a kutatást,⁴ és Pázmány hitvitázói pályáját is Bitskey rajzolta meg teljességre törekvő módon.⁵

A mai Pázmány-kutatásokban jelentős katalizátorszerepe volt a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen 1998. május 21–23-án „Pázmány Péter és kora” címmel megrendezett konferenciának. Ugyan a konferenciaelőadások azt mutatták, hogy Pázmány életműve folyamatosan és töretlenül a kutatások fókuszában állt, és ennek köszönhetően számos színvonalas előadás hangzhatott el (az előadások túlnyomó többsége a konferenciával azonos című kötetben napvilágot látott), a konferencia emellett is nagy mértékben ösztönzője lett a Pázmány-kutatások kiterjedésének. Így a tanácskozás fölvetései nyomán indult meg az érsek műveinek kritikai kiadása 2000-ben. Ennek jelentőségét pedig nem lehet túlbecsülni.

Pázmány magyar nyelvű művei 1894–1905 között jelentek meg egy nem teljes életműkiadás sorozatában.⁶ A kötetek szövegeibe számos hiba esett, s bár a mai napig fontos – és bibliofil ritkaságnak számító – sorozatról van szó, indokoltá vált egy új, a mai tudományos elveknek megfelelő kiadásba kezdeni, annál is inkább, mert a 20. századi modern Pázmány-kiadások ugyancsak sok kívánnivalót hagytak maguk után. A kritikai kiadás munkálatait egy, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen Hargittay Emil professzor vezetésével megalakult kutatócsoport végzi. 2000 óta mindaddig az életmű időrendjét követve öt Pázmány-mű tudományos igényű kiadása jelent meg nyolc kötetben.⁷

⁴ FRANKL [FRAKNÓI] Vilmos, *Pázmány Péter és kora, I–III*, Pest, Ráth, 1868–1872. SÍK Sándor, *Pázmány, az ember és az író*, Bp., Szent István Társulat, 1939. ÓRY Miklós, *Pázmány Péter tanulmányi évei*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1970. BITSKEY István, *Humanista erudíció és barokk világkép: Pázmány Péter prédikációi*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1979 (Humanizmus és Reformáció, 8).

⁵ BITSKEY István, *Pázmány Péter*, Bp., Gondolat Kiadó, 1986 (Magyar História).

⁶ PÁZMÁNY Péter *Összes munkái*, I–VII, Bp., Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hit-tudományi Kara, 1894–1904.

⁷ PÁZMÁNY Péter, *Felelet Magyarai István sárvári prédikátornak az ország romlása okairól írt könyvére (1603)*, kiad. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Kiadó, 2000 (Pázmány Péter Művei, 1). PÁZMÁNY Péter, *Felelet (1603): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. BÁTHORY Orsolya, HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Kiadó, 2014 (Pázmány Péter Művei, 7). PÁZMÁNY Péter, *Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonyossága és rövid intés a Török Birodalomról és vallásról*, kiad. AJKAY Alinka, HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Kiadó, 2001 (Pázmány Péter Művei, 2). PÁZMÁNY Péter, *Tíz bizonyosság (1605): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. AJKAY Alinka, közreműködők: BÁTHORY Orsolya, VARSÁNYI Orsolya, Bp., Universitas Kiadó, EditioPrinceps Kiadó, 2012 (Pázmány Péter Művei, 5). PÁZMÁNY Péter, *Rövid tanúság (1606)*, s. a. r., jegyz. BRETZ Annamária, Bp., Universitas Kiadó, 2006 (Pázmány Péter Művei, 4). PÁZMÁNY Péter, *Imádságos könyv (1631)*, kiad. SZ. BAJÁKI Rita, HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Kiadó, 2001 (Pázmány Péter Művei, 3). PÁZMÁNY Péter, *Imádságos könyv (1631): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. SZ. BAJÁKI Rita, BOGÁR Judit, Bp., Universitas Kiadó, EditioPrinceps Kiadó, 2013 (Pázmány Péter Művei, 6). PÁZMÁNY Péter, *Keresztényi felelet a megdicsőült szentek tiszteltéről, értünk való könyörgésekről és segítségül hívásokról (1607)*, kiad., jegyz. AJKAY Alinka, Bp., Universitas Kiadó, 2016 (Pázmány Péter Művei, 8).

Érdeemes tudatosítanunk, hogy a magyar nyelvű irodalom első hét évszázadában alkotó fontosabb prózaíróinknak – Zrínyi Miklós kivételével – egyelőre nincsen kritikai kiadása. A Pázmány kritikai kiadás sorozata olyan tudományos vállalkozás, amely nemcsak hogy jó minőségű, tudományos igényű modern szövegkiadásban adja az igényes olvasó kezébe Pázmány műveit, hanem az életmű létrejöttének, forrásainak és egyéb filológiai kérdéseinek feltárásában, megválaszolásában is alapvető szerepet vállal magára.

Miközben a kritikai kiadás igényes jegyzetapparátusával maga is nagyszabású tudományos teljesítmény, aközben újabb tudományos eredmények generálója is. Nehezen elérhető művekhez biztosít hozzáférést, lehetőséget és inspirációt ad a szövegeknek, azok forráskezelésének vizsgálatára. A kritikai kiadás sorozata körüli munkálatok lehetővé tették például, hogy Pázmány írói módszere, ahogyan újabb műveinek kiindulópontjává teszi, újraírja és kompilálja saját műveit, részletesen bemutatathatóvá váljék, miképpen az is, hogy mennyire központi szerepű Pázmány életművében a három alkalommal is kiadott nagyszabású kontroverzteológiai munka, a *Kalauz* (1613, 1623, 1637), Pázmány ugyanis minden korábbi művét felhasználja a Kalauz megírásához, és minden későbbinél merített a Kalauzból. Ezt az életművét meghatározó kompilációs (szöveggősszeállító) technikát Hargittay Emil közelmúltban elkészült és megvédett nagydoktori értekezése vizsgálta.⁸

Disszertációjában elsősorban Pázmány vitairatai kerülnek a figyelem középpontjába, tehát a hitvitázó Pázmány Péter. Az érsek műveinek jelentős része ugyanis a vitairat műfajába sorolható, abba a műfajba, ami a 17. századi Magyarországon, a protestáns felekezetek megszilárdulásával és az ellenreformáció előretörésével párhuzamosan a vallási-irodalmi kommunikáció egyik legjelentősebbik műfaja lett. Pázmány első nyomtatásban megjelent munkája is vitairat: a *Felelet* (1603) Magyarai István sárvári prédikátornak az eredetileg nem vitairatnak szánt *Országokban való romlásoknak okairól* c. munkájára válaszként született. Pázmány illetően fellépését minden bizonynyal Forgách kezdeményezte, aki Pázmányban látta a lehetőséget, hogy a 16. század végére jórészt az új hithez, a protestáns felekezetekhez csatlakozó országban sikerrel megerősítse a katolikus tábor, és teológiai viták keretében felvegye a harcot a protestantizmussal. Ez a vita egy csapásra ismertté tette Pázmány nevét a kortársak körében.

A régi magyar irodalomtörténeti kutatásokban az utóbbi időben – az elmúlt 3–4 évtizedben – a hitvitakutatás általános fellendülésének lehetünk tanúi. A hitviták iránti felekezetiileg sokszor elfogult nézőpontok által meghatározott érdeklődést új kérdésirányok váltották fel, és nagy lendületet vett a kora újkori hitvitának, mint két évszázad alapvető kommunikációs jelenségének a vizsgálata – nem utolsósorban a Miskolci Egyetemen Heltai János professzor által életre hívott hitvitatörténeti kutatási projekt és kutatócsoport hatására. A 17. századi vitákban Pázmány jelentősége elvitathatlan, hatása halála után is messzemenőkéig megmarad. Hargittay Emil szemléletesen ragadja meg az érsek hitvitázó életművének korabeli jelentőségét mondván: „katolikus oldalról Pázmány egymaga mintegy a felét írta a hitvita műfajába sorolható

⁸ HARGITTAY, *i. m.*

műveknek.⁹ A *Felelet* után még számos nagyhatású vitairatot írt, összesen 25 olyan műve került ki a sajtó alól, ami valódi vitairat vagy akképpen is értelmezhető. Hitvitázói működésének az első korszakát a katolikus álláspont kialakítására törekvés és annak a nyilvánosságban való képviselete, ennek célja jellemezte. A *Kalauz* hatalmas teológiai, kontroverzteológiai összefoglalása utáni vitáinál viszont egyre erőteljesebben jelentkezik az ellenfél személyi dekonstrukciójának, ellehetetlenítésének szándéka.¹⁰ A megújuló kutatásoknak köszönhetően tehát egyre többet tudunk Pázmány hitvitázói módszeréről is, arról, hogy minek köszönheti hitvitázói és térítői sikerességét. Egyre jobban látjuk a vitairataiban megnyilvánuló fölényes teológiai ismeretek alkalmazásának módszereit, valamint azokat a magas szintű retorikai és dialektikai képességeket, amelyek birtokában szállt szembe vallási ellenfeleivel.

Pázmány a magyarországi katolikus egyház megújításában nemcsak egyházi vezetőként, egyetemalapítóként, magasan képzett teológusként és vitairatok szerzőjeként vett részt, hanem egyéb műveivel a hitélet megújítására is alapvető hatást gyakorolt. Prédikációinak alapos ismertetését Bitskey István végezte el fent említett monográfiájában, méltatva Pázmány humanista erudícióját, kifinomult retorikáját és máig ható nyelvét. Bitskey eredményei a kora újkori magyar nyelvű prédikációirodalom kutatásának nagy lendületet adtak, a Pázmány utáni, 17–18. századi katolikus prédikációskötetek vizsgálata az érsek tekintélyének és hatásának elévülhetetlenségét mutatja. Maczák Ibolya és az általa kezdeményezett kompilációkutatás a Pázmány-szöveguniverzumnak ezekben a barokk, késő barokk szövegekben való meghatározó jelenlétét tárta fel.¹¹ Nagy lökést fog adni majd a prédikációkutatásnak, ha az érsek prédikációskötetei is megjelennek a kritikai kiadás sorozatában – ez azonban még odébb van, tekintettel arra, hogy a kiadványsorozat az életmű időrendjében halad, a prédikációkat pedig Pázmány csak a halála előtt rendezte sajtó alá (1636). Imádságos könyv életében négy alkalommal jelent meg, a 19. század végéig harmincnél több kiadásban látott napvilágot. Sikerét mutatja az is, hogy megjelenése után rövid idővel protestáns oldalról is utánozni kezdik. Az imádságos könyv már nemcsak hasonmás kiadásban (1993), hanem a kritikai kiadás sorozatában is hozzáférhető, és mind a Pázmány-kutatások, mind az újabban fellendülő imádságtörténeti kutatások révén a katolikus és a protestáns irodalmi hagyományban is megbízhatóan elhelyezhető.

Ebben a összefoglaló jellegű írásban mindössze arra vállalkozhattunk, hogy rövid pillantást vessünk a legújabb Pázmány-kutatások nagyon termékeny irányainak egyikére-másikára. Ám akármilyen gazdag is a kutatás, Pázmány azon megállapítása, melyet az írás címéül választottam, és amely prédikációinak előszavában olvasható, nem veszíti érvényét: „soha annyi könyv nem lehet, hogy többet ne írhasanak a hívek tanítására”.

⁹ HARGITTAY, *i. m.*, 6.

¹⁰ HELTAI János, *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)*, Bp., Országos Széchényi Könyvtár, Universitas Kiadó, 2008, 110–124.

¹¹ MACZÁK Ibolya, *Elorzott szavak*, Bp., WZ Könyvek, 2010 (Források Tükrében).

A miskolci Kós-ház, a B.-A.-Z. Megyei Építész Kamara székháza

AZ ÉPÜLET TÖRTÉNETE, ESZMEISÉGE

A Miskolc Görgey utca 32. alatti, ma már műemléki védelem alatt álló népies szecessziós villaépület 1931-ben épült, a terveket Kós Károly (1883–1977), a magyar építészet egyik nagy hatású, sokoldalú képviselőjének tervezőirodája készítette 1928-ban a Mikes Kelemen utcai telekre. Tervezője után Miskolcon a házat Kós-háznak nevezik. A villa terveit Kós Károly egyik munkatársa Erdélyből Miskolcra férjhez menő leányának szánta nászajándékként. A leány férje Imreh Zsigmond, szintén Erdélyből származó festőművész (1900–1965) volt, aki 1928. évi Miskolcra költözésétől haláláig itt alkotott.

A Görgey utcai homlokzat rajza

Kós Károly 1902 és 1907 között a Budapesti Műegyetem mérnöki, majd az építészmérnöki karán tanult. Egyetemi évei alatt az ún. „Fiatalok” nevű, építészhallgatókból álló diákcsoport meghatározó tagja volt, mely társaság tagjait a nemzeti múlt hagyományainak és népi építészet motívumkincsének felhasználása, illetve a modern magyar építészet formanyelvének megalkotása, mint közös cél kapcsolta össze. Példaként tekintettek a skót Mackintosh, az amerikai Wright és a finn Lindgren, Gesellius és Saarinen építészek úttörő munkásságára. Erről Kós Károly a következőképpen írt:

„Hogy mi volt a nyitja az én kétségen kívül meglepő építőművészi sikeremnek? Egyszerűen csak az, hogy az akkor divatos különböző közép-európai szecessziós és hazai ún. „tulipános magyar” stílustörekvések mellőzésével a korszerű építészet magyar stílusváltozatát a magyar építőhagyományok alapján és a magyar nép építő-formáló gyakorlata szellemében igyekeztem kialakítani. De ez nem volt az én találmányom, mert az angol Ruskin és Morris építész-tanítványai és a finn Saarinenék már ezen az alapon formálták nemzetük új építőstílusát, és Bartók meg Kodály is ezeken az alapokon építették a korszerűen új magyar zene épületét.”

A Görgey u. 32. alatti épület eredeti rendeltetése egylakásos villa volt, de később – az 1960-as évek végén – 3 lakásos lakóházzá alakították át. 1984-ben a Miskolci Város-

szépítő Egyesület elnöke, Bekes Dezső, a Déli Hírlap akkori főszerkesztője javasolta Miskolc Megyei Jogú Város Tanácselnökének a műemlék lakóház megvásárlását a MÉSZ (Magyar Építész Szövetség) Észak-magyarországi területi csoportja és a Miskolci Városszépítő Egyesület székházának kialakítására és építészeti gyűjtemények, alkotások bemutatására.

1985-ben, az akkor rossz állapotban lévő épületet Miskolc Megyei Jogú Város Tanácsa az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériummal történt egyeztetés után megvásárolta és közösségi célú hasznosítását határozta el.

Az épület felújítására és átalakítására 1986-ban tervet készített az ÉSZAKTERV Északmagyarországi Tervező Vállalat. A felmérési terveket Golda János Ybl díjas építész tervező, az építési engedélyezési és a kiviteli terveket pedig Puskás Péter Ybl díjas építész tervező készítette el. A ház új funkciójához illeszkedő belsőépítészeti terveket, az Óbudai Alkotó Közösség készítette és a kivitelezést is ők végezték. A belsőépítészeti tervezés és kivitelezés vezetője a korábban Miskolcon dolgozó Ferencz István Ybl díjas, ma már Kossuth díjas építész tervező volt. Az épület függőnyeit Csete Ildikó textiltervező iparművész, lámpáit, csillárjait Balatoni Klára ötvös iparművész készítette.

Az épület helyreállításában és átalakításában közreműködő kollektíva 1987-ben a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium által alapított Kós Károly Emlékérmert nyerte el kiemelkedő munkájáért.

A kollektíva tagjai a következők voltak:

Balatoni Klára	ötvös iparművész
Ferencz István	építész, belsőépítész
Kelemen István	építész, a város főépítésze
Lopotnyik Béla	építész, a kivitelezés műszaki ellenőre
Nagy Zoltán	építész, a MÉSZ Észak-magyarországi csoportjának elnöke
Puskás Péter	építész, a műszaki tervek készítője
Szervátiusz Tibor	szobrászművész, az épületben elhelyezett Kós Károly-szobor alkotója
Vizi László	a műszaki kivitelezés vezetője (KISOSZ)

Kultúrtörténeti érdekesség, hogy ebben az időben az építésügynek és a városfejlesztésnek még saját minisztériuma volt, így a díjat az utolsó Építésügyi és Városfejlesztési szakminiszter, Somogyi László adhatta át a díjazottaknak.

A felújított épületet 1987. április 7-én, ünnepélyes keretek között adták át. A felújítási munkában kimagasló szerepet játszó résztvevők Miskolc Városért Emlékérmert kaptak munkájuk elismeréseként. Az ünnepségen az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, a Magyar Építőművész Szövetség, az Országos Műemléki Felügyelőség és a B.-A.-Z. Megyeiek Budapesti Baráti Köre is képviseltette magát.

Az épület előterében elhelyezett magas tölgyfa Kós Károly szobrot, Szervátiusz Tibor alkotását 1988. április 7-én, az épület átadásának 1 éves évfordulóján avatták fel.

Kós Károly szobra.

*(Szervátiusz Tibor
alkotása)*

amely az előtérből indul a tetőtérbe. A lakás szobái kiállító termekké alakultak, amihez összesen egy válaszfalat kellett elbontani.

A lakás földszinti, eredeti belső nyílászárói felújításra kerültek és helyükön maradtak. A lakás fürdőszobája és kamrája felhasználásával az előtérből nyíló közönségforgalmi vizesblokk került kialakításra. A régi konyha előtér - ruhatári funkciót kapott, a közvetlen kertkapcsolat innen biztosított jelenleg is.

A tetőtéri szintre a földszinti előtérből induló húzott karú falépcsőn lehet feljutni. A tetőtéri szint egy 2 szobás lakást tartalmazott az 1980-as évekbeli felújítás előtt. A Mikes Kelemen utcai nagyobb szobából alakult ki az épület tárgyaló funkciójú helyisége. Ehhez kapcsolódik egy kis kiszolgáló helyiség, amely eredetileg a lakás fürdőszobája volt. A másik szoba irodai funkciót kapott, itt működik jelenleg az Építész Kamara titkársága. Az eredetileg konyha helyiségből került kialakításra az szint vizes blokkja.

Az épület hosszú éveken át volt a folyamatot elindító Magyar Építész Szövetség és Miskolci Városszépítő Egyesület közös székháza, majd a Magyar Építész Kamara 1997. évi megalakulása után az egyre növekvő létszámú szervezet céljait is szolgálta és állandó várostörténeti, építésztörténeti kiállítás is nyílt benne. Az Építész Kamara 10 évvel ezelőtt megvásárolhatta az épületet, melynek azóta egyszemélyű tulajdonosa.

AZ ÉPÜLET LEÍRÁSA

Az épület magas, meredek tetőzete, a Görgey A. utca felőli homlokzat félköríves térbövélete, a homlokzati faragott díszítések az erdélyi építészetből átvett elemek.

Az épület 3 szintes, pince, földszint és manzárdos tetőtéri szintet tartalmaz.

A pincében eredetileg a lakásokhoz kapcsolódó mosókonyha, szárító, kamrák és tüzelőtároló helyiség kapott helyet. Az 1986-ban készült felújítási, átalakítási terv szerint teázó helyiség, vizesblokk és raktár egység került kialakításra. Az új funkciók kialakítása miatt egy ablak beépítése vált szükségessé, aminek nagysága, szerkezete a meglévő eredeti nyílászárókéval megegyező. A megnyitó után itt egy rövid ideig építész klub működött, de ma már csak kiszolgáló funkcióknak ad helyet.

Az épület földszintje az 1980-as évekbeli átalakítás előtt egy nagy, 3 szobás lakást tartalmazott, amelynek külön kijárata nyílt a teraszon át a kertbe. A funkcióváltás miatt itt is belső átalakításokra volt szükség. Az addigi tetőtéri lakáshoz vezető külső lépcső megszüntetésre került és az eredeti alaprajznak megfelelően újra belső lépcső került kialakításra.

AZ ÉPÜLET SZERKEZETEI, ANYAGAI

Az épület felújítása, átalakítása során külső megjelenése, tömegformálása változatlan maradt. A tetőszerkezet felújítása és a bádogos szerkezetek kijavítása után a meredek tető eredeti cserepezése került visszarakásra. A külső és belső nyílászárók felújításuk vagy kibontásuk után újra beépítésre kerültek. A belső nyílászárók az 1920-30-as években gyártott típus nyílászárók voltak, nem egyedi szerkezetek. Jó állapotuk és kidolgozottságuk miatt azonban újbóli beépítésük mindenképpen indokolt volt. A padlóburkolatok az új padlófűtés kiépítése miatt cserére kerültek a ház hangulatához illő módon.

Az értékek megóvása, a helyreállítás hitelessége miatt az összes eredeti részletről, szerkezetről fotó készült, amely a műszaki tervdokumentáció része volt.

AZ ÉPÜLET KÜLDETÉSE

Az Építész Kamara aktuális építőművészeti kiállításokat, szakmai beszélgetéseket, és szakmai továbbképzéseket, rendezvényeket szervez az épületben. A rendezvények a kamarai székházat bekapcsolták a város kulturális vérkeringésébe. A Kós Ház az értékfeltárás, értékmegőrzés és értékteremtés munkájának, a lokálpatriotizmusnak is jelképévé vált.

Kós Károly művészi hitvallása szerint:

„Az igaz embernek, de mindenek fölött az igazi művésznek... a sors által rendeltetett kötelessége volt, van és lesz..., hogy élete munkájával szülőhazáját és annak népét megbecsült hagyományai szellemében hűségesen szolgálja.”

Kamarás István OJD: Ferencpápista egyházreform Csereháton

FÖLDRESZÁLLOTT PASZTORÁLSZOCIOLÓGIAI UTÓPIA

Amikor Ferenc pápa javaslatára hazánkban is három-öt részre osztották a magyar egyházmegyéket, hogy az új püspökök közelebb kerülhessenek papjaikhoz és híveikhez, az egykori Váci Egyházmegye területén létrejött Délpesti-Dunamelléki Egyházmegye élére Tomori Mikó atya, Beer Miklós egyik tanítványa került, aki azelőtt a Pécsi Egyházmegye cigányügyi referense volt. Itteni működését azzal kezdte, hogy civil szervezetekkel és három dunamelléki polgármesterrel együttműködve otthont és munkát kínált a hazánkba érkező menekülteknek. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia már a hír hallatára is aggodalmát fejezte ki, amikor azonban megkezdődött nyolc szíriai család befogadása „kimerültnek látszó” Mikó atyát bizonytalan ideig tartó betegszabadságra ítélte. A szanatóriumban Mikó atya kidolgozta „Ferencpápista egyházat Magyarországon!” című kiáltványát, melyben visszanyúlt a II. Vatikáni Zsinat befejezése előtti nevezetes eseményhez, amikor 1965-ös Katakombapaktumhoz, melyben elkötelezik magukat a címek és rangok nélküli szegények egyháza mellett, mely „mindig nyílt, nyitott és megszólítható minden ember felé, bármelyik vallás követői is legyenek”. Amikor Mikó atya a Facebookon szétküldte kiáltványát magyarul és angolul, Ferenc pápa Twitter-üzenetében egyházreformmozgalmát „megújuló egyházunk nagy reménységének” nevezte. A MKPK nem tehetett kinevezte Mikó atyát az ország legszegényebb régiójában kialakított Csereháti Egyházmegye élére. Itt vágott bele Mikó atya tizenegy pap-társával, civil plébániai kormányzókcal és másfélszáz apostollal (felerésznt nőekkel, negyedrészt cigányokkal).

Az „ami akár meg is történhetne” jegyében íródott egyházsociológiai utópia közgazdász, szociológus, teológus és püspök lektorai szerint nem csak a hazai katolikus egyház számára kínál alternatívát, hanem hazánkknak is Hankiss egykori „Találjuk ki Magyarországot!” mozgalmának jegyében Ferenc pápa, Beer Miklós és Tomka Ferenc szellemében. Előszavában Beer Miklós azt írja: „Milyen lesz Európa jövője, milyen lesz az Egyház, egyáltalán milyen lesz a Jövő? Hívó emberként, Krisztus-tanítványként izgatnak, nyugtalanítanak, naponta foglalkoztatnak ezek a kérdések. Senkit sem bántva, senkit nem kirekesztve, nem számon kérve, de mindenkit bizalommal invitálok egy-két óra olvasásra, elgondolkodásra. Szellemi rendtársam, kedves barátom bevett (mások mellett) ebbe a játékba. Vállalom a rám kiosztott szerepet ugyanazzal a szándékkal, amellyel Ő »kalandra hív«. Reform, megtisztulás, megújulás, az Úristen csodálatos szándéka szerint. 500 évvel a Reformáció után.”

(A könyv Budapesten, az Egyházforum Kiadónál 2017-ben jelent meg.)

A szerkesztőbizottság:
*Alakszainé dr. Oláh Annamária, Demjén Péter,
Gróf Lajos, Papp András, Rácsok András, Sasvári István,
Üveges Tamás, Várhelyi Krisztina,
Zsugyel János (főszerkesztő)*

Lapalapító: *Gróf Lajos*
Tipográfia: *Keglovics János*

Kiadja a Keresztény Értelmisségiek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Ezmék és Értékek Alapítvány támogatásával.
Felelős kiadó: *Alakszainé dr. Oláh Annamária*

**Olvasóink a folyóirat megjelentetését
az Ezmék és Értékek Alapítvány
Korona Takarékszövetkezethél vezetett
54500181-10024656
számlájára történő átutalással támogathatják.
Hozzájárulásukat köszönjük!**

E számunk szerzői

Dr. Berkesi Sándor Liszt Ferenc-díjas karnagy, főiskolai docens

Gróf Lajos, Miskolci Keresztény Szemle, újságíró

Dr. Gyulai Éva Hermann Ottó Múzeum, osztályvezető

Dr. Horváth Attila alkotmánybíró

Dr. Kamarás István OJD, DSc, író, szociológus

Molnár József diósgyőr-vasgyári lelkész

Nagy Ákosné Szigethy Piroska Piroska (1893–1965) polgári iskolai tanárnő,
a Biblia nőalakjai című mű szerzője

Puskás Péter Ybl és Pro Architectura díjas építész

Dr. Seregély István ny. egri érsek

Dr. Szalay Péter alkotmánybíró

Dr. Szarka János szirmabesenyői parókus

Dr. Tasi Réka Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
egyetemi adjunktus

Tóth Józsefné, a Vincés Szeretetszolgálat volt elnöke

Dr. Udvardy György pécsi megyéspüspök

Sasvári István Eszmék és Értékek Alapítvány, kuratórium elnök